శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్ర [illegible]

శ్రీరస్తు.

ఓం నమః కామేశ్వర్యై.

చిత్రకవి, సింగరార్య

కృతమై

పండిపెద్ది, కృష్ణస్వామి

కృతముగా

వ్యాఖ్యకలోనున్న

బిల్హణీయము.

ఇది

హర్, హైనస్, ది, మహారాజకుమారికా, సాహెబా

మహారాణీ ఆఫ్ విజయనగరం వారి

ద్రవ్యసహాయమువలన

శ్రీవారియాస్థానవిద్వత్కవి యగు

పురాణం-సూర్యనారాయణతీర్థులచే

ముద్రింపించి

ప్రకటింపఁబడినది.

1911

విషయసూచిక.

ప్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

విషయసూచిక.

ద్వితీయాశ్వాసము.

ఓం నమః కామేశ్వర్యై.

బిల్హణీయము.

ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరామావనిజానిజాయతభుజాశృంగారశాఖామిళ
త్సారాకారలతా స్తనస్తబకభాస్వద్దంతవాసఃకిసా
లారాళాలకభృంగరంగదఖిలాంగాంచత్ప్రసూనోత్కర
శ్రీరామాకృతికల్పకంబు మము రక్షించుఁ బుధానంద మై. 1

కం. భవసరసిజసంభవముఖ, భువనస్థసమస్తదేవముఖ్యుల
కెలమిం, బ్రవిమలమతి మ్రొక్కెద మ, త్కవితకు
సంతతము సత్ప్రకాశత గలుగన్. 2

కం. ధర దోషోదకముల నిడి, గరిమఁ సుగుణా
మృతంబు గైకొనుకీర్త్యై, కరవరమానసపదసం,
చరసత్కవిహంసములను సంస్తుతి సేతున్. 3

తే. నిర్మలావయవమ్ముల నెమ్మి విడిచి, వ్రణములకుఁ బోవు
మక్షికాప్రతతిభంగి, నొప్పులు గ్రహింప కప్పుడుఁ
దప్పు లరయు, కాకవులమూఁక వీక నిరాకరింతు. 4

వ. అని యివ్విధంబున నిష్టదేవతానమస్కారణంబును సత్కవిపురస్కా
రణంబును కుకవితిరస్కారణంబునుం గావించి యే నొక్క నాఁ డెక్కన్న
యగుమహాకవి జొక్కి హృద్యవిద్యానవద్యు లగువిద్యావిదాఖ్యులు
గొలువం గొలువుకూటంబున నధివసించి సముంచితగతులం సత్కవిత్వ [illegible]
దీపించు నవసరంబున

తే. చిత్రకవివంశదుగ్ధాబ్ధిశీతభానుఁ, డనుపమానోక్తి
శ్రీసింగరార్యసూనుఁ, డమితకవితావిశేషజ్ఞుఁ
డనఁగ వెలయు, నారసింహార్యకవి వచ్చి నన్ను మెచ్చి. 6

క. శ్రీపండిపెద్దిసత్కుల, దీపక కాశ్యపసగోత్ర దివ్యస్నానా
భూపాలకమకుటమణీ, శ్రీపదపాదాగ్రభూమి కృష్ణస్వామీ. 7

సీ. కుత్సితకాణాదకుత్కీలకవిభేద, సంసక్తయుక్తివజ్రప్రహార,యణకాంక
పాణినీయాటవీపాటన, చటులసూక్తివిహారపటుకుఠార, నిర్ణీతికృత
జైమినీయతూలోద్ధూత, సంస్కారవాక్యఝంఝూసమీరదుర్మతవే
దాంతమర్మతమశ్ఛేద, భాసురవచనప్రభావసార

తే. కావ్యనాటకలసదలంకారసాహి, తీసుసంపన్న
రసలసద్ధిరహ్లాదయ, పండిపెద్దికులీన సంపన్నిధాన,
పాలితకవీంద్ర శ్రీకృష్ణపండితేంద్ర. 8

వ. అని వినుతించి వినుము భవదీయంబు లగుచతుర్దశవిద్యాప్రభావం
బులు సకలభాషావిశేషంబులు సమస్తచమత్క్రియావినోదంబులు
నెన్న నెన్నరులకుఁ దరంబు గాదు నిఖిలలోకంబులఁ గృతిముఖంబునఁ
గీర్తి నిత్యం బగు నట్టికృతులయందు నాంధ్రం బతిరమణీయంబు గా
వున నొక్కపురాతనకథ నాంధ్రప్రబంధంబుగా రచియించి రామాం
కితంబు సేసి యాచంద్రతారార్కంబుగా సత్కీర్తిం గాంచు మనిన
నేనును సంతోషితాంతరంగుండ నగుచు. 9

క. మున్నింద్రతనూభవునకు, వెన్నుండు
సహాయుఁ డైనవిధమున నే నా, సన్నుతసద్గుణగణసం
పన్నుం డగుకవివరాధిపసహాయమునన్. 10

షష్ఠ్యంతములు.

క. శ్రీజనకసుతాహ్లాదయుస, రోజాతద్యుమణి
కజవినూపాత్తమరు, దాత్రిజప్రముఖామర్త్యస,
మాజాగ్రణి కరిజనాసుమరుచసిషణికిన్. 11

క. తుండీంద్రతుండనిభదో, ర్దండస్ఫుటకాండనిర్జి
తమహోద్దండ ... ండునకున్,
[illegible]

క. సుందరపదారవిందమ, రంపముదితబుధపురంద
రమిళిందునకుం, గుందశరత్కుందవృష,
స్యందనచందనకనద్యశఃకందునకున్. 13

క. హరితనయహృదయసారస, హరికి మహాసూనృతజిత
హరి కలితేజః, పరిహసితహరికి భవగజ,
హరికి సదాపాదపంకజానతహరికిన్. 14

క. వరధీధిక్కృతచక్రాం, గరథికి సౌందర్యహసితకరథికి వినమ
చ్ఛరధీకృతశరధికి దా, శరథికి ధృతశరధి కురగశాత్రవరథికిన్. 15

క. శాంతునకు దాసహృదయని, శాంతునకు నితాంతనయన
చాకోరయుగా, క్రాంతమహీజాస్యకళా,
కాంతున కానందభరితకపికాంతునకున్. 16

క. రావణహరణునకు జిష్ణైు, రావణచంక్రమణునకు
ధరారమణునకుం, బావనజనభరణునకున్,
భావనయాభరణునకు నభంగరణునకున్. 17

క. రామునకు నీలమేఘ, శ్యామునకు దివాకరాన్వయాం
భోధిసుధాధామునకుఁ బరశురామవి,
రామునకు సమస్తభూవరలలామునకున్. 18

వ. అంకితంబుగా నాయొనర్పం బూనినబిల్హణీయం బనుమహాప్రబంధం
బునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన. 19

లక్ష్మీమందిరపురవర్ణన.

తే. వసుమతికి నాభిభూతమై వఱలునట్టి, భద్రశిఖరికి
నుత్తరభాగమందు, ద్రుపదలలితంబు సుజనసం
దోహచరిత, దివ్యదేశంబు పాంచాలదేశ మమరు. 20

వ. అందు. 21

శా. శ్రీరామామణి కాటపట్టు హరికిన్ శృంగారవాసంబుఁ జై
త్యారత్నంబుల కెల్ల నాకరము సమ్యగ్వాహినీపాళికా
ధారం బన్యదురాసదంబు విబుధశ్రేణంబు రాజాత్తిచే
శీరమ్యంబు [illegible] 22

క. ఆపురము జయశ్రీలకుఁ, గాపురము సమంబు
ద్వారకాపురమునకున్, భూపురములలోఁ జెల్వగు,
గోపురముఖచుంబితైకగోపుర మగుచున్. 23

క. సతతశిర స్థలవిసరద, దితిసుతతటినీతుషార
దీప్తాబ్జము లై, నుతి కెక్కు సౌధరాజము,
లతులితశివమూర్తు లనఁగ నప్పురిలోనన్. 24

ఆ. కనకగోపురాగ్రఘటితగారుత్మత, రత్నరుచులు
కుముదరాజులేడి, తొడరి మెసవఁ జూచు దూర్వాంకురము
లని, చను మృగేంద్రముఖము లునికి నులికి. 25

సీ. ఒకచోటునను బోటు లొకనీటు గొని మీటు, వీణెలనాదంబు వేడ్క
సేయ, నొకచెంగట సభంగసకలాంగయుతమంగ, శమృదంగరవము
ధింధిమి యనంగ, నొకవంక గతశంక నకలంకముగఁ బంక, జాస్యలు
చెలఁగి లాస్యములు సలుప,నొకచెంత వగఁ గాంత లూగి వింత గొని
సంత, సము మీఱ సరస గీతములఁ బాడ

తే. వెలయు బహువిధవాద్యసంవేద్యహృద్య, ఘుమఘుమార్భటి
దిక్కులఁ గొమరు మిగుల, జనుల కానందరసము నిచ్చలు
ఘటించి, రంజితావనిజాని యారాజధాని. 26

సీ. సురసాలసంతతి సురసాలసంతతి, గతి ఖగాళికి ఫలోన్నతి యొసంగు,
మహితకాంచనములు మహితకాంచనముల, పోలిక నామోదములు
ఘటించుఁ, గలితపున్నాగముల్ కలితపున్నాగము, లట్ల కొమ్మల
తోడ నమరియుండు, రంభాదినటనము రంభాదినటనము, కరణి మరు
త్ప్రసంగములఁ బొదలుఁ

తే. బనస లెంతయుఁ బనసలభాతి ద్విజుల, కును బదక్రమసం
యుక్తిఁ గొమరు మీఱు, నగము లున్నతి నగముల
పగిది వనుల, నలరుచుండు విస్తృతంబు లగుచుఁ బురిని. 27

క. ఆవనములు ద్విజసందో, హావనములు తులితవృత్ర
హావనములు స, త్సేవనములు మార్గికసం,
జీవనములు చరితభువనజీవనము లగున్. 28

బ్రాహ్మణవర్ణనము.

మ. కులసంరక్షణులు౯ సువాక్సహితుల్ గోత్రాహితుల్ జాతవే
దులు ధర్మాత్ములు భాసురాఖ్యభువనాప్తుల్ సజ్జగజ్జీవనుల్
కలితార్థప్రదు లార్జితాఢ్యులు కనత్కాంతుల్ తమోదూరు ల
య్యిలధాత్రీసురు లెంతయు౯ విబుధులై యింపొందుటల్ చిత్రమే.

రాజన్యవర్ణనము.

సీ. చక్రములకుఁ గీడు సలుపనిరాజులు, దివిరి సత్త్రముల భేదింపనియిను
లిలఁ గుభృత్తులకు వెన్నీనికూర్మపతులు, గోత్రవర్గము బల్మిఁ గూల్ప
నింద్రు, లరికి మార్గోగముగానట్టిపూరుషసింహు, లనయంబు మూల
నుండనిమహేశు, లోకనిదాపుఁ జేరనోపనిశ్రీధులు, పుణ్యంబు దప్ప
నిపుణ్యజనులు
తే. శౌరవీరస వీరసవైకపరులు, పరఁగుదురు పురి
శుచిభానువంశ్యు లగుటఁ, గువలయానందసంధాయి
గుణతమోప, సరణానై పుణ్యవిభులు రాజన్యవిభులు. 30

వైశ్యవర్ణనము.

మ. ఒకశంఖంబునఁ బొంగు నర్థపతి యుద్యోగంబు దా ముఱ౯ భజిం
పక రత్నాకరుతోడిసఖ్యమునకుం బాటించి సంఖ్యాధిక
ప్రకటార్థాఢ్యతచేఁ జెలంగి బహుమిత్రప్రాభవాసిద్ధరూ
పకసంపద్విభవంబు గాంతురు పురి౯ వైశ్యోత్తముల్ వేడుక౯.

శూద్రవర్ణనము.

క. హలపాణి యొక్కనాఁగలి, గలవాఁ డని తెల్లఁజేసి కడువేడ్కఁ బురిం
గలవిష్ణుపాదజావళి, యలరారె సువర్ణయుక్తి వ్యవసాయమున౯. 32

ప్రకారాంతరము.

క. తనయులవిభవము తండ్రికి, గొనరాదే యనుచుఁ
బురిని గోరినధాన్యంబును హరిపదజులు రాసుల,
నొనరించిరి హరిపదంబు నొందఁగ నెందు౯. 33

గజవర్ణనము.

చ. సరసిజబాంధవుండు ముకుచాయ ననూరుఁడు తేరు దోల ను

శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్ర గ్రంథమాల

శ్రీరస్తు.

ఓం నమః కామేశ్వర్యై.

చిత్రకవి, సింగరార్య

కృతమై

పండిపెద్ది, కృష్ణస్వామి

కృతముగా

వ్యాఖ్యకలోనున్న

బిల్హణీయము.

ఇది

హర్, హైనెస్, ది, మహారాజకుమారికా, సాహెబా

మహారాణీ ఆఫ్ విజయనగరం వారి

ద్రవ్యసహాయమువలన

శ్రీవారియాస్థానవిద్వత్కవి యగు

పురాణం-సూర్యనారాయణతీర్థులచే

ముద్రింపించి

ప్రకటింపబడినది.

1911

స్త్రీవర్ణనము.

సీ. తమ్ముల దోషాప్తి గ్రమ్మఁ మూసినయట్టు, నయశాలులను బొట్టొనర్చ
కోఁజంత, వసుధ మహాహీనుపరత నిల్పినసడి, కలసదావర్తులఁ గ్రా
చునగడు, భోగి నధోగతిఁ బొందించుపాతకం, బాదిత్యకవులమే లడ
చుకొదవ, కడుఁ గళానిధిఁ దమోగ్రస్తుఁ జేసినదూరు, ఘనుల పివర్ణ
తఁ గలుపుకలఁక

తే. సలుప, తప్పించుకొని యోఁ దన్నగరసతుల, యలరుపదములు
మృదుజంఘ లరిదిపిఱుఁదు, లలఁతినాభులు మెఱుఁగారు
లఁజఘు కుచము, లమరు మోములఁ వరకుంతలము లమర్చి. 40

సరోవర్ణనము.

సీ. విబుధేంద్రచారణుల్ వెలయుట నొకవంక, గీర్వాణపురతరంగిణి
యనంగఁ, గమలోదయస్ఫూర్తిఁ గాంచుట నొకవంక, నిరవొందుకల
శసాగర మనంగ, రాజహంసవిహారరమణీయతర మాట, నొక్క కేప
మానసంబో యనంగ, ననిమిషాంచితజీవనాభిరూపం బౌట, నొకచో
సుధాపూర మో యనంగ

తే. వెలయు నెంతయుఁ దత్పురవివిధవీథి, కాంతరాళ
ప్రదేశనితాంతఖచిత, నవ్యనవరత్నసోపానభవ్యపార్శ్వ,
రాజితం బైనకమలాకరవ్రజంబు. 41

తే. రమణ మీఱులక్ష్మిమందిరమ్ము నేలు, నినుఁడు పాంచాలుఁ
డాపురి యెన్నఁ బద్మ, నీమణి కరగతయు నై వినిద్రవృత్తి,
నతులితామోద యయ్యె సదాళు లలర. 42

సౌధవర్ణనము.

ఉ. కాంచనపద్మరాగశశికాంతమణీగణకల్పితోజ్జ్వలో
దంచితసౌధరాజములు తత్పురి నొప్పె ధ్వజాన్వితంబు లై
మించినభీతిఁ బత్త్రియుతమేరుముఖాచలపంక్తు లెంత నే
తెంచె నసంగభూతిసమదేవపుఁ డైనధరేంద్రుపాలికిన్. 43

పుష్పలావికావర్ణనము.

స్థిరతరతన్నిబద్ధవరజిహ్మగపాశము లోలి వ్రేల న
ప్పురికరు లబ్జనాళములె పో యని తుండము లెత్త దక్షిణో
త్తరముల నేగు భీతిమెయిఁ దత్ప్రిహాతేక్షణుఁ డై రయంబునన్.

అశ్వవర్ణనము.

చ. వరుస నిజేశు మూలఁ బడవైచినయట్టిమరుత్తురంగముల్
సరి గొనకే జవంబు గొని సాగిన నాశుగ మై సమీరుఁ డా
ర్చి రహిని రాఁ దదాకృతి హరించెఁ బదోద్ధతధూళిఁ గప్పి త
త్పురితురగోత్తమంబులు విభూషితసాదిబలోత్కరంబు లై. 35

రథవర్ణనము.

చ. సమములు గావు వాజు లని సారథి కుంటని గాలికూడు ప
గ్గము లని చక్ర మొంటి దని క్రాలుననంతమణీవజ్రప్రభా
వమహిత మై ఘనావరణవైఖరితో నలరారురాజితో
త్తమరథరాజి భానునిరథంబును నవ్వు సదా సముద్గతిన్. 36

ప్రకారాంతరము.

చ. నగరశతాంగబృందము లనంతగతోన్నతు లై చరింప దే
వగణము తద్రథాగ్రగతివైభవ మొందినవ్యోమయానముల్
వగచుచు మానముల్ దొరఁగి వర్తిలుచున్నవి నాఁటనుండియున్
జగతిని దానఁ జేసి కొన సాగెను వానివిమాననామముల్. 37

భటవర్ణనము.

క. కట్టింతు రుగ్గు నయినను, దట్టింతురు హరుల
నైనఁ దలఁగనికడిమిం, గొట్టింతురు
జము నైనను, బట్టింతురు రిపుల నెల్లభటు లప్పురిలోన్. 38

ప్రకారాంతరము.

చ. కులిశకఠోరహస్తముల ఘోరమదావళదంతకాండముల్
బలిమిఁ బెకల్పఁ గొండలు చలంబున దండిగఁ బిండి సేయ ను
జ్వలలయకాలు నైన గెలువం దగులావము లిప్పురంబునన్
వెలయుదు రద్భుతోర్జ్వటులు వీరభటుల్ చటులాహవోద్భటుల్.

నీకుల్కుఁజెండ్లేవి పైకమ్ము దప్పించు, పైకమ్ము దప్పనే చేకొనంగ
నెంత నీకైదండ నిచ్చెదవఁటె మేలు, కైదండ యిత్తురే కర మెడలక
భావింప రుచియే మొ బంధుజీవం బేది, యీబంధుజీవనం బెందుఁగలుగు

తే. ననుచు వీథుల సరసనర్మానుకూల, వచనరచనల
మెలఁగుచు వఱలువిటుల, కనుగుణంబుగఁ బలుకుచు
ననుదినంబు, వెలయుదురు వీటఁ బుష్పలావికలు ప్రీతి. 44

వ. మఱియు నప్పట్టణంబు మణిఘటితకాంచనఘనావరణంబులును, ఘనావరణనివారణపటుపటాంచలానిలకేతనాంచితసౌధరాజంబులును, సౌధోపరిసబద్ధ ముక్తామయశిరోగృహంబులును, గృహారాజితమణికవాటంబులును, కవాటవిరచితమరకతమణిశోభావిరాజమానతోరణప్రకాశితద్వారంబులును, ద్వారోభయపార్శ్వరమ్యరత్న వేదికలును, వేదికాంతరరచితవిద్రుమంబులును, విద్రుమవైదూర్యస్తంభసముదయంబులును, స్తంభసంభృతశాతకుంభకుంభపిలసితమంటపంబులును, మంటపాభ్యంతరసంచరత్సుందరీజనంబులును, జనసందోహసంపూరితవీథికారాజంబులును, రాజకుమారారూఢసంచరద్గంధసింధురసైంధవరథనికరంబులును, కరవిన్యస్తవీణావాదనప్రవీణగాయకులును, గాయకయుక్తమృదంగ తాళాదిలాస్యసంరంభవిజృంభమాణారంభాసమానవారకాంతలును, కాంతనిరంతరసురభికుసుమఫలభరితపాదపోద్యానంబులును, నుద్యానాంతరకనత్కమలకల్హారమరంద పానతుందిలమిళిందబృందఝుంకారప్రమోద మేదురసారసహంసచక్రాది జలవిహంగసంకలితసరసులును, సరసమనోహరపరిమళమిళిత శీతలపవమానంబులునుం గలిగి, యమరావతీవిధంబున లోహితాశ్వవిలసితం బై, తేజోవతీనగరంబుపోలుపున సమవర్తిరాజితం బై, నైరృతినిలయంబుకైవడిఁ బుణ్యజనోద్దీపితం బై, వరుణామందిరంబురీతి ఘనపుష్పమాలికాశోభితం బై, పవనునిగేహంబుభాతి నానాసుగంధబంధురం బై, యలకాపురంబుబాగున ధనదమహితం బై, కైలాసంబులాగున రాజశేఖరరమ్యం బై, కమలగర్భసదనంబుపోలిక మహితభాషాసమన్వితం బై, హరినివాసంబుచాడ్పున నిత్యముక్తానుగమ్యం బై, భోగవతీపుటభేదనంబుతీరున

త్రం బై, సాకేతరాజధానివడువున రామలక్ష్మణోపశోభితం బై, ద్వార
కయందంబునఁ గృష్ణబలభద్రప్రకాశితం బై, హస్తిపురివై ఖరి గాం
గేయాదిభూషితం బై, యింద్రప్రస్థపురంబుమాడ్కి ననుగతధర్మజా
తం బై, వారణాసిచూడ్కిఁ బ్రచండకాలభైరవశూలహస్తరక్షితం
బై సిరుల నిర వొందుచుండు. 45

మదనాభిరామవర్ణనము.

క. ఆజగతి కధీశ్వరుఁ డై, రాజిలు మదనాభిరామ
రాజేంద్రుఁడు జ, న్యాజితబాహోపవిధా,
రాజితసమదోన్నతారిరాడ్గాత్రుం డై. 46

సీ. రమణ లక్ష్మీమందిరమ్ము మేలమ్ముగాఁ, గని సదాళి గుణమ్ము గా
గ్రహించి, మధురధర్మముఁ బూని మాధవు లోఁగొని, యలఘుద్విజా
వళి నాదరించి, దాక్షిణ్యశాలి నొద్దనె నిల్పికొని కళా, నిధిపద్మమున
రుచుల్ నింపఁ జేసి, శోభితం బగుమహాసుకృతిభావము గాంచి, మనసి
త్యరతిమనోహరత మించి

తే. కలన భయదోగ్రమూర్తిసంకల్ప మడఁచి, ఘనసుదృక్సాప
శికామానకర్త యగుచు, నతనువిఖ్యాతిచే మద
నాభిరాముఁ, డలరు నిజనామగరిమ యథార్థముగను. 47

సీ. విసముులోపలఁ జిక్కి వెడలరానిస్వయంభు, ల్లాలితవాణీవిలాసుఁ జేసె
నొంటికాఁడై దాన మొరుని వేఁడినచిరం, తనమూని మేటిభూధవుఁ
జేసె, నచలాధివాసుని, నాదిభిక్షుని సర్వ, మంగళానుభవసంప్రాప్తుఁ
జేసె, బహుళార్తిభేదవిభ్రాంతిఁ గుందుకళంకిఁ, దనతోడఁ గూడ సత్పుణ్యుఁ
జేసె

తే. నెన్న నీగుణ మీధర్మ మెంతుఁ గలఁడొ, తగ సయుక్తుల
సంయుక్తులుగ నొనర్చు, నితనిమదనాభిరామాఖ్య
మిడినవలువ, కౌశలంబుగ గణింప శక్యంబె తలఁప. 48

శా. రమ్యగుణశాలి యాభూపురందరుఁడు, దాఁగాఁ గొని
లీల మనోహరమాల, ననుదినముఁ గాంచి స్త్రీల సన్నిక
తుల్య, మనవిఁ బాలించు బుధనికాయములను సత్కృప.

యామినీపూర్ణతిలకావర్ణనము.

క. ఆయనఘున కుదయించె మ, హాయతగుణజాల బాల
యుంచితలీలం, దోయజసాయకునాఱవ,
సాయక మని భూజనాళి సన్నుతి సేయన్. 50

సీ. సకలంకసంగవాంఛాసక్తి దగ దంచుఁ, గమలారిఁ దొరఁగినకళ య
నంగ, మే నెఱుంగనివానిమిత్రత్వ మస దని, మకరాంకు వీడ్కొన్న
మాయ యనఁగ, నిరవలంబావాసనిరతి కాని దటంచు, సురపథం
బెడలినచుక్క యనఁగ, మలినాంతరంగసంబంధ మాఱడి యంచు,
మేఘంబు వీడినమెఱుఁ గనంగఁ

తే. జాయలను జెల్వమైనలేఁబ్రాయమునను, జనుల కల్లారు
ముద్దుగా ననువుపడుచు, నాటపాటలు సలుపుచు నవని
బాల, యామినీపూర్ణతిలకాసమాఖ్య నలరు. 51

వ. ఆకుమారీరత్నంబు దినదినప్రవర్ధమాన యై యున్న యెడ. 52

క. మృగమదమున రుచి పుట్టిన, పగిదిని జెఱకును బండు పండినరీతిం
దగ సురభి పసిఁడి నొదవిన, పగటున యౌవనముదనరె బాలామణికిన్.

పాఠాంతరము.

క. కుందనమునందుఁ బరిమళ, మందినక్రియ
మృగమదంబునం దమర రుచుల్, వొందినగతిఁ
గుసుమంబున, నందపుఁదావివలెఁ దరుణియౌవన మలరెన్. 53

సీ. మహితయౌవనరూపమధుమధురాలాప, బింబోష్ఠి శ్రీవర్ణబింబకర్ణ
కంజాతదళనేత్ర కాంచననిభగాత్ర, చతురచంపకనాస చారుహాస
పటుసైకతశ్రోణి పల్లవాంచితపాణి, ప్రౌఢసౌభాగ్య సంపన్న యోగ్య
కరికుంభకుచపాళి ఘననీలరోమాళి, కుముదాప్తవదనసత్కుందరదన

తే. యలరుమరువంపుమొలక కాయజునిచిలుక, కలితకర్పూర
తిలక సుగంధఫలక, యామినీపూర్ణతిలక నీ
లాంచదలక, రాజసము గుల్క శృంగారరసముఁ జిల్క. 54

సీ. నలినాక్షికొప్పు కృష్ణత్వంబుఁ బ్రాపించు, నెమ్మోము విధురీతి నివ్వ
టిల్లు, నబ్జాస్యకన్ను లబ్జాలోకత వహించు, నధరంబు మాధవశ్రీ,

తి నమరు, నలివేణిచనుదోయి యచ్యుతత్వముఁ గాంచుఁ, జేయి ప
ద్మాహితస్థితి భజించు, నగకుచనూఁగా రనంతభూతిఁ జెలంగు, లేఁ
గాను శ్రీహరిలీలఁ దాల్చు

తే. నాభి కమలాకరత్వం బనంగ నెసఁగుఁ, దనువు హేమాంశుకస్ఫూర్తి
దనరు నిట్లు, విష్ణుభావంబు చెలియందు వెలయుచుండు,
క్షితిజనంబులు మెచ్చి సన్నుతులు సేయ. 55

సీ. ఎంతటివానినే నీనాతివదనాబ్జ, మమరఁగా లోఁగొను నద్దమేమొ,
యేధీరు నెద నైన నీలేమచూపులు, నాటు మనోజబాణంబు లేమొ,
యెవ్వానిహృదయాళి కీతన్వి చన్నులు, సరి నిగ్గుకుసుమగుచ్ఛంబు లే
మొ, యేమహాత్ముని నైన నీతలోదరిమాట, యను వొంద నిలుపు
రాజాజ్ఞ యేమొ

తే. ఏఘనుని నైన వేఁడించు నీశుభాంగి, తనువు బంగార
మేమొ యేధన్యు నయిన, మరులుఁ జెందించు నిది మరు
మాయ యేమొ, యనుచుఁ జూచినజనములు వినుతి సేయు. 56

వ. ఇట్లు తల్లిదండ్రుల కల్లారుముద్దుగా ముద్దియ యేప్రొద్దుఁ బ్రొద్దులు
పుచ్చునవసరంబున. 57

విద్యాభ్యాసము.

తే. అక్షరాభ్యాస మొనరింప ననువుపడుచు, స్వరయుతంబుగ
వీణాదివాదనములఁ జెలగుగీతప్రబంధవి
శేషకలన, గాననైపుణి నేర్చె సంస్కారయుక్తి. 58

సీ. రమణీయతర మైనరాయంచ మృదుచర, ణాబ్జసంగతిని నాట్యములు
సలుపఁ, జెలువ మై ముద్దులు గులుకుపల్కులతోడఁ, బెంపుడురా
చిల్క పేరు గొనఁగ, రామాయణాదిసద్గ్రంథముల్ వెలయఁగాఁ,
బజ్జఁ బుస్తకరాజి పరిఢవిల్లఁ, దాళకాలక్రియోద్గారితంత్రీస్వర, భేదం
బులసు వాణి వీణ మెఱయఁ

తే. జెలఁగు చిఱునవ్వువెన్నెలల్ చిలుకుచుండఁ, గలికితెలిడాలు
చూపులు గలయఁ బర్వఁ, బాండిమము దోఁచి భారతి
భాతి నాతి, పసిఁడిగద్దియపైఁ బాట పాడుచుండు. 59

క. ఆపాట నవసుధాలహరి, యాపాటవసరసమాధురీలలితంబై,
కోపై వీనులకానై, యాపైకరసంబుమాడ్కి నాపైఁ దోఁచున్.

వ. అట్టిసమయంబున. 61

క. మవనాభిరామభూపతి, యొదవినసంతోషమున
మహోల్లాసముతోఁ, బాడలుచు గానము సేయఁగ,
మదవతి నిజపుత్త్రిఁ జూచి మదిఁ జింతించెన్. 62

తే. ఈకులపవిత్ర సురుచిరహేమగాత్ర, చంద్రకళ గద
సంగీతజలధి కిప్పుడు, దీని కిఁక సర్వవిద్యలు దేటపడఁగఁ,
బేర్చి సాహిత్య మొదవఁ జెప్పింతు ననుచు. 63

వ. నిశ్చయించి. 64

తే. కొలువుకూటంబునకు వచ్చి కువలయేశుఁ, డమర సింహా
సనాసీనుఁ డై ప్రధానుఁ, డగు వసంతాఖ్యు రావించి
యధికసంభ్రమమున మన్నించి పలికె సమ్మతి దలిర్ప. 65

క. ఓమంత్రిశిఖామణి యిదె, నాముద్దుల
కూర్మితనయ నయమొప్పంగాఁ, గోమలగతి
లయపద్ధతు, లేమాత్రక సరసగాన మింపుగ నేర్చెన్. 66

తే. గానవిద్యకుఁ దగినట్లు కన్య కిప్పుడు, కావ్యనాటకలసదలం
కారభావ, సరససాహిత్య మేర్పడునరణిఁ గఱపి,
ప్రౌఢఁ గావింపవలయు నిరూఢమతిని 67

వ. అనుచున్నసమయంబున సభాసదులు తమలో నిట్లనుకొనిరి. 68

తే. కలికిపాలిండ్లు మేలిబంగారుగిండ్లు, చానవాల్చూపు
లాసుమచాపుతూపు, లబలవదనంబు సదనంబ యబ్జరమకుఁ,
గాంతముంగురు లమ్మధుకరులసరులు. 69

ఉ. మోమఖిలంబుఁ గన్నుఁగవ ముచ్చట మీఱఁగ వత్స మంతయున్
గామిడిచన్నదోయి కనుఁగొను సమస్తము మిన్ను చూడఁగా
హేమము తత్తనూవిభవ మీరుచిరాంగికి విద్య చెప్పఁగా
నీమహి నెవ్వఁ డోపు స్మరియించినమాత్రనె భ్రాంతి పుట్టదే. 70

వ. అనిన విని వసంతుండు భూకాంతున కిట్లనియె. 71

క. ఓరాజ సకలశాస్త్రవి, శారదు లీపురమునందుఁ
జాలం గల ర, వ్వారి నిటకు రావించి వి,
చారింపఁగవలయు విద్యఁ జదివింపంగన్. 72

చ. అన విని సర్వశాస్త్రములయందుఁ బ్రశస్తినిఁ గొన్న యార్యులన్
ఘనమతిఁ బిల్వఁ బంచి నయగౌరవముల్ పచరించి వారలన్
గనుఁగొని పల్కె భూవిభుఁ డనంతగుణోన్నతులార మీర లుం
డిన ఫల మేమి యొక్కటి ఘటింపుఁడు మా కన వార లత్తఱిన్.

సీ. తర్కశాస్త్రమునందుఁ దత్కల్పనలయందుఁ, బరికింపఁగను మహా
భాష్యమందు, శబ్దశాస్త్రమునందు సకలతత్త్వములందు, శ్రుత్యంత
ములయందు శ్రుతులయందుఁ, దత్పదక్రమజటాంతముల నారోహావ
రోహములఁ బురాణరాశియందు, స్మృతివిషయమ్ములఁ జెలఁగు మం
త్రగ్రంథ, ములయం దితరశాస్త్రములను మఱియు

తే. ఘనుల మై వాదములఁ బ్రసంగములు చేసి, గెలిచి యున్నట్టి మా
ముఁ బ్రసంగించి యోపఁడు, గెలుచు మావంటివార లేకలనఁ గలరు,
రాజ్యరఘుపతి మదనాభిరామనృపతి. 74

చ. అన విని వారి కిట్లనియె నాత్మ ముదంబున భూమిపాలుఁ డో
ఘనమతులార మీర లిటఁ గౌశల మేర్పడఁ గావ్యనాటకా
భినయకవిత్వచాతురిమ పెం పఖిలంబుఁ గనంగఁ జేయుఁడీ
మనసిజరాజపుత్త్రికిని మద్వరపుత్త్రికి మంజుగాత్రికిన్. 75

వ. అనిన విని యార్యవరు లాభూవరున కిట్లనిరి. 76

క. మేము రసజ్ఞుల మధిపా, కా మయ్యు రసజ్ఞు లనఁగఁ
గవివరులే కా, దా మాకుఁ గవిత్వము లే,
దీమహి ఛాందసులఁ బొందునే యది తలఁపన్. 77

వ. అది యెట్లంటేని. 78

సీ. శబ్దాపశబ్దవిచారి యైనట్టి వ్యా, కరణజ్ఞు జనకునిఁగాఁ దలంచు, యు
క్తివాదములచే నొప్పారుతార్కికు, భ్రాంతిఁగా బుద్ధి నేర్పడఁ ద

లంచు, నెటి నిరాచరవృత్తి నెఱపుమీమాంసకుఁ, గదియంగ షండునిఁగాఁ దలంచు, నొదిఁగి వైదికనిష్ఠ నుండునధ్యాపకుఁ, గనలి చండాలునిఁగాఁ దలంచు

తే. వివిధముగ నిట్టు లధిప కవిత్వకన్య, కావ్యనాటకలసద
లంకారభావ, నవరసాభిజ్ఞు మది నిజనాయకునిఁగఁ,
దలఁచి వరియించుఁ ఒనుఁ దానె వలపు మించి. 79

వ. అని పలికినవిబుధేంద్రులకు రాజమహేంద్రుం డిట్లనియె. 80

క. వరనాటకకావ్యజ్ఞుఁడు, సరసుఁ డలంకారవేది
ఛందోనిపుణుం, డురుసాహిత్యకళానిధి,
యరయఁగ నెవ్వఁడు వచింపుఁ డతనిం దెలియన్. 81

తే. అనిన మల్హణబిల్హణు లనఁగఁ గవులు, సరసు లిరువురు
సాహితీవరుల యందు, బిల్హణుం డనువాఁడు గం
భీరుఁ డధిక, తమ్ముఁడు కవిరా జనంగ స్తోత్రములు వడసె. 82

పండితులు బిల్హణకవిని వర్ణించుట.

శా. ఆవాచాలత యాకవిత్వసరసం బాప్రౌఢి యారూఢి యా
భావం బాపదశబ్దగౌరవము లాపాండిత్య మాశాస్త్రబో
ధావిర్భావక మాసుధారసవచోవ్యాపార మాప్రజ్ఞ యిం
దేవిద్వద్భలభేది కైనఁ గలదే యెంతేనిఁ జింతించినన్. 83

సీ. ధరణి వస్త్రములలో ధవళాంబరము మేలు, ఋతువులలో సుమాన్వితము మేలు, సుమములలో శరచ్ఛోభిమల్లిక మేలు, విలుకాండ్రలో రతివిభుఁడు మేలు, ఘనసౌరభములలోఁ గస్తూరియే మేలు, కలయస్త్రములఁ గార్ముకంబు మేలు, తనరువాక్కులలోనఁ దర్కవాక్యము మేలు, సారసముఖులలో శ్యామ మేలు

తే. ప్రాయములలోన యౌవనావస్థ మేలు, పరఁగుపదవులలో
విష్ణుపదవి మేలు, మహితగీతులలోఁ బంచమలయ
మేలు, కవులలో నెల్ల బిల్హణకవియ మేలు. 84

చ. మృగములలోన సింహ మవనీంద్రులలో రఘురామమూర్తి ప
[illegible] శేషుఁడు వనములలోపల నందనము దే

పగణములోన శంకరుఁడు వార్ధులలోనఁ బయోబ్ధి యెట్టులో
మిగులఁ గవీంద్రసంతతిని మేటియ బిల్హణుఁ డట్లు చూడఁగన్. 85

అనిన విని వారల బహూకరించి యథాస్థానంబుల కనిచి మంత్రివసు
నితో ని ట్లనియె. 86

రాజు బిల్హణకవినిఁ బిలిపించుట.

ఉ. ఆకవిరాజరాజమణి నాదర మొప్పఁగఁ బిల్వఁ బంపుమా
యాకవితాచమత్కృతివిహారముఁ జూతము మక్కువారి క
స్తోకముగాఁ గవిత్వవిధి చొప్పడఁ జేయుద మంచుఁ బల్క గా
నాకడ మంత్రి సజ్జనుల నంచిన వారును బోయి యచ్చటన్. 87

సీ. ఒకచెంత వేదాంత మూహించి ప్రకటించు, నొకయెడ మణిసార
మొగి వచించు, నొకచోట వరనాటకకలాపము రచించు, నొకచక్క
ఘనఫక్కికోక్తిఁ దెలుపు, నొకయెడ శృంగారయుతకావ్యములఁ
జూపు, నొకసీమ నురుసామ మూని పలుకు, నొకదండ స్వరమండల
కలగానముఁ జేయు, నొకక్రేవ బహుభావయుక్తి నెఱపు

తే. నొక్కతలమున మీమాంస మొక్కదారి, వ్యాకరణపార
మొకదెస నలఘులక్ష్య, ణాద్యలంకారములఁ గొక్క లమర
నొసఁగు, నట్టిబిల్హణుఁ గాంచిరి హర్ష మొదవ. 88

వ. కాంచి దండప్రణామంబు లాచరించి దీవనలు గైకొని సముచితాస
నంబులం గూర్చుండి కవిశేఖరు నుద్దేశించి. 89

శా. దేవా బిల్హణపండితేంద్ర విను మర్థివ్రాతకల్పద్రుమో
ద్భావుం డామదనాభిరామనానృపుఁ డత్యంతానురక్తిం బ్రతీ
క్షావాంఛన్ మిముఁ దోడి తె మ్మనుచు నాజ్ఞాపించె విచ్చేయుఁడీ
యీవేళం బనియంచుఁ బల్కఁ బలికెన్ హేలాగతిన్ వారితోన్. 90

ఉ. ఏమిప్రయోజనంబు మము నేమిటికిం బిలువంగఁ బంచె నా
భూమివిభుం డుదాత్తమతి భూరిగుణోత్తరులార తెల్పుఁడీ
మే మట కేగు టెంతవెద మీ రన నేమిప్రయోజనంబో మా
కేమి యెఱుంగవచ్చునుహాసీయులు పూజ్యులు గారె సత్కవుల్. 91

బిల్హణుండు రాజసభకు వచ్చుట.

వ. అని పల్కినఁ బ్రమోదాయత్తచిత్తుం డై కవిపుంగవుం డమితశిష్యసం
ఘంబు గొలువ రాజమార్గంబున వచ్చునెడ. 92

ఉ. ఆముఖసత్కళావిభవ మాకనుబొమ్మలయంద మావయో
ధామవిలాస మానయనతామరసాతివిశాలపత్త్రరే
ఖామహితశ్రుతిద్వయవికస్వరకుండలదీప్తగండపా
లీమధురస్మితప్రభలు లేమలు సూచి రుదంచితోన్నతిన్. 93

తే. చూచి తల యూఁచి తత్తనూరోచిరొచి, తీమహిమ కాత్మ
మెచ్చి యెంతేఁ బ్రసూన, బాణబాణవిభిన్నసంభ్రాంత
చిత్త, లగుచు నేకాంతములఁ గాంత లతిశయమున. 94

ఉ. ఎవ్వఁడు వీఁడు చక్కఁదన మే మన నెన్నఁడుఁ జూడ మెవ్వఁడో
పువ్విలుకాఁడొ యాధనదుపుత్త్రిఁడొ చంద్రుఁడొ యాజయంతుఁడో
యివ్వనితాశిరోమణులహృద్వనముల్ చిగురింపఁ జేయఁగా
జవ్వని యేగుదెంచినవసంతుఁడొ చూడఁగ నాకు నావుడున్. 95

మ. అతివా పూవిలుకాఁ డటం చనియె దీ వజ్ఞాశుగం బెద్ది యం
చిత మానిక్షుశరాస మెద్ది మఱియుం జింతింపఁగా వారిల
క్షితతచ్ఛుభలాంఛనంబు లుపలక్షీభూతముల్ గావె నా
మతి నూహింపఁగ వచ్చెనోహరి తగం మానుష్యరూపంబునన్. 96

సీ. "రాకాకళాశోభిరాజబింబ" మటంచు, వినుతి సేయఁగఁబోలు వీనిమో
ము, "ప్రత్యూషవికసితాబ్జాతపత్త్రము" లంచు, వీక్షింపఁ దగు
వీనివీక్షణములు, "శ్రీకుమారుని హేమసింహాసనం" బంచు, వెస
నెన్నఁగా నగు వీనియురము, "ప్రోన్నమితస్ఫటోద్యుక్తాహిపతి"
యంచుఁ, బలుకవచ్చును వీనిబాహుయుగము

తే. తుంటవిల్కాఁడు ముక్కంటికంటిమంట, నంటునను మున్న
చెడి తమ్మికంటికృపను, మగుడఁ బుడమికి దిగయెనో తగ
నతండు, నకియు గా తున్నఁ గలదె యీచక్కఁదనము. 97

సీ. ఈపురుషోత్తము నెద వసించినపద్మ, కరభాగ్య మే మనఁ గమల
నయన, యీచతురాస్యోక్తి నెలమిఁ గాంచినశుభ, వాణిప్రౌఢిమఁ

చెప్ప వశమె తరుణి, యీమేటిసర్వజ్ఞు నెనసి యుండెసతి, భూతి
యింతింత నడఁ బొసఁగ దబల, యీధామనిధిఁ గూడి యింపొందు
సుచ్ఛాయ, పదవి మొందు తని చూతుఁ బద్మగంధి

తే. వినవె యీవనితానవమనసిజాతుఁ, గూడి క్రీడించు
తరుణులకోర్కెలెల్ల, సఫల మగు వీనిసంగతి సలుపనట్టి,
వెలఁదిజన్మంబు ధారుణి వృథయ కాదె. 98

వ. అని యిట్లు వర్ణింపుచుండ బిల్హణుండు నిజాననసుధాకరప్రభాజాలమ్ములఁద్రత్త్యజనవిలోకనసందోహమ్ములుచకోరికాబృందమ్ములుగాఁ గమత్తేభంబుచాడ్పున మందగమనంబునవచ్చివిద్వజ్జనమంత్రిపురోహితామాత్యభృత్యవర్గంబుతోఁ దగురాజేంద్రునివలనఁ బ్రత్యుత్థానాభివందనంబులు గైకొని సముచితాసనంబున సధివసించి యాశీర్వాదపూర్వకంబుగా వేదవేదాంతాదిశాస్త్రంబు లుపన్యసించి ఫలసహితంబుగా మంత్రాక్షత లొసంగి మఱియును. 99

క. కవితాప్రసంగ మెంతయు, సవిరళగతిఁ గొంత
సేసి యచ్చట విద్వత్కవివరులచేత మెచ్చులు,
నవనీపతి హర్ష మొంద నందెన్ వేడ్కన్. 100

క. సుకవిభాషితయుత మై, సురరాజసభాస్థలంబు
చూడ్కిని దద్భా, వసుసభాస్థలి విబుధా,
కర మై పర మై ప్రమోదకర మై తనరెన్. 101

వ. అప్పుడు. 102

తే. రాజరాజసమదనాభిరాముఁ డలరి, తనదుకంఠస్థ
హారాళిఁ దగ నొసంగి, మఱియు మణిప్రదీపాంబర
సహితభూష, ణావళు లొసంగి విడెదికి సనిచెఁ బవిని. 103

వ. అపుడు మిళితజనపరివృతుండై భూవరుండు మంత్రివరునితోఁ నిట్ల
నియె. 104

చ. మరుండు తన్మూవిలాసమును మంజులతరో క్షిపి శేషయు కౌచా
తురిపు గుణంబు సత్కళలఁ బోయుననైవి విశేఁ జా

మరసదళేక్షణల్ గనిన మారశరాహతిఁ గ్రాఁగుచుండు రీ
వరశశిమిమెుద్ద మత్సుతకు వాంఛితవిద్య లభించు టెట్లొకో. 105

తే. వినుము జగతికి వరకల్పవృక్ష మితఁడు, వీనిలావణ్య
మనియెడువిరిఁ గుత్తి, దనరుతారుణ్యవతులచిత్తంబు
లనెడు, మధుపముల రేఁచి తిగుచు సమ్మతి దలిర్ప. 106

సీ. వీనిమనోహరానూనభావముఁ గాంచి, మే నెఱుంగక పోవు సూనశ
రుఁడు, వీనిభానురకళావిఖ్యాతిఁ గనుఁగొని, మి న్నందు నెపుడుఁ ద
మీవిభుండు, వీనిసౌందర్యవైభవంబుఁ బరికించి, ఱెప్ప వేయక
చూచు నృపునిసుతుఁడు, వీనిసౌభాగ్యశోభితవృత్తి గని యుత్త
రాశఁ జెలంగు విత్తేశసూనుఁ

తే. డౌర వీనికి దీ టైనయతఁడు గలఁడె, వసుధఁ బరికింప
సౌపర్ణవనితలైనఁ, దొడరి మూర్ఛానుగతిఁ జెందుదురు
మనుష్య, కాంత లన నెంత యీతనిఁ గాంచినంత. 107

వ. అని. 108

క. ఈవిధమునఁ బల్కినపతి, కావిబుధేంద్రుఁడు సుమంత్రి
యనియెన్ నృపవర్యా విద్యాభ్యాసము చెలి,
కేవిధమునఁ బట్టునదుఁ గవీంద్రుఁడు లేమిన్. 109

క. ఇతఁడు వినాగా నెవఁ డీ, క్షితితలమునఁ
గవివరుండు సెప్పుమా యనినన్, మతిమంతుఁడ
వీవిధమున, కితిచతురోపాయ మొకటి యాత్మఁ దలఁపుమా. 110

వ. అని నృపాలుండు పల్కిన మంత్రి యి ట్లనియె. 111

క. భూవర మీకుం దెలియని, దీవిశ్వమునందుఁ గలదె
యొందును నైనన్, నే వచియించెద నొక్కటి,
దేవ భవత్కారుణ నాకుఁ దెలిసినయంతన్. 112

మ. ఒకచిత్రవ్రత మున్న దిర్వురకు రాజోత్తంస సిద్ధంబుగా
నకలంకాకృతి యైననీతనయ జాత్యంధుఁ విలోకింప దా
సుకవీంద్రుండును గుష్ఠగాత్రి నెపుడుం జూడన్ మంది గోరఁ డిం
దుకు నేమో వచియించుటే యొటేఁగి యుందుర్ ముమ్మ త
(త్కార్యమున్.

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె.

మ. కవిరాజాగ్రణి పుట్టుగు డ్డనుచు నీకంజాక్షికిం జెప్పి యా
కవికిన్ మీసుత కుష్ఠగాత్రి యని వేడ్కం దెల్పి యవ్వారికిన్
భువి నన్యోన్యవిలోకనక్రియలు నేర్పుల్ మీఱఁ గా కుండున
ట్లు విచారించెద నొక్కయుక్తి వినుఁ డిట్లున్ రాజదేవర్షభా.

క. ఇరువురినడుమను నొకతెరఁ, దిరముగఁ గట్టించి
చదువు దృఢతరమతిఁ జొ, ప్పరయఁగ మనకన్యక నే,
మఱకయ చదివింత మయ్యా మనుజాధీశా. 116

వ. అనిన విని సంతోషితస్వాంతుం డై భూకాంతుండు. 117

క. ఓమంత్రి యెంతవాఁడవు, నీమహిమ నుతింపఁ
దరమె నిర్మలగుణ నీ, వే మంటి వేమి చెప్పితి,
వామాటలయట్ల చేఁత యది మేలు గదా, 118

వ. అని యంతఃపురంబుఁ బ్రవేశించి. 119

చ. జలరుహపాణి వారిధరచారుమనోహరవేణిఁ గాంచనో
జ్జ్వలరుచిగాత్ర నీలజలజాతదళాయతనేత్ర నంతిక
స్థలమున నున్నదాని సుమసాయకుమానినిఁ బోలునాత్మజన్
నెలకొని కాంచి ముద్దుఁగొని నెమ్మి దలిర్పఁగఁ దండ్రి యి ట్లనున్.

రాజు తనకూఁతుతో బిల్హణుం డంధుం డని చెప్పుట.

క. నాగర్భజలధిరత్నమ, నీగో మీక్షించునాఁడ
నీ కెప్పుడు నే, రాగంబున సాహిత్యము,
బాగుగఁ జెప్పింతు ననుచుఁ బలికితి ననుమీ 121

క. సంగీతవారిధికి సా, రంగధ్వజరేఖ
వగుచు రాజితకవితా, సంగతి లేక చెలంగుట,
భంగంబు గదా తలంప భావములోనన్. 12

క. సంగీతవిద్య కెలమిన్, సంగడి సాహిత్యవిద్య
సరిగా రెండున్, మంగళవతి కలిగిన నా,
సంగతి వచియింపఁ దరమె సాహిత్యనిధీ. 12

క. మనపట్టణమున విద్యా, ధనయజ్ఞుఁడు గలఁ
డాకండు బిల్హణసంజ్ఞుం, డనుకవి జాత్యంధుం డా,
తనిచేఁ గటఁ జదువవలయుఁ దత్పరమతి వై. 124

వ. అనిన విని. 125

ఆ. అయ్యా నేను బూడ నాకవియొద్దను, జదువు లెల్ల నటులు
చదువుకొందు, నంధకానసంబు నాలోకనము సేయ,
నని వ్రతంబు నాకు జనక గలదు. 126

క. అంధకునిఁ బాండురోగిని, బాంధవదూషకుని షండుఁ
బాపాత్ముని దు, ర్గంధయుతుఁ గుష్ఠరోగి న,
నుంధర దర్శింపరాదు శుభగుణచరితా.

వ. అనినం గుమారికారత్నంబునకు జనకుం డిట్లనియె. 127

క. పట్టీ యీలాగం దురె, యెట్టైనను విద్య
నేర్పు టెంతో భాగా, గట్టిగ మీయిరువురకును,
గట్టించెదఁ గాండపటముఁ గన రాకుండన్. 128

వ. అని యొడంబఱిచి మఱునాఁడు సమయోచితకృత్యంబులు దీర్చి
సకలమణిభూషణాంబరభూషితుం డై కక్ష్యాంతరంబులు గడచి యెడనె
డఁ బుడమిఱేఁడు జేజే దీవనలు గైకొనుచు బహుదినవివసితదేశాధిపులమ
నవులు సముచితజనులవలన వినుచుఁ గొందఱు సుందరులు ముందర
బారులై కైవారంబులు సేయఁ గొందఱు కంజాతపాణులు మంజులగతి
వింజామరలు వీవఁ గొందఱు కీరవాణులు చేరి పరాకులు గావింప నొక్క క
ర్పూరగంధి కపురంపు బాగాలొసఁగ మిగుల నందియ్యానందియలు మో
యనొక్క మందయాన యందంబు గాఁ జంద్రనాదు లోనంగ సంగతి మా
ఱుగింపఁ జెలు లిట్లు సముచిత ప్రకారంబులం గొల్చి రా మందగమ
నంబున వచ్చి రాజితకమలాకరంబు చందంబున నందం బగుచు రాజ్యల
క్ష్మీలక్షితంబై నయాస్థానమంటపంబుఁ జొచ్చి సముచితకాంచనాంబు
జమస్తంబున నధివసించు రాజహంసంబు సొంపునఁ గాంచనసింహాసనం
బున రాజహంసంబు విబుధగణపరివృతుం డై మహేంద్రుం డగుచు
సదానవనక్షత్రసమన్వితుం డై కువలయాధీశుం డగుచు మహాభోగిపరి

శిష్టితుండై భూభృద్వతంసుండగుచు రాజరాజకుమారసేవితుండై రాజశేఖరుండగుచు సముచితభాషాసమన్వితుండై చతురాననుండగుచుసుమనఃప్రసన్నుండై పురుషోత్తముండగుచు సభంగులైనవాహినీశులును నపుణ్యజనబాధకులైనసుమనోవల్లభులును న్రపమత్తులైన శ్రీకరులును నచంచలులైనమహాబలులును నవనశాలులైనప్రచేతసులును ననంతకులైనసమవర్తులును ననుగ్రసహితులైనధనాధిపతులును గొలువఁ గొలువుండి మంత్రివరునితో నిట్లనియె. 129

తే. ఓవసంతక రూపమహావసంతుఁ, డగుకళానిధిఁ
బిలిపింపు మాకళాధి, వాసిముఖి కొప్పఁ బలికితి
వాసి మీఱ, ననఁగఁ బిలిపించెఁ గవివరు నాతఁ డపుడు. 130

క. వచ్చినకవివరుఁ గనుఁగొని, విచ్చేయుఁ డటంచు
నుచితవిధుల నరేంద్రుం, డచ్చుపడఁ బలికి కోలఁదిగఁ,
ముచ్చటలుం గడపి కుతుకమున నిట్లనియెన్. 131

ఉ. ఓకవిరాజచంద్ర విను మొక్కటి సెప్పెద మత్కుమారిక
స్తోకకళావిశేషములు చొప్పడఁ జెప్పుచు లక్ష్యలక్షణ
శ్లోకకవిత్వరూఢి కవిలోకము సన్నుతి సేయఁ జెల్వమా
మాకు గురూత్తరుండ వయి మత్కృతసత్కృతిఁ గాంచి వేడుకన్.

రాజు బిల్హణునితోఁ దనకొమార్తె కుష్ఠరోగి యని చెప్పుట.

తే. అయిన నొక్కటి గలదు మదాత్మజాత, కుష్ఠరోగంబునను
గొంత కొదవ యయ్యె, వినయమందు మనీషావి
వేకమందు, గానమందుఁ బ్రవీణ విజ్ఞానహృదయ. 133

వ. అనినఁ గవిశేఖరుం డిట్లనియె. 134

క. ఓహో బాగాయెఁ గదా, యూహింపఁగ నెట్లు సెప్ప
నోపుదు విద్యా, వ్యూహంబు కుష్ఠగాత్రిని,
నాహా వీక్షింప రాదు హరివంశమణీ. 135

వ. అది యెట్లంటేని. 136

క. వ్రతమొకటి కలదు మా కిల, శ్రుతిహీనునిఁ గుష్ఠరోగిఁ
జూడ నటంచుక్, మఱి సంశయింప నేటికి,
ద్రుతముగ మముఁ బంపుమయ్య రూఢవిచారా. 137

వ. అనిన విని రాజేంద్రుం డిట్లనియె. 138

క. దానికి నొక్కటి చెప్పెదఁ, గానియెడక్ నడుమఁ
బటముఁ గట్టించెద స, న్మానము గైకొని విద్యా,
దానము సేయంగవలయు దాక్షిణ్యనిధీ. 139

ఉ. అందుకు బ్రాహ్మణుండు వినయంబు నయంబు మనంబు నొంద రా
జేంద్రునిఁ జూచి పల్కె వసుధేశ్వర మీమన సట్లు యుండఁగా
నిందుల కేమి యందు భవదీయవచోగతి మీఱ రాదు మే
లొందఁగఁ దోఁచినట్ల నతి కొప్పుగఁ జెప్పెద విద్య నేర్పునన్. 140

వ. అనిన విని స్రగ్గంధకుసుమతాంబూలాదిప్రదానంబుల సంతుష్టుఁ
గావించి పుచ్చి దరహాసితవదనుఁడై యిష్టసఖునితో. 141

తే. నీయుపాయము బాగాయె నీతివేది, యనుచు భూషించి తత్క్షణంబున
నిమిత్త, కోవిదులఁ బిల్వఁ బంచి యక్కువలయేశుఁ,
డనియె శుభలగ్న మీక్షింపుఁ డనుచుఁ బ్రీతి. 142

వ. ఇట్లు ముహూర్త నిర్ణయంబుఁ జేసి గృహకారుల రావించి వివిధవిచి
త్రంబుగా విద్యాశాల యొకటి రచియింపం జేసి. 143

విద్యారంభము.

తే. అపుడు మదనాభిరామనృపాగ్రగణ్యుఁ, డతుల మైనట్టి
శుభదినమందు హితుల, బాంధవుల మంత్రిహితులను
బండితులను, వరుస రావించి బ్రాహ్మణకవినిఁ బిలిచి. 144

క. తనకూర్మితనయ నధిపతి, తనరఁగ రావింప వెంటఁ
దవిలి సదాళుల్, గని యామోదమునను రా,
ననయంబున వచ్చి పటముచాటున నిలిచెన్. 145

వ. అప్పుడు పురోహితులు పుణ్యాహవాచనంబు లాచరించినఁ దదనంత
రంబ. 146

తే. మొదట విఘ్నేశ్వరుని వాణిఁ బూజచేసి, బాలరామాయణమునను
బద్య మొక్కఁ, డర్థయుక్తిత నారంభ మర్థిఁ గఱపి, ప్రేమఁ జెప్పంగఁ
దొడఁగె నాబిల్హణుండు. 147

వ. అప్పు డప్పుడమిఱేఁడు సమస్తవిద్వజ్జనభూసురాదిబాంధవులకు భోజనం
బులు గావించి మణిమయభూషణవస్త్రమాల్యానులేపనతాంబూలాది
కృత్యంబులం బరితృప్తులం జేసి మఱియును. 148

మ. జననాథాగ్రణి పుత్త్రికిం గవికి నిష్టం బొప్పఁగా నిత్యభో
జనతాంబూలము లంచితాంబరములున్ శయ్యాసనస్రక్సులే
పనముల్ తక్కువ గాక యుండ నమరింపన్ బిల్హణాఖ్యుండు జ
వ్వనికిం గావ్యము లాది సేసి కఱపింపన్ సాఁగె నానాఁటికిన్. 149

క. సరసాలంకారమనో, హరకావ్యము లర్థయుక్తి
మైఁ జెలు వొప్పం, బరఁగ సుశబ్దవిచారము,
వరసాహిత్యంబుఁ దేట పడఁగాఁ దెల్పెన్. 150

తే. జగతి జనములు మెచ్చి యాశ్చర్య మొంది, లలితముగ
బిల్హణాఖ్యునివలన సకల, విద్యలు గ్రహించి జలధర
వేణి యొప్పె, నంబు గ్రమింగినతప్తలోహంబుకరణి. 151

సీ. వివిధభావవిశేషనవరసంబులయందుఁ, బ్రీతి సలంకారభేదములను
ఛందోవిభేదలక్షణముల వరనాట, కప్రక్రియల మహాకావ్యా లను
గామప్రదముఁగు కామశాస్త్రముఁదు, జ్యోతిషశాస్త్రసంగీతశాస్త్ర
ముల సభినయకళాకలితమార్గములందు, గణితతత్త్వామరకాండములను

తే. ప్రౌఢ యై మించి శ్లోకార్థభావ మెఱిఁగి, సంస్కృతాంధ్రైకభాషాది
చతుర యగుచు, హితము మీఱఁ గవిత్వ మూహింపఁ దొడఁగె,
యామినీపూర్ణతిలక హాగతిశయమున. 152

చక్రబంధము.

శా. ధన్యాసింహాభచంద్రకీర్తివరవిద్యాపణ్డితార్యక్రమా
గణ్యాగర్వధనంజయాశివదముక్తాకృత్స్రగంకప్రభా
జన్యారాజితభూరిశాత్రవకుభృజ్జాతిప్రభావిక్రమా
మాన్యారాధనత్యాగభోగజయధామాసవ్యభాగ్యోత్తమా. 153

మాలిని. కాండభూభవాసితాంశుకాండభూభవాదిరా
ట్కాండభూభవాబ్జసుప్రకాండకాండభూమరు
త్కాండభూభవాపగోర్మికాండతుండిరాట్సుధా
కాండపాండుభావిభాస్యఖండకీర్తిమండలా. 154

గద్యము. ఇది సీతారామచరణసేవాప్రభావసంపాదితకవితావిచి
త్రకాశ్యపసగోత్రపవిత్రశ్రీమత్పండిపెద్దికృష్ణస్వామిప్రణీతం
బైనబిల్హణోపాఖ్యానంబనుమహాప్రబంధంబునందు

ప్రథమాశ్వాసము.

ఓం నమః కామేశ్వర్యై.

బిల్హణీయము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీమానిత వరరఘుకుల, సోమా సోమాంతరంగసుమచిరభక్తో
ద్దామవిలాస యశోధర, సీమా మహనీయనామ సీతారామా. 2

వ. అవధరింపుము తదనంతరంబ.

వసంతకాలవర్ణనము.

చ. అలరె వసంతకాలము పురాంతికసీమ వనాంతపుష్పస
మ్మిళితమరందపానభరమేదురమత్తమధువ్రతాంగనా
కలమృదుగానలోల మతికాంతరసాలవిశాలపల్లవో
జ్జ్వలపికనాదసంచలితచాపవియుక్తజనానుఖేలనై. 3

చ. అలమధుమాసవేళ జలజాయతనేత్రలు క్రీడ సల్పుచోఁ
గొలఁకులఁ జజ్జఁ జేరి నవకోమలకాంచనపుష్పజాలముల్
హలహలికల్ గ్రహింపఁగ సదాళులు నీయని రోసి యేగె ఘా
తలమునఁ గాంచనాపహ్నుతిఁ దెల్పెడుగా సుమనస్త్రినస్త్రినుల్. 4

చ. చెలఁగువసంతభూరమణశేఖరుఁ డోలి సుహాసనస్థితిం
గలయఁగ నేలి పైకమెసఁగం బగఁ గైకొని మున్ను వఁ జెట్టులో
వలనుగ హేమరాశి మధుమాయికిఁ జూపక నైగిరాతులకా
మలయ హరించుమిత్రు ననుమంతునిఁ గాఁ గొనరించె నాఘ్యుఁడై. 5

మ. కమలామోదము సంఘటించి శశినాశ్యాం బట్టి నాలించి యా
సుమనఃకాండము లెల్ల బోధము గనన్ శోభిల్లఁగాఁ జేసి ని
త్యమహాభూతిఁ బలాశభేదనకళావ్యాపారి యై మాధవుం
డు మహిం గారవజాతి నేమమున యుంచున్ సద్విజాస్వచ్ఛఁగన్.

చ. మనసిజచోరకుండు తరిమాటున ౖమాఁజిగురాకు బాకు చే
కొని మెయి డాఁచి వేగఁ దమి గొల్పి శశిం బయిఁ గాపు వెట్టి తా
నెనయఁగ ధైర్యభిత్తిఁ జెకలించి సమీరపుమచ్చుఁ జల్లి చ
య్యన హరియించి మించెఁ బ్రమదాంచితమానధనంబు లెంతయున్.

చ. మరుఁ డనుసోమయాజి వనమధ్యమునందు ద్విజాళిమంత్రముల్
కరముఁ బఠింపఁగా శిఖి ప్రకాశిలఁ గాంచి మరుద్గణంబు ల
వ్వరుస భజించి రాజున కవార్యశుభోన్నతిఁ జెందఁ జేసె నా
పరమమతిఁ వియుక్తపశుబంధము మాధవుఁ బ్రీతి సేయుచున్. 8

సీ. మాకందములనీడ మాకందములు చూడఁ, జేకొమ్మ యొకొమ్మ చి
గురుఁగొమ్మ, గోరంట డాయవే గోరంట రాయవే, యీచాయ నే
చాయ నింపుఁ జేయఁ, దిలకంబు మానినీతిలకంబ పూని నీ, చేయాన
నీయాన చెలఁగుఁ గానఁ, బున్నాగములక్రిందఁ బున్నాగములఁ జెం
ద, నాసొంపు రతిపెంపునందగింపు

తే. నిట్లు ప్రమదలు సఖులతో నెనసి మనసి, జాతదీపిత
హృదయలై సంతసమున, సరసవనకేళికామహో
త్సవము లలర, వెలయుచుందురు మధుమాసవేళలందు. 9

సీ. ఘనరసాలంబుఁ గైకొనియెఁ గోకిలవాణి, పదరి పోఁబోకువే పల్లవో
ష్ఠి, యనుపమసరసిఁ దా నాఁగెఁ జక్రస్తని, మే లని కదియకే మీనసే
త్ర, చిగురించుబలుకొమ్మఁ జెందెఁ గుంజరయాన, చేరఁ జూడకు నెరం
భోరుయుగళి, కదళికాతరు వందెఁ గస్తూరివరగంధి, కూడకే లికుచవ
క్షోజకుంభ

తే. యనుచు నొకబోటి యదలింప నతివ గొనద, రామలార
చంద్రాస్యలార హరిమధ్య, లార సురభిళనిశ్వాసలార పలుకు,
మానుఁ దవించుంచు దిగు లొందు మాయ సనియు. 10

సీ. బింబోష్ఠి చిలుకలఁ బిలిచి ముద్దాడంగ, సాంకవగంధి మెచ్చక్షయ
కసరె, జలరుహచరణ హంసల గారవింపంగ, ఘనవేణి రొప్పఁ జుఁ
గడకు నొత్తెఁ, గుసుమాంగి యళులఁ జేకొని తేనె లియ్యంగఁ, గాఁ
చవనాన తప్పించి తఱిమెఁ, గిసలయపాణి కోకిలములఁ బలికింప
రాజమాభిరామ యారకయ యని పెఁ

తే. బలుకులను యానముల ముంగురులను గీత, ములను లేఁదోఁట
నరయుచు వెలఁదు లిట్లు, మదనిబలములఁ గొందఱు
మరులు గొలుపఁ, గొంద ఱవి చూచి నిరసింతు రంద మలర. 11

వ. మఱియును. 12

సీ. కలికి చిల్కలకొల్కి ఫలములఁ గోయవే, కోకిలవాణి చిగుళ్లు దేవె
దీటుగా నలివేణి తేనియల్ కూర్పవే, పావనచరిత పుష్పములు దేవె
కలహంసగమన మేల్ జలములానించవే, చంద్రాననసుధారసంబు దేవె
పాటలాధర వేగ వీటి ఘటింపవే, భర్మోపమాంగి దీపంబు దేవె

తే. యనుచుఁ దమలోనఁ జెలులు సయ్యాటములను,
సరసవనకేళికామహోత్సవము మెఱసి, యసమశర దేవుఁ
బూజింతు రంద మలర, సారమధువేళఁ గాసారతీరములను. 13

తే. ప్రకటితాగమవాసనా ప్రథితము లయి, విమలకాసార
గౌరవవిభవ మంది, లలిత మైనవసంతకాలమునఁ
గాన, నములు చెలువొందె నాకాననములకరణి. 14

మ. సకియా కొమ్మలు పల్లవావళులతో సయ్యాటముల్ సల్పు వా
లికుచంబుల్ ఫలసంగతిన్ వెలయునాలీలాగతుల్ గంటివే
సకియా కొమ్మలు పల్లవావళులతో సయ్యాటముల్ సల్పవా
లికుచంబుల్ ఫలసంగతి న్వెలయుట ల్చిత్రంబె యూహింపఁగన్. 15

ఉ. రాగముతో సదాళి తనరం బొది సేయఁగ నీలతాంగి పు
న్నాగముఁ గౌఁగిలించి సుమనస్థితి నున్నది చూడు మన్న వా
రాగముతో సదాళి తనరం బొది సేయఁగ నీలతాంగి పు
న్నాగముఁ గౌఁగిలించి సుమనస్థితి నుండుట చిత్రమే చెలీ. 16

సీ. చిగురాకు లవి యేల చీల్చెదరే వన, ప్రియచయాశాప్తి హరింప రా
దు, బిసకాండముల నేల విఱిచెదరే హంస, జీవనచ్ఛేదంబుఁ జేయ
రాదు, మకరందముల నేల మాపెదరే సదా, ళినిరాకరణవృత్తిఁ బె
నుప రాదు, కువలయంబుల నేల కూల్చెదరే ద్విజ, రాజసంప్రీతి నా
ర్పంగ రాదు

తే. మనుచుఁ గోరివచ్చు సుంపన లంది మలర, పసుల సర
ములఁ గ్రీడించు చనుదినంబు, సరసవాక్ప్రౌఢిఁ జూపుచుఁ
జతుర లగుచు, వెలయుచుందురు మధుమాసవేళలందు. 17

వ. మఱియు నవ్వసంతసమయంబునం గాంత లింతిం తనశానిసం
తసంబుల సంతతతంతన్యమానతరుసంతాననితాంతకాంతంబు లగుల
తాంతంబుల నిరంతరపరిమళవంతంబు లగుట బంతులు గొనుతేఁటు
లరంతులకు నలంతిఁ గొనుచింతల నత్యంతసుమరసదంతురాంతరంబు
లగుకిసకిపనాంతరంబుల కిరిగి తదంతరంబుల వంతులు మీఱ నేవం
తులు గోయుచుఁ బూబంతులు గట్టుచు నెంతయు వింత లగుకంతుని
చికిలికుంతంబు లన మంతుకెక్కు శశకాంతపచుల వింత గొని వొంత
రి లగుకలికాసంతతములఁ గాంతిమంతంబు లైన ప్రాంతంబులనలరువాసం
తికావంతనిశాంతంబుల నుంతెనంబులు మెఱయ రతికాంతవిజయో
పంతంబు లగుపంతంబు లాడుచుఁ గొంతతడవు తోడి యింతు
లఁ గినుకింపుచు నిగనిగనిపగడములవగఁ డెగడునొగరుతొగరుపొగ
నుచిగురుమలఁ గొరక యధరముల కెగిరి పగ గొనుమగకోయిలలతెగ
తెగలు నొగు లెగయ సగపడక బుగులు బుగులుగొని మొగముల సొ
గసుఁజిలుకుసగవులఁ దగ నగునే యనుచుఁ జగుల మిగుల నొగిలి సగ
మగుచు బులుఁగులకు సరి గనుపడ మగిడి నరిగపనిజిలుఁగునగరిఫుఱ
యికలు బిగి వగుల నిగిడి పొంకంబు లగుబింకపుఁజన్నులనెలవంకల
నింకక వెడలి యకళంకలోహితాంకురంబు లగుసంకుచితసంకుమద
కుంకుమపంకంబులు జాఱఁ బంకజరసంబులు దొలంకుకొలంకులఁ
దేనియవంకల నిపువంకల నలంకరించులంక లగుకంకేళివనాంగణవి
టంకంబుల మీనాంకఘనుష్టంకారశంకాకరంబు లై నుంగడలినగొ
రువంకపల్కులకుఁ గొంకుచు జంకెనచూపు లకలంకరత్నాంకితతా
టంకసముల్లోలంతెలు గొనఁ గింకరీజనసంఘాతంబులవంకలఁ ద
లంకి నిలుపుచు నుద్దాంద యరవిందగంధతుందిలమందానిలసందో
హంబులఁ గంధ్రళితకుందచందనమందారబృందాన్వితంబు లై కురు
విందమణిసందీపితంబు లగుకెందలిరుచెందురకావిచందువల నొంది
మకరందబిందుబృందంబులపొందునఁ జెందునందంపుగురివెందపంత్తి

రుచియందు నానందంపుఁజిందులు గొనునిందిందిరసందోహంబులసందడు లేచి క్రిందుకొన చెందంబులు కొందలపడ నిందిరకు మందిరంబు లగు కెందమ్ములకంమవలకుఁ బందెమ్ములు సలుచుచు నందలుఁ బిఱుఁదుల డిందఁ గొంచఱు ముందఱ నరిగి యిందిందిరముఖరితాళిందమ్ము లగుకందర్పవిజయమాకందమ్ములక్రిందఁ బిఱుందులు చలింప నందియలు మొరయఁ గుందనంపుసందిబొందియలు చందోయి నొరయఁ జిందులు ద్రొక్కుచుఁ గందుకకేళిం దేలుచు నిట్లు విహరింపుచుండ ఫలపరిపాకసౌభాగ్యసంపన్నశుకసంభాషణం బై భాగవతంబుకరణిఁ, వసుమతీజాతాభిరామం బై రామాయణంబుపగిది, నాయూధహారికుమారబాణాసనం బయి భారతంబువైఖరి, నామోదితసుమనోవిసరం బై యిందనగరంబుబాగున, స్నేహీభూతగంధవాహం బై ధనంజయనివాసంబుపోలికఁ, జక్రాంగపాళికాసరస్ఫురితం బై దండధరునిలయంబుభాతి, భాసితపలాశం బై నైరృతినిశాంతంబుచందంబున, ననుగతరసవిలసితం బై వరుణమందిరంబురీతి, సముదితగంధబంధురం బై పవనునివసనంబుకైవడి విలసితకుందం బై రాజరాజనికేతనంబుచాడ్పునఁ, గందళితమహాపర్ణాభిశోభితం బై కైలాసంబుతీరున, జాతిరహితం బై యభేదబ్రహ్మంబుచెలువున, నఖిలద్విజస్తూత్తిగ్రాహ్యం బై మాధవునియందంబున, శుకముఖవనప్రియచయంబులకు నిష్టఫలంబు లొసంగుచు సకలవిధకుసుమాకరం బై కుసుమాకరం బొప్పుచున్నసమయంబున. 18

సూర్యాస్తమయవర్ణనము.

సీ. కరినాథుఁ బట్టినక్రంబుపై విడిచిన, సరసిజాక్షునిచేతిచక్ర మనఁగ
వరుణదిక్సతికి వాసవుఁ డనురక్తిఁ, బంపిన కెంబువ్వుబంతి యనఁగ
నపరశైలాంతహర్మ్యాగ్రజాలాంతరా, ర్పితమహాదర్పణబింబ మనఁగ
భువనాధిపతి నిజపురమందు బిరుదుగా, వల నొప్ప నెత్తిన ధ్వజ మనంగ

తే. నభ్రసుందరి సుగుణరత్నాకరునకు, మేలు గలుగంగ
బలురతనాలు గూర్చి, పట్టి త్రిప్పెడియారతిపళ్లె
మనఁగఁ, గమలమిత్రుఁడు చరమభాగమున నొప్పె. 19

మ. ఎనయఁగ సత్ప్రతి యంతరీపమునను౦ డేతెంచి యే మెంచునో
యనుశంకం గడు భీతిచే ఖరకరుం డబ్ధిం బ్రవేశించెనో
యన నస్తాలయవాటికిం జనియె నుష్ణాంశుండు తత్పీడ యొ
య్యనఁ దప్పెం గద యంచు సక్కవలయం బానందముం జెందఁగన్.

ఉ. వారుణదిగ్వధూటి నిజవాటికిఁ బ్రేమ నినుండు రాఁగఁ దా
భూరిముదంబునం బొదలి భూరిమణీగణభూషణాలి కెం
పారెడుపట్టుచీర మెఱి నంట ఘటించి కుచద్వయంబునన్
గూరిమికుంకుమం బలఁదెనో యన సాంధ్యము దోఁచె నయ్యెడన్.

క. ఇనుఁ డరిగె ననుచు సమయాం, గన నీలపటంబుఁ
దాల్చి గలయాశల మే, కొనియెదుజారిణికై
వడి, నన దిక్కులఁ దమము నిండె నతిబహుళం బై. 22

చ. అపరవధూటికామణికి నై యతిమోహముఁ జెంది రాజు చొ
క్కపుసిరి గల్గుమంత్రఘుటికాతతి విచ్చినపూలుఁ గొన్ని యం
దపుఁగపురంపుఁబూసలు ముదంబున వశ్యతఁ గూర్పఁ బంచె నా
నపుడు సరోజజాంతమున నంతట బారులు దీరెఁ దారకల్. 23

చ. మఱిఁ డనుభూమిపాలునకు మాపటివేళల దిక్పురంధ్రులున్
విరులును లాజలుం గలిపి వేడుక సేసలు సల్లిరో యనన్
సరవి నభఃప్రదేశ మనుసౌధమునం బొసరించుదివ్యసుం
దరతరవజ్రపాళిక లనం దగెఁ జుక్కలు పిక్కటిల్లగన్. 24

చంద్రోదయవర్ణనము.

మ. కుముదంబుల్ వికసింపఁ గోకములు సంకోచింపఁ గాఁ గాముకా
ళిమనంబుల్ దిలకింప నల్దెసలుఁ దెల్వొం జెంది రాణింప న
క్కమలంబుల్ ముకుళింప వెన్నెలలు వేడ్కన్మింట సూచింప సం
తమసంబు న్నశియింపఁ జిత్తినులచిత్తంబుల్ విజృంభింపఁగన్. 25

చ. తొలితెస కెంపు నొంద నయుతు ల్బయ మందఁ బయోధి పొంగఁ ద
మ్ములు మొగుడంగఁ గల్వలు ప్రమోదము నింపఁ గవల్చలింప మి
న్నోలయఁ దమిస్రముం బోలియ వెన్నెలపుల్లులుఁ జేరొ మ్మారుఁ డ
గ్గలమయి మీఱఁజందురుఁడు కాంతులఁజల్లుచుఁదోఁచె నెంతయున్.

తే. మదనుఁ డిగురాకుతూఁపులు పదను వెట్టు,కిళలఁ దేజ
ము శాణచక్రం బనంగఁ, దామసీసతికర్ణావతంసమనఁగ,
నుదయగిరిఁ జంద్రమండలం బుదిత మయ్యె. 27

యామినీపూర్ణతిలక యుద్యానవనంబున విహరించుట.

వ. ఆసమయంబున యామినీపూర్ణతిలక యనుగతసఖీతిలకయై ప్రొద్దు వోక నిదుర రాక లేచి కేల్ సాచి నల్దెసలం జూచి దండ నుండు నొక్కవేదండయానపైఁ గైదండ యిడి మందగమనంబున బృందారకసుందరీసందోహముఁ దడుమఁ గడు నొడ్డయై నందనవనంబునకుం దరలుపురందరారవిందవదనచందంబున నందంబయినయుద్యానవనసమీక్షణోద్యోగయై చని యచ్చట నచ్చపుఁబచ్చరాల మెచ్చుగుతిన్నెల వెన్నెలపోడలు గడలుకొనఁ జివురుజొంపంబులసొంపు పొండెనమాకందంబులచెంతఁ గొంతసేపు విశ్రమించి తదాశ్రితవనితాజనతాకల్పితఫలకుసుమాద్యుపధానంబులహర్షంబు నొంది యవ్వలఁ జని జవ్వనులం బిలుచుచు నవ్వునఁ గలయందియగుచు మంజుతరకుంజంబు లరయుచు సం. బుయంత్రంబులఁ జూచుచు పాదులు గట్టి బోదులు చేసినమల్లికావల్లికాదుల నవలోకింపుచు నింపులు మెఱయ సంపెఁగలు గోయుచు సొంపు సంపాదింప సాలంబుల లోలంబు లగుశిఫాజాలంబుల నయ్యాటంబుల నొయ్యనొయ్యన నుయ్యాల లూఁగుచు బాగు మీఱిననికటతటినీతటనివసితసికతాతలంబులఁ గప్పురగంధులతోడ నొప్పుగఁ గప్పారంపుఁదప్పల మొగమ్ములు గప్పి వెన్నెలకుప్ప లాడుచుఁ దప్పినఁ జప్పటు లప్పళింపుచు నొకరొకరిం గికురించుచు నాటలఁ బాటలఁ బూఁబోటుల నిట్లు విహరించుచు. 28

. అలివేణిరో మన కామోదంబులు,గలయఁగఁ జేయుచుఁగల నాదంబులు
పెంపు దలిర్పఁగఁ బికవారంబులు,గుంపులు గొని పల్కుచుఁగీరంబులు
జా లగుతేఁటులఝుంకారంబులు, నోలిగ శాకీహుంకారంబులు
పరగఁగ నొప్పెడుపాటీరంబులు, మెఱయుచు నుండెడుమేటీరంబులు
సడరు నెప్పుడుఁ గుసుమాసారంబులు, గడు వడిఁబోకు రెకాసారంబులు
గలిగినచోటికిఁ గదలుఁడి తావులు, గలిగినఁ జాలును గపురపుదీవులు
చూడరె రెమ్మెంతయుపొం పైయున్నది,సోఁకిమిఁ జెప్పఁగ మునుపేకన్నది

కంటే తక్కువ గాదా వాటికి, నంటివె పోదము యావనవాటికి
పదరే పోదము పదుగుర మిప్పుడు, పదరక పోవలె బలు కాల్ చప్పుడు
వినిన బెగడి పోవే రాయంచలు, పనివడి నేర్పేర్పడగాఁ జంచులు
చాటు చేసికొని చనరే యింతులు, మాటలాడకు రె మఱి మీఱంతులు
ఎక్కడ వచ్చిన నే మన మీారలు, అక్కరొ వింటివె యది మీావారలు
సేయఁగ నన్ననఁ జెలువే నీకును, బోయెద నుండవె పాలతిరో నాకును
బని యే మున్నది పలుకే మంచిది, మన లేదా నీమాటలసంచిది
తేటగ మన మీా తేనియవంకలు, దాఁటఁగఁ దరమే తలఁపున శంకలు
మానరె చూచిన మంచిది వెన్నెల, కానికాని మఱి కపురపుఁదిన్నెలఁ
దవవ్వులనీడల దాఁగిలిమూఁతలు, పరఁగ నాడుదము పదుగురనాతులు
రారే నేనీరమణిని ముట్టితిఁ, గోరికి మీఱఁగఁ గొమ్మను బట్టితి
బంతు లాడుదము వంతులు గట్టుక, చెంతకు రమ్మా చెలిఁ జేపట్టుక
పువ్వులఁ గోయుద మివ్వనితావుల, దవ్వు పోదము తనరెడు తావుల
కిమ్మై యున్నవి యివిగో పువ్వులు, ఇమ్మహి రాలిన వేరరె పువ్వులు
గాడిగ వెన్నెల గాయఁగఁ దవ్వుల, నీడలఁ బోడవెన్నెల లీయిరువుల
కే తెంతము మఱి యిందఱు ముదమున, నాతత కేళులననుగత వనమున
నాడుచుఁ బాడుచు నతివలు ఘనముగ, వేడుక చేసిరి పెక్కువిధములుగ

క. అందలసి సొలసి రాజపు, దందరకన్యాలలామ
రమణులు వేడ్కం, జెంది యుపచారములు సే,
యం దగ శయనించె సుమకృతాంచితశయ్యన్. ౩౦

తే. అట్లు శయనించి కూఁకకు నందియుండు, నంతలో లేచి
వివశాత్మ యై కలంగి, తెలిసి కను మూసి క్రమ్మరఁ దెలిసిఁ
గాంచి, కాంచి దిక్కులఁ జెలులను గాంచి కాంచి. 31

తే. మగిడి శయనించి మఱి లేచి మై విదిర్చి, మదినిఁ దలపోసి
తలపోసి మఘనిగాసి, కిని భరింపఁగ లేక మూర్ఛన
యఁ జిక్కి, పల్క నేరక యున్న నప్పుడంతు లెల్ల. 32

ఇది యేమివింత యిచ్చట, నిదురించెను లేచి
లేచి నెఱి మనలను జూ, డదు మాటలాడ దెం
తయు, నిది యేమో తెలియ నేర మే మందమయో. 33

వ. అని యిట్లు తమలోఁ దాము వితర్కించి చుట్టుముట్టి రాపట్టి నిట్టట్టుఁ బట్టి యట్టె దాని మొగంబుఁ గనుఁగొని యొక్కసఖి యిట్లనియె.

క. ఓయమ్మ యేమి యిది నీ, కీయెడ మమ్ముఁ
జూచి పల్కవేమీ యిపుడున్, డాయవు
కారణ మేమీ, పాయనిదయతోడఁ జూచి పల్కుము తన్వీ. 35

చ. అన విని చాలఁ జెప్పిరిలి యాసఖిఁ గన్గొని పల్కె నోసఖీ
విను మొకవింత యేమని భువిన్ వచియించెద నైనఁ జెప్పెదన్
వనిఁ జరియించి యిచ్చటికి వచ్చి ముదంబునఁ బువ్వుసెజ్జ నిం
పున శయనించి యుండుతఱిఁ బొందుగఁ గూర్కెడినంతలోపలన్. 36

చ. ఒకకలఁ గంటిఁ గంటి ఘను నొక్కనిఁ జక్కరవింటివానిపో
లికిఁ దనరారువాని నవలీమసకాంతుల నొప్పువాని సం
వికసితసారసాక్షు మఱి విన్నది గన్నది గాన మెవ్వఁడో
సకి యిట వచ్చి నాసరస జాణతనమ్మున నుండె నుండినన్. 37

ఉ. నేనును వానిపే రడుగ నేరక మారకఠోరకార్ముక
జ్యానినదంబు సోఁకి తమి సంది చెవుడ్పడి చూచుచుండ వాఁ
డానినప్రేమ దివ్యఫల మొక్కటి యిచ్చి యదృశ్యుఁ డయ్యెఁ జం
ద్రానన చంద్రుఁ డజ్జలధరాంతర మొందినరీతి సంతటన్. 38

ఉ. తత్తరపాటుఁ జెంది మది తల్లడిలంగను మేలుకొంటి నా
చిత్తజసన్నిభాంగుఁ డెటఁ జెందెనొ నన్నిటఁ గ్రూరుఁ డైనయా
చిత్తజుబారినిం బడఁగఁ జేసె నిఁకం దమిఁ దాళఁ జాల నే
నిత్తఱిఁ బల్కనమ్మ దయ నిందుల కేమి యొనర్తు భామినీ. 39

వ. అనిన శుకవాణి యిట్లనియె. 40

ఉ. ఈకల మంచిదమ్మ మది నిందుకు సందియ మొందకమ్మ యా
శ్రీకర గాత్రుదర్శనము చేకుఱునమ్మ శుభావహంబు సు
శ్రీకర మైనపంచు సుతసిద్ధియు నేఁ గదవమ్మ మేలు మే
లీకల మాకు సమ్మదము హెచ్చెఁ గదమ్మ సుధాకరాననా. 41

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న సమయంబున. 42

సీ. మలయాగముల జాఱి వలయాగములఁ దూఱి, కలయాపగలఁ జేరి
సొలుపు మీఱి, ఘనసారసము లొంది ఘనసారములఁ జెంది, మనసారఁ
జెలు వంది తనువుఁ బొంది, మల్లికానవహేమవల్లికాసుమనోమ, తల్లి
కాయుతసీమ సల్లికఁ గని, కేళికారతిలోలబాలికాసుకపోల, పాలికా
సవలీల మేలు గాంచి

తే. శారికాకీరపరభృతచంచరీక, కలితకలకల
నినదసంకలితచలిత, విరహిజనమానసాంభోజవీథి
యగుచుఁ, గలయ నేతెంచె శీతలగంధవహుఁడు. 43

వ. అట్టిసమయంబున. 44

శా. రాకాశీతమయూఖజాలములు మేరల్ మీఱి మై నిండ న
ద్రేకాంభోజశరాశుగావళులు లోఁ ద్రిప్పారఁ బాటీరశై
లైకాంచత్పవనంబు పైపయిఁ గడుఁ హెచ్చ విజృంభింప ము
క్కాఁకేం జెంది సహింపఁ జాలక తమిం గాసిల్లి మూర్ఛిల్లినన్. 45

వ. అచ్చటు నున్నయయ్యాళిసందోహంబు హాహాకారంబు లొంది.

ఉ. ఇవ్వని కేల వచ్చితిమి యిందఱముం గుమి గూడి వచ్చి యీ
పువ్వులతోఁట నేల సారఁ బూనితి మిప్పుడు పూని యిచ్చటం
గ్రొవ్వున నేల నిల్చితిమి గొబ్బునఁ బోక యటంచు మించుబోం
డ్లవ్వసతాక్షిఁ జూచుచును హా యనుచుం మది సంభ్రమించుచున్.

చ. కల గనువారలుం గలరు కల్గిన నీకలవంటి దెక్కడేఁ
కలుగునొ కల్గె నివ్విధము గాసిలుచుండెడికాంత లెక్కడేఁ
గలదె వధూటులార యిఁకఁ గార్యము మీఁద వచింపరమ్మ యీ
చెలి నిట నుంచఁగాఁ దగదు చేరుద మింటికి వేగ బాగుగన్. 48

వ. అని యిట్లుచితంబుగా శైత్యోపచారంబులు సలిపి సేద దేర్చియార్ద్రా
జపుత్త్రినిం దోడ్కొని పోయినయాలోన. 49

బ్రాహ్మణుఁడు చంద్రుని వర్ణించుట.

సీ. సాంధ్యకృత్యము తీర్చఁ జలిపి యిష్టుం డైన, యీశ్వరునకు నమస్కృ
తు లొనర్చి, భుజియించి తావులఁ బోలు పైసచందన, మలఁది పూ
వ్వులు దాల్చి హారరాజి, ధరియించి వలువలు ధరియించి తాం

బూలె, మును జేయుచును వచ్చి మోద మంది, శయ్యాతలంబున
శయనించి చంద్రునిఁ బరికించి వీక్షించి భావ మలర

తే. నింపుమెయి బ్లాహ్లణుండు వర్ణింపఁ దొడఁగె, నిజియు విర
హిణులకుఁ జూడ మదనతాప, మెదఁ బొడమఁ జేయువిత్తనం
బెన్న మఱియు, మనసకు బలంబు వరచంద్రమండలంబు. 50

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 51

ఉ. కలువల నిద్రలేపి రతికాంతునిమాంద్యము వాపి పుష్కర
స్థలిఁ దిమిరంబుఁ జోపి రతి చాలనిబాలల నూని దేవతా
వలి కమృతంబుఁ జేపి యలవాసవదిక్సతికుండలంబు నై
కలువలఱేనిమండలము కాంతిలుచున్నది తూర్పుకొండపై. 52

చ. ఇది గగనంబు గాదు నుతియింప సుధావనరాశి గాని మేల్
వదలనితారకానిచయపంక్తులుగా వివి ఫేనఖండముల్
గుదువగఁ జుట్టుకొన్నవరకుండలి గా కిది చంద్రబింబమా
యిదియును జిహ్న గాదు పవళించినవిష్ణుఁడు గాని యెన్నఁగన్. 53

చ. అరయ నభస్తలం బనెడియందపుగందపుసానపై రుచిం
బరఁగినచంద్రబింబ మనుబా గగుచందనరాశి పైపయిక్
నెఱయఁగ వాసనార్థమయి నించినకస్తురిఁ బోలి యొప్పెఁ గ్రి
కరముగ నీకళంక మనఁగా నను పైవిలసిల్లు నెంతయున్. 54

చ. అరయఁగఁ జంద్ర నీయుదరమందలినల్లు వటంబు బటంచుఁ జా
మరమృగ మంచుఁ బల్కుదురు మానుగఁ గొందఱు నే వచింతు నే
గరిగమనాధరస్థలులఁ గమ్మఁదనంబు ఘటింప ధాత ని
న్నారసి సుధారసంబుఁ గొనెనో యది జాలము నాఁటనుండియున్. 55

చ. జలనిధిపంకి మంచు మహిఛాయయుఁ జిహ్నము లేడిపిల్ల కం
దళితసురేంద్రనీలమణిధామ మటంచు వచింతు రంద ఱే
కలువలఱేనియందుఁ గళకందును నే ననుకొందు రాత్రియం
దలవడ మ్రింగినట్టితమ మంతరసంస్థ మటంచు నెంతయున్. 56

ఉ. చందురుఁ డన్న ృగాధిపతి శౌర్యవిజృంభణవృత్తిఁ బూని పౌ
రందరదిగ్గజేంద్రకుహరంబుననుండి పేచుల్ సెలంగఁగా

కుంచల కేగుదెంచుచుఁ దమఃకరికుంభము స్వాంశురేఖికా
స్పందనఖంబులం జిదుమ పిక్షిముత్యము లయ్యెఁ దారకల్. 57

సీ. ఈకళానిధివల్లనే కదా దిక్కుడి, క్కులవార లెల్లను దెలివి గనుట,
యీవసుఖనివల్లనే కదా విబుధులు, కోరికల్ దీరంగఁ గుడుపు గను
ట, యీమహావిధువల్లనే కదా సభ్యా లెస్సంగ నిశాచరు లెల్లఁ ది
గులు గనుట, యీసత్ప్రభునివల్లనే కదా మోదించి, కువలయం బె
చ్చుగాఁ గూర్మి గనుట

తే. అవుర యీరాజుమహిమ యే మనఁగ వచ్చుఁ, దమము
వారించి యరులసంతతి నడంచి, యస్వరతి డించి కారవన
మాక్రమించి, యుదయగిరిదుర్గమున నుండి యొప్పుచుండె. 58

శా. ఈయుదయాద్రి రాజతగిరీశ్వర మీసితభానుఁ డెన్న దా
క్షాయణి నేలుశంకరుఁడు కప్పు గళచ్ఛవి దాపుచుక్క వై
నాయకమూర్తి యాప్రమథనాథులు దక్కినచుక్కలుల్ మహా
శ్రేయ మొసంగు స్వప్రపుచిఁ జెంది భజించువియోగిపాళికిన్. 59

సీ. ద్విజరాజటంచు భావించుటయే కాని, మాధిగా దోషాకరుండు వీఁ
డు, సన్మార్గరతుఁడంచు జనులు పల్కెదె కాని, దండిమీఱినని శాటుం
డు వీఁడు, నమృతకరుం డంచు నాఖ్యమాత్రమె కాని, చర్చింపఁగా వి
షజనుఁడు వీఁడు, కువలయప్రియుఁ డంచుఁ గోరి చెప్పెదె కాని, పా
డి దప్పినచక్రవైరి వీఁడు

తే. తమము వారించురాజను క్రమమె కాని, యేపు మీఱఁగ
నారల నేఁచు వీఁడు, ననుచుఁ గులటలు దూషింతు
రనుచు జనుల, త్రోవ రా వెఱచితో నీవు తోయజారి. 60

కం. సురలతెమవు వో సాగితి, వరయఁగ సత్పతి
వదే ని శాటుఁడవా నీ, కిర వొందఁగ విధునామము,
హరి హరి తలపంగఁ జెల్లునా కమలారీ. 61

కం. జడనిధికిఁ గూర్మిపట్టివి, జడమతులం బట్టుకొమ్మ
నైదోడవు హా, జడజాతులకు సఖుండవు
జడాత్ముఁడవు గాక యుండె చందురుమామా. 62

చనుగవల కేగుదెంచుచుఁ బ్రమదకరికుంభము స్వాంశురేఖికా
బ్బంధనఖంబులం జిదుము వీక్షణముత్స్యము లయ్యెఁ దాంకల్. 57

సీ. ఈకళానిధివల్లనే కదా దిక్కు-ది, క్కులవార లెల్లను దెలివి గనుట, యీవసుఖనివల్లనే కదా విబుధులు, కోరికల్ దీరంగఁ గుడుపు గను ట, యీమహావిధువల్లనే కదా సభ్యు లెన్నఁగ నిశాచరు లెల్లఁ ది గులు గనుట, యీసత్ప్రభునివల్లనే కదా మోదించి, కువలయం బె చ్చుగాఁ గూర్మి గనుట

తే. అవుర యీరాజుమహిమ యే మనఁగ వచ్చుఁ, దమము
వారించి యరులసంతతి నడంచి, యస్వరతి డించి కారపన
పూక్రమించి, యుదయగిరిదుర్గమునుండి యొప్పుచుండె. 58

ఉ. ఈయుదయాద్రి రాజతగిరీశ్వర మీసితభానుఁ డీస్న దా
క్షాయణి నేలుశంకరుఁడు కప్పు గళచ్ఛవి దాపుచుక్క-లై
నాయకమూర్తి యాప్రమథనాథులు దక్కి-నచుక్కలుక్ మహా
శ్రేయ మొనంగు స్వప్రభచెఁ జెంది భజించువియోగిపాళికిన్. 59

సీ. ద్విజరా జటంచు భావించుటయే కాని, యూఢిగా దోషాకరుండు వీఁ డు, సన్మార్గరతుఁడంచు జనులు పల్కు-టె కాని, దండిమీఱిననిశాటుం డు వీఁడు,నమృతకరుం డంచు నాఖ్యమాత్రమె కాని, చర్చింపఁగా వి షజనుఁడు వీఁడు, కువలయప్రియుఁ డంచుఁ గోరి చెప్పుటె కాని, పా డి దప్పినచక్రవైరి వీఁడు

తే. తమము వారించురా జనుక్రమమె కాని, యేపు మీఱంగ
నారుల నేఁచు వీఁడు, ననుచుఁ గులటలు దూషింతు
రనుచు జనుల, త్రోవ రా వెఱచితో నీవు తోయజారి. 60

క. సురలతెరువు వో సాగితి, వరయఁగ సత్పతి
వదే ని శాటుఁడవా నీ, కిర వొందఁగ విధునామము,
హరి హరి తలపంగఁ జెల్లునా కమలారీ. 61

క. జడనిధికిఁ గూర్మిపట్టివి, జడమతులం బట్టుకొమ్మ
సైదోడవు హా, జడజాతులకు సఖుండవు,
జడాత్ముఁడవు గాక యుండె చందురుమామా. 62

తే. తమము వారించు నీదుసందర్శనంబు, నిఖిలజనులకు
మోదంబు నీదుమూ_ర్తి, యిట్టిసంపద గలుగు నీ
యట్టిరాజు, కోరి చూచినఁ గలఁడె యోకువలయేశ. 67
వ. అని యిట్లు బిల్హణుండు చంద్రునిం జేర్కొని బహుప్రకారంబుల
వర్ణించుచున్న యెడ. 68
తే. భోజనము సేసి కొప్పునఁ బూలు దుఱిమి, చందన మలంది
తాంబూల మంది వేడ్కఁ, బొలుపుగా వచ్చి యామినీ
పూర్ణతిలక, యవనికాభ్యంతరమున శయ్యను వసించి. 69
ఉ. ఆకడ నాకవిక్షితివరాధిపుఁ డిందునిఁ గూర్చి నేర్పునన్
వాకొని తద్విశేషములు వర్ణన సేయఁగ నాలకించుచోఁ
దేఁకువ విస్మయాంబునిధిఁ దేలి మనం బలరంగ శంకచేఁ
గోకిలవాణి యి ట్లనియెఁ గూరిమితోఁ దనలోన నేపునన్ 70
క. తమజనకుం డీసత్కవి, నమరఁగ జాత్యంధుఁ డనుచు
నాది వచించెం, గ్రమ మొప్పఁ జంద్రవర్ణన,
సుమహితముగఁ జేయఁ బోడఁ గెఁ జూచినకరణిన్. 71
శా. అంధుం డెక్కడ! చంద్రుఁ డెక్కడఁ! దదీయం బైనయవ్వర్ణనా
బంధం బెక్కడ! నిట్టివింత గలదే! భావింప నెచ్చోట నై
నం ధాత్రీంద్రుఁడు మాకు నిర్వురకు నందం బొప్ప నన్యోన్యహ్యా
త్సంధానం బగు నంచుఁ జేసె నిటులం జర్చింప వే యున్న దే? 72
వ. అని మఱియును. 73
క. వ్రతభంగ మయినఁ గానీ, మతిమంతు నుదా_త్త
వేషు మానితవిద్యా, న్వితునిం గాంచెదఁ గన్నుల,
కతులమహోత్సవము గాఁగ నని చెలి ప్రీతిన్. 74

యామినీపూర్ణతిలక కవినిఁ జూచి మూర్ఛిల్లుట.

సీ. వినుతవిద్యాజితద్విజరాజు ద్విజరాజు, రుచిరాజి నగుమోమునుచు
లవాని, రమణీయవాణిభారతికాంతు రతికాంతు, నతికాంతిఁ జెగ
డుసోయగమువాని, నతులితశుచివిభాహరిమిత్రు హరిమిత్రు, వరమైత్రి
గల్గువైభవమువానిఁ, గలితతేజోలసత్కమలాప్తుఁ గమలాప్తుఁ, గమ
లాప్తిమేలయు చందమువానిని

తే. సకియ మది నెంచి తమి మించి సంభ్రమించి, కరము
లలరించి తెఱ వంచి కందళించి, పొంచి తిలకించి పులకించి
పొలుపు గాంచి, కాంచె రోహిణి చంద్రుని గాంచినట్లు. 75

క. కాంచినయంతనె సతి పుల, కాంచితదంతురిత
దేహ యై నిశితోద్య, త్పంచశరశరవిపాటన,
సంచలితస్వాంత యై వెస ధృతి దూలన్. 76

తే. పరవశత నొంది మూర్ఛానుభావ యగుచుఁ,
బవనచాలితనిపతితవల్లిమాడ్కిఁ, బంకజాయతలోచన
పడియె మఱియుఁ, బట్టు దప్పినకనకంపుఁబ్రతిమవోలె. 77

ఉ. ఆకడ బిల్హణాఖ్యకవి యత్తఱిఁ దామరసారిఁ గూర్చి యం
తో కర ముప్పతిల్ల వినుతుల్ పచరింపుచు నుండి యంతలోఁ
బ్రాకటబద్ధకాండపటిపై రమణీమణిమోముఁ జూచి య
స్తోకమహోదయాద్రిపయిఁ దోఁచినచంద్రునిఁ బోల్చి యిట్లనున్. 78

బిల్హణుండు రాజకుమారిని వర్ణించుట.

సీ. రాకేందుబింబమో రాజీవమో మించు, టద్దమో లేక నెమ్ముద్దు
మొగమొ, చెలు వొందుకల్వలో చేఁపలో మరునినా, రాచంబులో
లేక లోచనములొ, కోకంబులో విరిగుత్తులో బంగారు, కుండలో
లేక వక్షోజయుగమొ, క్రొక్కారుమెఱుఁగో మేల్చుక్కయో నును
పైఁడి, తీఁగయో వేఱొక్క తెఱవయొక్కొ

తే. ఆపుర యీకళ యీతావి యీరమణత, యీవిధంబులు
నీబెళుకు లీకుశలత, యీసువృత్తత యీసొంపు లీమె
ఱుంగు, లీతళుకు నిగ్గు లీచాయ లెందుఁ గలవు. 79

సీ. హరిణవిముక్తశీతాంశుబింబము గాని, పుడమిఁ బంపఁగా నిది మొగము
గాదు, ఘనసుధాపూర్ణకాంచనకుంభములు గాని, చర్చింప నివి
యురోజములు గావు, పంచశిలీముఖబాణపంక్తులు గాని, గుఱి
మీఱ నివియు ముంగురులు గావు, చెలు వొంద యువజనస్వాంతఖ
ంబులు గాని, యపరంగ నివి వీక్షణములు గావు

తే. పాలు మించినమించుటద్దాలు గాని, గణుతి గొన నివి
గండభాగములు గావు, సోయగంబైన బంధూక
సుమము గాని, భావమున నెన్నఁగా నిది మోవి గాదు. 80

మ. క్షితి నిర్ణిక్త శశిరేఖ విల్లుఁ గలువ ల్చెందమ్మి రే కబ్జముక్
లతికల్ కుంభము లాకసం బిసుకతిన్నల్ రంభలుం గాహళుల్
శతపత్త్రంబులు భావలీలఁ గొని యీచంద్రాస్య ఫాలాక్షని
ర్జితదేహుక్ శుకరాజవాహు మొలపించె న్మేనఁ జిత్రంబుగన్. 81

మ. ఉరువక్షోజయుగాంతరస్థ మయి నాయుల్లంబు రాదేమి త
ద్భరసంఘృష్టి నశించెనో విరహసంతాపాగ్నిచేఁ గ్రాఁగెనో
స్థిరలావణ్యసుధాంబుజాకరవరాప్తిక్ మున్గెనో కామత
స్కరవీరుండు హరించెనో నవవయఃకాంతారసంచారుఁడై. 82

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 83

సీ. ఈభామతనుకాంతి నేపారఁ జూచిన, హేమాభిధానంబు నెంచ నేల
నీచానయూరుప్రభాచాకచక్యంబు, రంభాభిరూప్యంబు రహి నడంచు
నీరామనవ్యనాసారమ్యలీల తి, లోత్తమాఖ్యను దల నెత్త నీయ
దీకొమ్మకన్నుల నిర వొందు బెళ్కులు, హరిణీవిలాసంబు నపహసించు

తే. నిటుల గాత్రైకదేశము లటమటించు, సౌరవారవధూటికా
సామ్యకలన, మనుజలోకంబునం దుండువానవతుల,
సంగ నెంత యీదీని మానంగ వశమె. 84

సీ. చెలియపెన్నెరిగుంపుఁ జేపట్టఁ గలిగెనా, ఘనసంపదలు వేడ్కఁ గాంచిన
ట్లు, కాంతమోమున మోముఁ గదియింపఁ గలిగెనా, యతులితరాజ
త్వ మందినట్లు, ముద్దియకన్దోయి ముద్దాడఁ గల్గెనా, యింపుమైఁ గు
వలయం బేలినట్లు, వనితకంఠాశ్లేష మొనరింపఁ గల్గెనా, యరుదారఁ
బెన్నిధి యబ్బినట్లు

తే. కలికికెమ్మోవి చవి చూడఁ గలిగెనేని, యురుసుధాహార
వైభవం బొందినటుల, నెలఁతతోఁ గూడి క్రీడింపఁ
గలిగెనేని, యతనుసామ్రాజ్య మంతయు నమరినట్లు. 85

ఉ. అంతపుఁగొను శ్రీహరి నహర్నిశమున్ భజియించి తత్పదం
బందె నటంచుఁ జన్గవ తదాకృతిఁ గాంచె గిరీశుఁ గోరి యా
రం దగఁ జూచి వెంటఁబడి రూఢికి నెకురాట యె ట్లటంచుఁ దాఁ
జెందె నహీనవృత్తి నవిశేషత నిప్పురకుం బ్రియంబుగన్. 86

చ. వనజమహావిభూతి హరివైఖరి మించుఁ బద స్తనోక్తులు
వనజమహావిభూతి హరివైఖరి మించు గళోరువేణికల్
వనజమహావిభూతి హరివైఖరి నెంచుఁ గరాక్షిమధ్యముల్
వనజమహావిభూతి హరివైఖరి నొంచు దృగాస్యయానముల్. 87

సీ. ఈభామవదనాబ్జ మెలమిఁ గాంచినయంత, విధుని సంభావించి నెలసి
నట్లు, లీచానవెతికుచ లెనసి పట్టినయంత, నీలకంధరసేవ నెగడినట్లు
లీయంబుజాక్షికిన్దోయి ము ద్దిడునంతఁ, గమలజసద్భ్రాతి గలిగినట్లు
లీరామకెమ్మోవి యింపార నంటిన, సరుణబింబాలోక మమరినట్లు

తే. లవుర తనకింతకంటె భాగ్యంబు గలదె, యతనుమంత్రా
ధిదేవత యనఁగ వచ్చు, నీచెలినిఁ బొందఁ గోర్కె లీ
డేరఁ గాక, వేఱ మదిఁ బూని తపముఁ గావింప నేల. 88

సీ. సారంగముల మీఱు సారంగములఁ గేరు, దొయ్యలికొప్పు కన్దోయి
యొప్పుఁ, బున్నాగముల నెంచుఁ బున్నాగముల నొంచు, నలినాస్య
గతిసొంపు నాభిపెంపుఁ, జంద్రఖండము నేలుఁ జంద్రఖండముఁ బో
లు, సువతిచెక్కులలాగు నుదుటిబాగుఁ, గాంచనంబు హరించుఁ
గాంచనంబు హసించుఁ, దరళలోచననాస తనువిలాస

తే. మవుర యీముద్దుచెలిఁ బొందనట్టివాని, భాగ్య మెన్నంగ
వశమె యాపద్మభవుఁడు, దీని సృజియించువేళ వాగ్దేవి
యెదుట, నుంచుకొని చేసెఁ గాఁబోలు నొండు గలదె. 89

ఉ. దీనిముఖాంబుజంబు గణుతింపఁ గళానిధి యొక్కకోణమం
దూని వసించుఁ గాక నయనోద్ధతి వాకొనఁ గల్వ లొక్కచో
మానుగ నిల్చుఁ గాక మృదుమంజులవాగ్గతిఁ జెప్ప వల్లకీ
స్థానము టుండుఁ గాక ఘనుచాయకున్ మొక్కెద మధ్యమెన్నఁగన్.

సీ. ఊహించి పున్నమ యొక్కప్రొద్దిందునో, ముద్దియనెమ్మోము ము
ద్దులాడఁ, దనరార సత్ఫలదానముల్ సేతునో, నెలఁత కెమ్మోవితేని
యలు గ్రోల, బంగారుకలశముల్ పరఁగఁ బూజింతునో పడఁతిచన్గుబ్బ
లు వట్టియాడఁ, జెలువొంద భూప్రదక్షిణము గావింతునో, యతివ
కటిస్థలి నధివసింప

తే. నిటులు గాకున్నఁ గల్గునే యింతితోడి, సంగతు లటంచుఁ
దమి మీఱ నంగజాత, జాతతాపాతిశయమున సతిని
మతిని, మమతఁ బెనఁగొని వర్ణించు మఱియు మఱియు. 91

సీ. పొలతిపాదములతోఁ బొందు సేయఁ దలంచి, తామరల్ పరికించి
తమ్ము లయ్యెఁ, గలికిపాలిండ్లతోఁ జెలిమి సల్పఁగఁ గోరి, భావించి
చక్రముల్ పక్షు లయ్యె, సుదతికెమ్మోవితో జోడు గూడఁగఁ బూ
ని, చెలఁగి మంకెన బంధుజీవ మయ్యె, హరిణాక్షినెమ్మోము నాశ్ర
యింపఁగఁ జూచి, మిహిరాంశుఁ డెలమి సన్మిత్రుఁ డయ్యెఁ

తే. చంద్రముఖియంగములు పంకజాతము లని, యహు లని
విహీనగుణి యని భరితదోషుఁ, డని కదియ దూరముగఁ
జేసె నాత్మనిత్య, మృదులసుస్నిగ్ధతాస్మితవిదితకళల. 92

ఉ. పట్టుగ నీవధూటికచపాళి భజింపఁగ నీలమేఘు మే
గుట్టలఁ జెందునో ముఖముఁ గోరి నుతింపఁగఁ బూర్ణచంద్రుఁ డే
తట్టునఁ జేరునో మఱియుఁ దార్కొని యూరు దలంపఁ బాము లే
పుట్టలఁ దూఱునో సమతఁ బూనఁగ లేక విచిత్రవైఖరిన్. 93

మ. సతిహృత్పుష్కరసీమఁ జన్గవ గిరీశప్రార్థనల్ సేసి త
ద్గతిఁ బ్రాపించిన నోర్వమిన్ విషధరాకారంబుఁ దాఁ బూనె నా
రతిపంచాననలీలఁ బొల్చె నడు మాహా యంచు ధమ్మిల్ల మా
శితికంఠత్వము నొంద నెమ్మొగము గాంచెన్ సోమభావం బొగిన్. 94

సీ. కాఁబోలు నిదియుఁ జొక్కపుసుధాకరరేఖ, కాదుపో నిష్కళంకతఁ
జెలంగెఁ, గాఁబోలు నిది యశోకపుఁదూపుదొరమాయ, కాదు
పో నశరీరగతమఁ దనరెఁ, గాఁబోలు నిదియుఁ జక్కనివేల్పుపూఁబోఁ
డి, కాదుపో విభ్రమేక్షణము లొందవెఁ, గాఁబోలు నిదియుఁ దొల్క
శిఖినియుపొలుపుంగు, గాదుపో నిశ్చల గతిఁ దనర్చె

తే. అనుచు రతిపతిమోహామృతాంబురాశి, మగ్నుఁడై
విస్మయాక్రాంతమానసాబ్జుఁడై సరోజేక్షణారూప
మరసి యరసి, నేర్పు మీఱంగ మఱియు వర్ణింపఁదొడఁగె. 95

చ. కడువడి రాహు వేర్చి నవకంజవిలోచనయాస్యచంద్రు నే
ర్పడర హరింపఁగాఁ దొడరి యస్మదరాతికిరాని యంచు నే
ర్పడ మదిలోఁ దలంచి మఱి గ్రమ్మరి వెన్నున నిల్చెనో యనన్
జడ యలరున్ ఫణాగ్రరుచిచాడ్పున రేగడిబిల్లపైఁ దగన్. 96

తే. కళలకు ధామమై జలజగర్వ మడంచి సుధాప్తిఁ దారకా
కలనఁ జెలంగి తెల్విఁ గని కాముకపాలికి గుండెగాలమై
యలరెడుభామినీవదన మైందవబింబ మనంగఁ జెల్లదే
కలయఁగఁ గానిచో నచటఁ గల్వలపేరిటికన్ను లొప్పునే. 97

చ. కలువలు మీలుఁ దుమ్మెదలు గాంతకనుంగవ కోడి యందుఁ గా
వలసినకోర్కి దీని గెలువం దగుపేరఁడు మారుఁ డంచుఁ దూ
పులుగ ధ్వజంబుగా గుణముపొందికగా నయి వచ్చి దానిభ్రూ
చలనముతోన తద్ధనువు సంగతిఁ దప్పినఁ బోయె నన్నియున్. 98

క. వనితముఖాంబురుహస్థితిఁ, బనిగొని కాముకుల
గెలువ భావజుఁ డెలమిం, దనయుభయపార్శ్వ
ముల నుంచినచక్రములో యనంగఁ జెవు లలరారున్. 99

శా. భ్రూకోదండముఁ బూని దృష్టివిశిఖంబుల్ తోనె సంధించి బ
ల్లాకాచంద్రునిఁ బట్టి రెండుతునియ ల్గావించి తత్సారముం
బోకుండ న్సవరించి పార్శ్వముల నింపుల్ నింపఁగా నుంచె నా
నాకంజేక్షణచెక్కుటద్దములు చెన్నారుం దళుక్కుం చూగిన్. 100

చ. వరసుమనోవిలాసముల వైఖరి మాని తిలోత్తమాఖ్య యీ
ధర సుమనోవిలాసములఁ దద్దయుఁ గాంచెద నంచు వచ్చి యు
ద్ధురగతి నువ్వుమ్రాఁకుల నధోముఖియై తప మాచరించి యీ
కరివరయాననాస యయి కాంచె సమస్తవిశేషవాసనల్. 101

సీ. క్షణవిలాసమె కాని సరి యానె చిగురాకు, సుమనోనురాగవిస్ఫూ
ర్తిఁ గనినఁ, బయిచాయయే కాని పగడంబు సాటియే, యమృతలోక

రద్వీప మందు మనినఁ, దీప్తవన్నెల కాక దీటౌనె బలుకెంపు, వర
సువర్ణావాప్తి పలుల కున్న, నెఱుపుమాత్రమె కాని యీడౌ బంధూ
కంబు, కమ్మతేనియతోడఁ గలసికొనిన

తే. సతతశోభాన్వితం బైనసార మగుచు, సరస మై రుచి
గన్పడి చక్క నగుచుఁ, జక్కెరల మించి ద్రాక్షపం
డుక్కడంచి, యమరునీవనితామణీయధరమునకు. 102

క. కుందంబుల నవమౌక్తిక, బృందంబుల
దాడిమైకబీజంబులయా, నందంబుల జిగి
కెంపుల, చందంబుల నపహసించు సతిదంతంబుల్. 103

చ. అతులిత మైనశంఖము సమంచితగానము నేర్పు మంచు నీ
యతివగళంబుఁ జెంది తనయందలివైభవ మెల్ల నిచ్చి త
ద్గతిని భజించి యంతఁ బలుకన్ రహిఁ బొల్పడ దయ్యెఁ గా జడ
స్థితులకు నబ్బునే స్థలవిశేషములం దప మెంత సేసినన్, 104

తే. మున్ను దము నేచుపగఁ బూని మోముతూపుఁ, జెందు
నిందునిఁ గరము లక్ష్మికుసుమ, బిసలతలఁ గట్టి యొగిరి
తన్ననము మీఱు, జక్కవ లనంగఁ జెలిబిగిచన్ను లమరు. 105

తే. వనితగంభీరసరసలావణ్యవార్ధి, యుసుధాపూర్ణ
కుచకుంభయుగము గాంచి, సకలలోకుల మిగుల
నిర్జరులఁ జేయు, నేకకలశంబు గాంచుకంధిశుఁ దెగడి. 106

మ. స్మరుఁ డన్విప్రుఁడు యౌవనం బనుతనూజాతోద్గతిన్ బాల్య మ
న్పురదుం దీర్ప సుభావహోద్యరస మన్పుణ్యాహముం జేయుచో
వరున న్నిల్పినపూర్ణహేమకలశద్వంద్వంబు నాఁ బొల్చు నీ
సరసీజాస్యపయోధరద్వయము భాస్వత్పత్రరేఖాంక మై. 107

తే. ముగుదబాల్యపయోనిధి మునిఁగి డాఁగి, యౌవనం బ
నుహారిహయుసిలదుక్పపను, జెలఁగి వెలువడి వచ్చినశిఖరు
లనఁగఁ, గాంతయురమునఁ గుచములు గానఁబడియె. 108.

తే. పడఁతిజఘనంపుపెద్దడాబాలు వూని, కాయజుఁడు పొక్కి
లనుసురంగమునఁ దూఱి, తెగువఁ గుచదుర్గయుగము
సాధించుకొఱకుఁ, దార్చునిశ్రేణి యన వళిత్రయము నెలఁగు. 10[illegible]

చ. చెలిబలితంపుగబ్బిచలిసిబ్బెపునిబ్బరపుబ్బుగుబ్బచ
న్నుల నెఱిగొప్పభారమున నున్ననితిన్నెల మించుబల్పిఱుం
దుల నసియాడుకౌను పడునో యనుశంక సరోజసంభవుం
డెలమి రచించి కీల్కొలుపునిన్పసలా కన నారు తీ రగున్. 110

చ. అరయఁగ నాభిపుష్కరమునందు విహారము కొంత సల్పి సుం
దరతరయౌవనం బనువనంబున బాహులతల్ చలింపఁగా
సరసపయోధరస్తబకసంగతిఁ గమ్మనితావి కెక్కి వి
స్తరగతి నేగుతుమ్మెదలచా లన నారు చెలంగు బోటికిన్. 111

చ. జడయనుతోఁక వెన్కడర సారపుఁగుంకుమచాఁతిరేఖ యే
ర్పడఁగఁ మిటారిగుబ్బ లనుభారపుఁగుంభము లంద మొప్పఁగాఁ
దొడరెడునారుసా రనెడుతుండము సాఁచి మనోజుదంతిరా
జుడుగక నీరు ద్రావుకొలనో యన నాభి చెలంగు నింతికిన్. 112

మ. చెలిసింగారపుఁబువ్వుఁదోఁట రసముల్ చెల్వొప్పఁగా నింపఁ బూ
విలుకాఁ డన్బలుకాఁపు గుబ్బ లనుమే ల్బిరంపుటెద్దుల్ ఘటిం
చి లలిన్ నీలపుటారుమో కెలమిఁ బుష్టి న్బట్టి మోటెత్తు మె
చ్చులచెంగల్వపుబావియో యనఁగ మించు న్నాభి గంభీరతన్. 113

క. చనుఁగవ బరువో మఱియుం, బెనఁకువ
గలశోభనాంగిపిఱుఁదులు బరువో, యని కన
విధి పిడికిటఁ బ, ట్టినపట్టో యనఁగఁ గౌను తేవన్ వెలయున్. 114

మ. జననాథాత్మజకాంచనోరుయుగళీస్తంభాగ్రభాగంబుపైఁ
బెను పై ముత్తరు లంతరాళులుగ నాభీద్వారమం దొప్పఁగా
స్తనజాంబూనదకుంభగుంభితతనూసౌధాంతరస్థాయి మా
రునిసింహాసనమో యనంగఁ జెలువారుం గాంచిదేశం బొగన్. 115

తే. మరుఁడు శృంగారవీథు లేర్పఱిచి తనదు, పేర నొకపేట
గట్టి సంప్రీతిఁ దోర, ణాల నుంచినకాలుకంబా లనంగఁ,
గలికియూరులు చెలఁగుఁ బైఁ గాంచి మెఱయ. 116

క. మకరములను లోఁ బెట్టుక, రకముగ వరశా
లులను ధరిం బడ వైచెన్, సకిజంఘిక లని
యెంతయుఁ, బ్రకటించెం గాహళులు రవంబుల దిశలన్.

తే. నెఱయ సారసములు దమ్ము నేలఁ బెట్టి, కాల రాచుచు
నున్నాఁడు కలువలచెలి, వెతలఁ బడఁ జాల మిది రాహు
వేణి యనుచు, సతిపదములఁ బడె నన నడుగు లమరు. 117

తే. నిరవలంబంబు తమయుండునిలయ మెల్ల, నందు నిలు
వాదరికలే దటంచు వగచి, వచ్చి తారక లోకకొన్ని
వనితపదమ్ము, లందెనో యన వ్రేళ్లసఖాళి యమరు. 118

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 119

సీ. చెలియపెన్నెఱిగుంపు చీఁకటి తలదన్నె, వదనసుకళ పట్టి చదివె
విధునిఁ, జెలువకన్నులు లేళ్లఁ జెవులు వట్టాడించెఁ, గర మొప్పు గళ
ము శంఖంబు నూఁదెఁ, బాలతిచన్నులు చక్రములబొమ్మ వెసఁ
ద్రొక్కె, నారు సర్పముఁ గడు నంటి పొడిచెఁ, జెలికటి సైకతమ్ముల
వెన్కఁ బడ నొత్తె, నెత్తమ్మి నడుగులు నేలఁ బెట్టె.

తే. మిసిమిబంగారు పై నెక్కె మేనిచాయ, యే మనఁగ వచ్చు
నిక్కాంతయింపుసొంపు, మించునవయవసౌష్ఠవం
బెంచి చూడ, వశమె వేనోళ్లు గలఫణీశ్వరున కైన. 120

తే. కురులఁ గుటిలత గావించెఁ గుచములందుఁ, గఠినత
విధించె సారసగర్భుఁ డెలమిఁ, జెలఁగి యీకాంతమున
నట్లు చేయఁడేని, యతనిఁ బుడమినిఁ జతురాస్యుఁ డనగ వచ్చు. 121

కామిని మూర్ఛ దేఱి కవిం గవయఁ గోరుట.

వ. అని. 122

క. ఈరీతి బిల్హణుండు మ, హోరూఢి నిజాను
భావ మభినుతి సేయం, గా రామ తద్వచో
మృత, సారంబున మూర్ఛ దేఱి సంస్మృతియుత యై. 123

తే. యామినీపూర్ణతిలక యత్యంతపులక, దేహ యై లేచి
మదిని సందేహ మెడలి, యబ్జుని హసించుకవివదనాబ్జ
మమరఁ, గాంచి యూహించె నిజవిలోకాంచితముగ. 124

ఈకమలేక్షణ సెద వసించినఁ గాని, యలనిశాచరుగర్వ మడఁపఁ జాల
నీసర్వమంగళాహితుని గూడినఁ గాని, యంగజాతవికార మార్పఁజాల

నీవిబుధేంద్రునిహితము సేసినఁ గాని, వొసఁగి మహత్తతి నేలఁ జాల
నీబ్రహ్మతేజుని నెనసి పల్కినఁ గాని, యిల ఖగాళి నధఃకరింపఁ జాల
తే. నితనిభాస్వత్కరాబ్జసంగతుల మెలఁగి, యేర్పడక గాని
మదితమిఁ దీర్పఁ జాల, నితనియధరామృతంబు నాయిచ్చ
దీరఁ, గ్రోలినం గాని తాపంబుఁ గూల్పఁజాల. 125

వ. అని మఱియుఁ దనలో నిట్లనియె. 126

తే. చదువు సెప్పంగ గురుఁ డయ్యె సాహసమునఁ, జూడఁ జూ
డంగ మరుఁ డయ్యె సోయగమునఁ, దలఁపఁదలఁపంగ రా
జయ్యె లలితకళల, నిందు కేమి వచింతునే యిందువదన. 127

ఉ. ఏలఘుచిత్తనై కదిసి యీనవమోహనరూపుసన్నిధిన్
బాళిని జేరితే నితనిభావ మ దెట్టిదొ కాన రాదుగా
లీలఁ బరిగ్రహించునొకొ లేక గ్రహింపక పోవునొక్కొ నేఁ
డాళఁగఁ జాల నింతి తనుఁ దానయి కోటినఁ జుల్క నౌఁ గదా.

వ. అని మఱియును. 129

ఉ. ఏగతిఁ బోవుదాన మఱి యీతని నేగతిఁ బల్కుదాన నా
లాగుమదిం దలంపక కళానిధి కాదని పల్కినా పయిం
గాఁగలకార్య మెట్టిదొకొ కానిమ్మడం దనగౌరవాప్తి యెం
తాగడ మౌనొ యిందులకు నన్యవిచారము లేమి సేయుదున్.

వ. అని యివ్విధంబున వితర్కించి. 131

ఉ. రాజకుమారికామణి విరాళిని దాళఁగ లేక తూలి సం
యోజితకాండవస్త్రము నుపయోగము లేమికి మాని యప్పుడే
రాజితశయ్యపైఁ బడి సరాగముగా విలపించె నాత్మభూ
రాజశరాళికిన్ నిలుప రానితమిన్ భ్రమ ముప్పతిల్లఁగన్. 132

తే. హా కళాకాంత చతురాస్య హా కఠోర, మారనిశితశ
రాళి వేమాఱు నాటి, కలఁచ సంతాప మొదవెన
స్గరుణఁ జూచి, ప్రేమఁ గొనవయ్య బాధ దప్పింపుమయ్య. 133

వ. అని సర్మగర్భంబుగాఁ బలికిన సప్పలుకులు కఠోరమారవీరదోరటచ్చా
పగుణటంకారనినదంబులుగా విని భావంబు గ్రహించి సంచలిత
హృదయుం డయి కవిపుంగవుం డిట్లనియె. 134

కామినీనర్మగర్భవాక్యములు విని కవి పలుకుట.

ఉ. తామరసాక్షి నీనిసితదారుణవీక్షణతీక్ష్ణబాణముల్
వేమఱు నాటి నాహృదయవీథి వ్రణం బొనరించెఁ జూడుమా
నీమెయి నౌషధద్వితయ మియ్యవె త్రావెదఁ బూఁత పూసెదన్
నీమధురాధరామృతము నీకుచకుంకుమపంక మేర్పడన్. 135

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 136

సీ. కరుణతో ననుఁ జూచి కాయజశరహతిఁ, దప్పించు మిప్పుడు తర
ళనయన, చిఱునవ్వు వెలయించి చెలువైనవెన్నెలల్, మాయింపు మి
ప్పుడు మచ్చకంటి, పలుకులు వగ గుల్కఁ బల్కి పైకధ్వనుల్, మా
న్పవే యిప్పుడు మధురవాణి, మోవిపానక మిచ్చి మోహదంభకతృష్ణ,
దీర్పు మిప్పుడు మోవితీపులాఁడి

తే. కరము లలరించి బిగియారఁ గౌఁగిలించి, యొడలిచలిఁ
బాపవే భాస్వదురసిజాత, యతనుసామ్రాజ్య మేలించి
యాదరించి, వలపు లీడేర్పవే హేమలలితగాత్రి. 137

రాజకుమారి కవిశయ్యపైఁ జేరి క్రీడించుట.

మ. అనినం దామరసాక్షి కాండపట మత్యంతంబుఁ బోఁద్రోచి గ్ర
క్కునఁ దచ్ఛయ్యకుఁ జేరి ప్రౌఢగతి సంకోచింపకే లె మ్మహా
యని చేఁదమ్ములు చాఁపి చన్గవ యెదన్ హత్తించె గాఢంబుగా
ఘనమోహమ్మునఁ గౌఁగిలించెఁ గవియుం గౌతూహలం బొప్పఁగన్.

మ. కరముం జేర్పకమున్నె పోఁకముడి వీఁక న్వీడెఁ జన్దోయిఁ జె
న్నారయుం బట్టకమున్నె జిల్గుఱవి కెంతో వ్రీలి వే పట్టునన్
విరిసె న్ముద్దుమొగంబుఁ జూచుటకు మున్నే స్వేచ్ఛ నాలోకసం
బరయన్ విస్మృతి మయ్యె నాసతికి వ్రీడావ్యాప్తి గోల్పోవఁగాన్.

చ. వలయవిశేషనాదముల వైభవసంగతభాస్వదంగకం
బులపులకాంకురప్రకరపూరములం బ్రవిబోధితాత్మభూ
సలలితతత్త్వమార్గములఁ జన్ను లురస్థలి మున్గనట్లుగాఁ
జెలువ సుఖింపఁ జేసెఁ గవిశేఖరుఁ బైకొని కౌఁగిలింపుచున్. 140

వ. ఆసమయంబున బిల్హణుం డి ట్లనియె. 141

శా. భూరిగ్రాహనగభీరభీషణమహాంభోరాసులన్ దాటి యా
స్కారం బింతయు లేనియాకసమునన్ సంచారముం జేయుచుం
గ్రూరోద్యన్మృగపర్వతాగ్రముల నారోహించుచు న్నీయశం
బోరాజాత్మజ యొంటిమై భుజగలోకోద్వృత్తి రాజిల్లునే. 142

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 143

తే. రమణి మీతండ్రి మదనాభిరామనృపతి, చేసినట్టివినో
దంబు చిత్ర మయ్యెఁ, జిత్తమున వేఱు తలఁపక చెలఁగు
మతుల, రతుల భయ మింక వల దిట రాజువలన. 144

వ. అని నిజాంకంబునఁ బంకజగంధి నునిచికొని శంక లేక నిరంకుశవిమా
నాంకమత్తమాతంగంబు హృదయపంకజంబు భేదింపం దద్వదనశశాం
కమండలంబు నాలోకించి యి ట్లనియె. 145

తే. నెమ్మిఁ దపము గావించితి నిన్నుఁగూర్చి, జపము సల్పితి
నీపేరు చాలఁ దలఁచి, ధ్యాన మొనరించితిని నిన్ను నా
త్మ నునిచి, మంత్రదేవతగా నేను మఁజువాణి. 146

సీ. సరవి నెన్నఁడును భోజనము సేయఁగ లేదు, నీమీఁదిప్రీతిచే నీరజాక్షి
యెలమిగా నెన్నఁ డింతులను గూడఁగ లేదు, నీమీఁదిప్రీతిచే
నీరజాక్షి, అరయ నెన్నఁడుఁ జందనాదిచర్చయు లేదు, నీమీఁదిప్రీతిచే
నీరజాక్షి, చెలఁగి యెన్నఁడు మాల్యములు ధరింపఁగ లేదు, నీమీఁదు
ప్రీతిచే నీరజాక్షి

తే. గాన భవదీయవిరహయోగమున నాకుఁ, గలవరింతలు
మనకెట్లు గాఁ దనర్చుఁ, గాంచి నమ్ముఁడ నైనసత్కవిని
నన్ను, రాగ మిట నూని ప్రోవవే రాజపుత్రి. 147

ఉ. ముందట నున్నిషద్వివసమూహసమంచితకుంభకాంతరా
మంచనరక్తిశోభమున మత్రిలి చూచుమృగేంద్ర మున్న న
స్పందనపల్లవోల్లసితసల్లకి నూనునె నామనంబు నా
చంద మొనఁగి పొందు మిట జా గొనరించెద వేల బాలికా. 148

వ. అనిన దరహాసితవదన యయి కుందరదన యిట్లనియె. 149

క. కవిరాజశిరోభూషణ, దివిషద్రాజాస్యులైన
దివ్యధ్వనదీ, యువరాకృతిఁ గని యేఁకా,
రి పలుతు రే ననఁగ నెంత శ్రీతనయనిభా. 150

సీ. శృంగారమూర్తి వై చెలు వొందునినుఁ జూడ, వలెఁగాక కన్నులు గలఫలంబు, చక్కనైనట్టినీచెక్కులు ముద్దాడ, వలెఁ గాక కెమ్మోవి గలఫలంబు, మది కింపు సేయునీయొద రొమ్ము వెసఁ గ్రుమ్మ వలెఁ గాక చన్నులు గలఫలంబు, నేర్పు మీఱినయట్టినీతోడ మాటాడ, వలెఁ గాక నాలుక గలఫలంబు

తే. సేవ సేయంగ వలెఁగాక చెలువరాయ, యలరులను
గేరుచేదోయి గలఫలంబు, కలసి రతులను మెలఁగి పెన్న
వలెఁ గాక, కవిశిఖామణి చెలి మేను గలఫలంబు. 151

శా. నీలావణ్యము నీకళాతిశయముల్ నీసౌకుమార్యాప్తియున్
నీలాలిత్యము నీవిలాసగతులున్ నీమంజువాగ్వైఖరుల్
నీలీలాతనుభాతి నీసరసముల్ నీయందముం జూడఁగా
నేలీలావతి యైనఁ బొందఁ గవిధాత్రీంద్రా యపేక్షింపదే. 152

వ. అని యిట్లు పలుక సంతోషితస్వాంతుం డై కవిభూకాంతుండు కాం
తాలలామకుచకాంతత్వం బపేక్షించి యిట్లనియె. 153

సీ. పరభూమిభృత్తులభరము ద్రుంచినవేల్పు, మాంద్యంబు లడఁగించు మహితకీర్తి, మైత్రిచే వెలసి ధర్మము గాంచుగుణశాలి, కర్బురచ్ఛాయలు గలుగుమేటి, ఘనపుష్పమాలిక లెనసినజాణ, వాసనల్ ప్రాపించుభవ్యరూపి, వరయుక్తి సఖిలవైభవము లందినరాజు, చంద్రశేఖల నేలునరసమూర్తి

తే. యగుచు నఖిలదిశావళి నాక్రమించి, ప్రేమ జనులను
బాలించుపేరు గాంచి, వారలకు బ్రాపై చెలంగును
దోయజాక్షి, యెలమి నీగబ్బిగుబ్బపాలిండ్లజోడు. 154

వ. అని [illegible] నిట్లనియె. 155

సీ. మీనాకృతులఁ గాంచు మెఱయునీకన్నులు, కచ్ఛపరేఖ మీఁగాళ్లఁ
జెలఁగు, భూధరభావంబుఁ బొందు నీజఘనంబు, హరిలీలఁ దాల్చు
నూఁగారుతీరు, వామనాకృతిఁ బూను వల నొప్పు నీకౌను, భూమిభృ
ద్వైర ప్రేమొనయుఁ జన్ను, లమరు రామాభిఖ్య మై నీముఖాబ్జంబు,
నీలాంశుకస్ఫూర్తి నెగడుఁ గురులు

తే. రతులఁ దేలింపను ప్రబుద్ధురాల వవుదు, వరయఁ గలి
కివ యన్నిట నరసి చూడఁ, దనర నీయందునె దశావ
తారమహిమ, రుచిరలావణ్యసీమ తారుణ్యధామ. 156

సీ. ఘనులఁ బోషించు నీకచపాళి రాజస, న్మానంబుఁ గాంచు నీనగుమొ
గంబు, కువలయం బలరించుఁ గూర్మి నీకనుదోయి, శ్రీలఁ బెం పొం
దు నీచెలఁగుశ్రుతులు, ఇష్టఫలావాప్తి నెసఁగు నీకెమ్మోవి, కలల
మెప్పించు నీకలికిచన్ను, లహితాప్తి నడఁచు నీయలరారునూఁగారు,
సరసుల మెచ్చు నీసరసనాభి

తే. లసదనంతవిభూతి నీయసదుకౌను, చక్రములను
భరించు నీజఘనసీమ, యతులభద్రకరములు
నీయరిదితొడలు, పడఁతి పద్మంబు సేయు నీపదయుగంబు. 157

వ. అని వినుతింపుచున్నకవివరునిం గదిసి మాటిమాటికి సూటిగొన సా
టి వచ్చుజక్కవల నుక్కడంచి నిక్కి క్రిక్కిఱియుమిక్కుటంపుసొం
పు గలసిబ్బెంపునిబ్బరపుగబ్బిచనుగుబ్బల నురంబు తిరంబుగా నొ
త్తి తత్తరిలఁ గేల్దమ్ముల నిమ్ముగాఁ గ్రమ్ముకొన వెనుకకుఁ జనక మొ
నసి వనితామణి నెనసి మనసిజసంగరంబుతిరంబునకుఁ గరంబు మఱంగ
లించి పొఱంగి మెలంగుచు నితరేతరసమాకర్షణంబు లాచరించుచు
నన్యోన్యమధురాధరసుధాధారానుపానక్రియాంతరదశనక్షతవిజృంభణం
బుల సీత్కారంబులు నెఱపుచుఁ బరస్పరవిశేషవిషమశరసమరక్ష
ముత్సాహంబుల నిట్టూర్పులు నిగుడించుచు స్మరవిశిఖశిఖరసఖంబులగు
నఖరముఖంబులనీటులు మెఱయఁ గాటులు పచరించుచు ముఖముఖా
వలోకననిరోధకచికురనికరంబులు కరంబులను గరంబు చిక్కఁ దక్కఁ
జక్క నవరించుచు స్థలాస్థలవిశేషంబు లవలంబించి బింబిరి గొనక హి

తంబు మెఱయఁ జుంబించుచు ఘూత్కృతఫూత్కృతధూత్కృతహుం
కృతసీత్కృత గృహాణగృహాణ ముంచముంచే త్యాదినినదంబుల కను
గుణంబు లగు కాంచీసముచితఘంటికా మంజుమంజీరవలయసలయని
నదంబులు వినుచు నాగసింహకుక్కుటహంసాదిబంధవిశేషంబులం
బరిభ్రమించుచు నలయుచు వలపులు వెలయఁ గలయుచు నిలుకడల
నిలుచుచుఁ దొలంగిసఁ బొలంగకి మలసి పైకొని చేకొలఁదులఁ బట్టు
దప్పక యిట్టట్టు తెట్టగిలక దిట్టలై గుట్టుమట్టు లేక వీఁకఁ దాఁకుచు ని
ట్టు షష్టిహాయనద్విరదంబులవిధంబున నందంబుగాఁ గందర్పనిదర్పం
బడంచి మించి సౌఖ్యవారాశిఁ దేలుచున్నంత. 158

చ. పులకలజగ్గు నెమ్మి నెఱపుల్ జిగినెమ్మొయినిగ్గుఁ జెయ్వులన్
వలగొనుసిగ్గు వింతయరవాలుపుఁజూపులకగ్గు నాదలన్
నెలకొనుతగ్గు మాన్పుడువునేర్పుల నెగ్గు ఘటిల్ల నొప్పున
చ్చెలి నలరించెఁ దా రతులఁ జెందుచు మాటికి మోహ మందుచున్.

సీ. అసకృదాలింగనాభ్యాసనఖర్వితకుచం, బర్ధనిమీలనోద్యద్వియోగ
మాసానుకూలక్రియారోధిమందాక్షు, మావిశ్రమాంబుకణావృతాస్య
మతిగాఢపరిపీడితాధరాధరబింబ, మనుదితమణితక్రమానుకలన
మస్ఫుటీకృతతథేత్యాలాపకౌశలం, బతిసాంద్రజనితరోమాంచవార

తే. మక్రమారబ్ధముగ్ధచేష్టాభిరామ, మతిశయానంద
పరవశాంగాంగ మవిది, తాన్యచింతన మాచకోరాక్షి
కపుడు, ప్రథమసురతంబు కవిలోకపతి యొనర్చె. 160

ఉ. వెచ్చనిపచ్చిగోరు లరవిచ్చుకనుంగవతీరు లారజం
బెచ్చినతక్కులాత్మ కపు డింపు ఘటింపుచు చుక్కలూర్పులన్
విచ్చినమోవికెంపు లెద నిండిననెయ్యఁపుసొంపులుం దగన్
రచ్చకు నెక్కెఁ జోరహితరాజముఖీసురతప్రసంగముల్. 161

తే. పరఁగ నీరీతి రతిమనోభవులపగిది, యామినీపూర్ణ
తిలక బిల్హణుఁడు నతుల, రతులఁ గ్రీడలు సలుపుచు
తమణి మీఱ, ననుదినంబును నట్లుండి రంత వేడ్క. 162

క. తారాయనతటినీశ్వర, తారాయన
శిఖిశిఖాంకధాతృజహరిరా, ట్తారాచలనా
యకగీ, స్తారాచలరాజరాజసఖ సత్కీర్తీ. 163

భుజంగప్రయాతము. కథావిప్రధానా ప్రకాశాభిధానా
బుధారాధితార్థా, ప్రభూతాఖిలార్థా,
విధుస్ఫారకీర్తీ సువిద్యానువర్తీ
సుధామాధురీవాగ్విశుద్ధానుభావా. 164

గద్య. ఇది శ్రీసీతారామచరణసేవాప్రభావసంపాదితకవితావిచి
త్రకాశ్యపసగోత్రపవిత్ర శ్రీమత్పుండిపెద్దికృష్ణస్వామిప్రణీ
తం బయినబిల్హణోపాఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబునందు

ద్వితీయాశ్వాసము.

ఓం నమః కామేశ్వర్యై.

బిల్హణీయము.

తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీమహితరూపజితశత, కామా కామాంధకారగర్వోద్ధతసు
త్రామారిమదనిషూదన, క్షేమాకరదివ్యనామ సీతారామా. 1

తే. అవధరింపుము తదనంతరావధాన, మహిమ బిల్హణ
కవితోడ మంజువాణి, యామినీపూర్ణతిలక విహార
గరిమఁ, దనరుచున్నంతఁ జెలులు తత్కార్య మెఱిఁగి. 2

చెలులు కవితో రాజకుమారి కలయుట రాజున కెఱిఁగించుట.

వ. ఇట్లు తమలోన. 3

క. ఓకమలనేత్ర వింటే, యీకవిసన్నిధిని సరసి
జేక్షణ యెంతో, చేకొని విద్య గ్రహించుటె,
కాక మఱియు నిపుడు కానికార్య మొనర్చెన్. 4

తే. ఇందు కే మందుమమ్మ యోయిందువదన, విభున కెఱిఁగింప
వలెఁ గవివిభునిసతడ, మనకు దాఁచంగ నేటి కేమనఁగ
వలసి, మీఁద నెటు వోయి యెటు వచ్చునో తలంప. 5

వ. అని తర్జనీకలితనాసాగ్రలై నుదుక్కు మనుచు రాజసాన్నిధ్యంబున
కేతెంచి మ్రొక్కి యున్నంతఁ బ్రసన్నవదనుం డయినయన్నరపాలుం
గనుంగొని గద్గదకంఠియై విన్నపం బాకర్ణింపుఁ డని వారిలో నొక
బోటి యి ట్లనియె. 6

తే. రాజరాజేంద్ర మదనాభిరామనృపతి, దేవరకుమారి
యాకవివిధీయువలన, విద్య యభ్యాస మొనరించువేళ బద్ధ
కా[illegible]ట మంకుశము గాఁగఁ గపట మొదవె. 7

చ. ఎఱుఁగఁగ రాదు దైవకృత మెట్టిదియో మనమంజువాణియే
గుఱిగొని యర్ధరామరునిఁ గూడిసియట్టుల మాకుఁ దోఁపఁగా
గురు తెరి గీవిధంబు మది గోప్యముఁ జేసిన హాని వచ్చు నం
చరిమురిఁ జెప్ప వచ్చితి జనాధిప యే మిఁక బుద్ధి మీఁదటన్. 8

వ. అనిన విని యత్యంతకంపితస్వాంతుం డై భూకాంతుండు నిట్టూర్పు
నెసంగఁ దనలో ని ట్లనియె. 9

క. ఏ నొనరించుట యెట్టిది, యైనవిధం బేమి యూఱ
డాయెను భువిలోఁ, దా నొకటి దలఁప దైవము,
మానుగఁ దలఁచు నొకటి యనుమాట నిజం బై. 10

వ. అని వితర్కించి వారలం బనిచి పుత్త్రికామణిసమీపంబునకు వచ్చి
నిలిచి యి ట్లనియె. 11

రాజు తనకూఁతుసమీపంబునకు వచ్చి నీతులు పలుకుట.

శా. పట్టీ రాజకుమారశేఖరులఁ బిల్వం బంచి భూపాలకుల్
చుట్టా లందఱు మెచ్చఁగా నగరముల్ శోభిల్లఁగాఁ జేసి మే
ల్వేట్టిరి దిట్టముగా స్వయంవరమునన్ భూషించి నిన్ ప్రేమ నే
నెట్లో నేయఁ దలంచి తిం పొదవఁగా నిచ్ఛానుకూలంబుగన్. 12

ఉ. కోరినరాకుమారకునకుం బ్రియ మందఁగ నిన్ను నిచ్చి యెం
తో రహి మీఱి సౌఖ్యమున నుండెద నంచుఁ దలంచి యున్ననా
కోరిక లెల్లఁ బో [illegible]చి కొంకుఁ గలంకము లేనివంశ్యులం
బారఁగ దుర్యశంబు మహి నందఁగఁ జేసితివమ్మ బాలికా. 13

వ. అని పలుకుచున్న జనకునిఁ జూచి పుత్త్రికామణి యి ట్లనియె. 14

రాజపుత్త్రి రాజుతోఁ దాను దోషరహితురాల నని చెప్పుట.

శా. అయ్యా యెన్నఁడు లేనివార్త లివి యే మత్యంతముం బల్కెదీ [illegible]
[illegible]నయ్యా నీ వొనరించుకృత్యము మీ నీయాత్మవ్యథం జేయు నా
[illegible]యాస్యాబ్జముఁ జూచితే మదికి సందేహంబుగాఁ దోఁచునో [illegible]
[illegible] నీయాజ్ఞం దెలి యంకుశంబు గదె నిర్నిద్రానుకంపానిధీ. 15

క. ఏమయ్యా యేమి వింటివి, యోమహిపా యెటులఁ
దోఁచుచున్నది నీకున్, మామకచిత్తము
చెలిమ దె, నామది సంశయము లేమ [illegible] 16

క. నీయాజ్ఞ లేనికార్యము, మాయయ్యా సేయ నోప
మాయిరువురకున్, ఈయెడ హృత్సంయోగం,
బేయుక్తి ఘటించుఁ దెర హరింపఁ దరంబే. 17

క. అది గాక నాకు వ్రతము, న్నది యెఱుఁగవె
యంధకుని మనంబున నైనం, బదఁపడి దర్శిం
పను నీ, మది నన్యవిచార మేల మానవపాలా. 18

వ. అనినఁ గరుణాయత్తచిత్తుం డై రాజోత్తముం డి ట్లనియె. 19

చ. తొడరఁగఁ బూర్వ మేమయిన దో యది వోవఁగనిమ్ము పుత్త్రి నిన్
గడవఁగ లేను వంశము వికారము సేయక యింక నైన నీ
నడతలు మాని యుండు సుమనస్స్థితి సత్కులసూతి కెంత యి
య్యెడ నొకరాకుమారునకు నిచ్చెద నిన్నుఁ గృపామతిం దగన్. 20

వ. అనిన విని మనం బొప్పక శంకారహితచిత్త యై మత్తగజయాన
యి ట్లనియె. 21

కాంత తనమనంబు కవియం దాసక్తమై యున్న దనుట.

మ. ధరణీపాల వచించెదన్ వినుము చిత్తం బక్షులున్ ఘ్రాణమున్
వరజిహ్వాశ్రుతు లంచితం బయినసంస్పర్శంబు నాథునం
దు రతిన్ నిల్చెను బుద్ధిపూర్వకముగాఁ దోడ్తోడ నిం కేరికిం
గరమై యిచ్చెద చేతనారహిత మీకాయంబు నాయంబుగాన్.

వ. అనిన విని కోపారుణితాయతాక్షుం డై సరాధ్యక్షుండు శీఘ్రంబుగా
సభాస్థలంబునకు వచ్చి కుపితసింహంబుకరణి సింహాసనాసీనుం డై
సభాసదులం గలయం గనుంగొని యి ట్లనియె. 23

రాజు కుపితుం డై సభాసదులతో నాలోచించుట.

తే. అపర సంతతిపురద్రోహ మాచరించు, వాని నేశిక్ష
సేయంగవలయు మీరు, ధర్మపద్ధతిఁ బలుకుఁడు
తగినశిక్ష, సేయుదము వాని సద్గుణశ్రేష్ఠులార. 24

వ. అనిన విని సభాసదులు గలంగి మనంబుల ఘనంబులుగాఁ దోఁచి
యాలోచించి యి ట్లనిరి. 25

క. కార్యాకార్యము లెఱుఁగక, మర్యాదలు
నడపువాని మహిపతి యెంతే, నార్యానుమతిని
హిమవ, ద్ధైర్యా దండింపవలయు దండధరుం డై. 26

వ. అందు నొకకొందఱి ట్లనిరి. 27

క. ధరణీశ విచారించిన, ధరణీతలమందు నన్ని తప్పులె చూడం,
గరుణించి కావవలయును, బరికింపఁగ నెట్టు లైన భవ్యవిచారా. 28

వ. అనిన మఱికొందఱి ట్లనిరి. 29

ఆ. లేఁత ముదు రెఱింగి నీతిఁ దండింపఁగా, వలయుఁ గొన్ని
మాన వచ్చుఁ గొన్ని, మానఁ దగవు గొన్ని మహిమీఁద
ధరణీశ, యెంతకార్య మైన నిదియ హితము. 30

వ. అనినఁ గొందఱు రాజభావం బెఱింగి యి ట్లనిరి. 31

క. ఏకార్య మైన మానవ, లోకోత్తర యమునిరీతి లోకంబున నా,
లోకించి దుర్జనావళిఁ, గైకొని దండింప కున్నఁ గలుషము వచ్చున్..

వ. కాన శిక్షాకరణంబు కర్తవ్యం బన రాజు దుర్గపాలకులం బిలిపించిన. 33

సీ. గండ్రగొడ్డళ్లు గొంగళ్లును జికిలిచ, ల్లాడముల్ మైలచల్లాడములును
గుఱుతుచుంగులతలగుడ్డలుఁ గావిబొ, ట్లినుపకడేలుఁ దాళ్లినుపముడ్లు
నీలికాసెలు మెడ నీలికుచ్చుల త్రాళ్లు, బరు వైన వడిసెలల్ బిల్లమెట్లు
కాఱుమేనులు బలుకోఱమీసములును, బిగివంపుచూపులు బెట్టుగడ్లు

తే. నొడలఁ గోరోచనపుఁబూఁత లుట్టిపడఁగ, వచ్చి
తలవపుఁబెల్లను మెచ్చు దొరయ, నిలిచి చేతులు మొగిడించి
నేర్పుతోడ, దండ మిడి యోర మై యున్న ధరణివిభుఁడు. 34

వ. అందు వీరసేనుం డనునొకతలారినిం జూచి యి ట్లనియె. 35

రాజు బిల్హణునకు శిరశ్ఛేదం బాజ్ఞాపించుట.

శా. ఓరీ బిల్హణనామధేయకవి నుద్యోగించి రాఁ దీసి దు
ర్వారస్ఫూర్జితదీర్ఘపాశములచే బంధించి కొంపోయి వే
దూరం బైనశ్మశానవాటి ముఖ మాలోకింపకే నిర్దయా
ధారస్వాంతుఁడ వై తదీయశిర ముద్దామాప్తి ఖండింపుమా. ౩౬

వ. అని మున్వ్యాజ్ఞఁ బలికిన పాపస్నపి నెఱ నొసంగిన వీరసేనుం డి ట్లనియె.

క. కోపముచే శిక్షింపను, భూప యనుగ్రహముచేతఁ బ్రోవఁగ దక్షుం
డేపట్ల నృపతి వసుమతి, నీపద్ధతి నరసి చూడ నితరము గలదే. 38

క. దేవర యేమి వచించిన, నావిధమునఁ జేతు
నేను నది యెట్టిదో మీ, భావము యోగ్యా
యోగ్యవి, భావముగాఁ గానవలయుఁ బరహితబుద్ధిన్. 39

వ. అని పల్కిన రాజు కోపించి యావలిమొగం బయిన వీరసేనుండు.

క. భూపాలుఁడు సెప్పిన వినఁ, డాపాపము
పుణ్యమంత యవ్విభునిదె తా, రూపించినట్లు
సేయుము, నీపట్టున దైవయోగ మెట్లున్నదియో. 41

వ. అని తద్గృహంబుఁ జొచ్చి. 42

తే. పుస్తకము చేతఁ బూని తత్పూర్వకార్య, మెఱిఁగి తనలోన సతి
భజియించువాని, నొదిఁగి శయ్యాతలంబున నున్న
వాని, బిల్హణునిఁ జేరి తలవరి బెగడ ననియె. 43

క. ఓకవిరాజశిఖామణి, నీ కొకవిన్నపము
సేతు నృపవరుఁ డిపుడే, చేకట్లు కట్టుకొని
చని, యాకడ దండింపు మనుచు నాజ్ఞ నొసంగెన్. 44

తే. దేవ నీపట్ల యిది యేమొ తెలియ రాదు, చెప్ప నెంతయు వినఁ
డాయె శీఘ్రగతిని, లె మ్మనుచు డాసి వాఁడు చేఁదమ్మి
పట్టి, తిగిచి యురపాశములను బంధించె నంత. 45

తే. కవివరుఁడు లేచి ఒక్కులు కలయఁ జూచి, మంత్ర
దేవతఁగా న్నారమణి నిజాత్మ, నిలిపి తలవరి వెంబడి
నిశ్చలమతిఁ, జనియె సచ్చటిజనములు సందడింప. 46

వ. అప్పు డొక్కసఖి త్వరితగతిం జని రాజపుత్రితో ని ట్లనియె.

రాజపుత్రి కవియవస్థను సఖివలన నెఱింగి
తండ్రిం జేరి యడిగికొనుట.

శా. అక్కా బిల్హణు దుర్గపాలకులు ప్రాజ్యస్ఫూర్తి దుర్వారులై
చిక్కం బట్టి మహోగ్రపాశముల నాక్షేపించుచుం బాహువుల్

ప్రక్కల్ తెక్కలు మొక్కలంబుగ వెసన్ బంధించుకే ముట్టి యీ
చక్కం బోవుచునున్నవా రిదె సఖి శక్యంబె వీక్షింపఁగన్. 48

వ. అనుపలుకులు చెవులకు ములుకులు సొనిపినట్టివి యయిన హాహాకా
రంబు నొంది యిందులకు నేమి కార్యం బని విచారించి దిగ్గున లేచి.

చ. నడు మసియాడ నెమ్మొగమునం జెమటల్ జనియింపఁ బాదముల్
తడఁబడఁ బైఁట జాఱఁ గనుఁదమ్ముల నీరు దొలంక వేణియున్
విడివడి తూలియాడ నవనిం బడి లేచుచు నెల్గుతోడ న
ప్పడఁతుక సేర వచ్చెను సభాస్థలి రాజసమీపభూమికిన్. 50

చ. కుటిలత రాహు వేర్చి తనకోఱలఁ బాదుగ నొక్క మిక్కిలిన్
జొటచొటగా సుధారసము జొబ్బిలుచున్న శశాంకురీతి న
చ్చటుఁలవినీలకుంతల విశాలవిలోచనపాళి నీర ము
త్కటముగ దూఁకఁగా వదనకంజము విన్నఁదనంబు దోఁపఁగన్. 51

క. నాతండ్రీ యీవిధమునఁ, జేతురె గతజలమునకును
సేతు వ దేలా, చేతఃమునఁ దలఁపు మాకవి,
చేతోవిభుఁ డన్య నొకనిఁ జేపట్టెద నే. 52

క. అది గాక బ్రాహ్మణోత్తముఁ, డాదవును దోషంబు
నీకు నుర్వీశుఁడ వే, మిది రాజధర్మ మగు నే,
పదఁపడి పోచుటయు మేలు ప్రజలు నుతింపన్. 53

ఆ. భవ్యుఁ డితనివలనఁ బాప మింతయు లేదు, కామపీడితాత్మఁ
గాన నేను, గదిసి దోష మతనిఁ గట్టికొంటని నన్ను,
నాజ్ఞ సేయవలయు నతని వలదు. 54

క. అటు గాక పోయినప్పటి, కిట నుంపక మమ్ము నొక్క
యెడ నుంపవె యు, త్కటదృష్టి మాని తండ్రీ,
యిటువలెఁ జేయంగఁ దగ దహీనవిచారా. 55

క. ఇదియును గూడకపోయిన, నొదవఁగ మఱి యొక్క
యూర నుంచుము దగ మ, మ్మది గా దంటే మఱి
యొక, పదమున కీదేశ మెడలఁ బంపుము తండ్రీ. 56

తే. నిగ్రహానుగ్రహములకు నృపుండు దక్షుఁ, డరయ నందు సత్కార్య
కార్యములు లేవె, యెన్ని యుండిన బ్రాహ్మణు నేఁచ రాదు,
"బ్రాహ్మణాః భర" యనియెడు పలుకు వినవె. 57

వ. అని దీనాలాపంబుల సజ్జ్వాలామణి విలపించుచు మఱియు మఱియుఁ బలికిన వైశ్వానరునియందు ఘృతంబుఁ జిలికిన చందంబున మండిపడి ప్రత్యుత్తరం బియ్యక విముఖుం డయినఁ గంబుకంఠి రాజువలనఁ దిరస్కృత యై యాస్థానంబు వెడలి పోవుచు ని ట్లనియె. 58

సీ. తండ్రి నాపయి నింత దయ సింపఁ డాయెఁగా, డాయెఁగాఁ బో
యి నే దండ మిడినఁ, దల్లి యడ్డప డిడి దప్పింప దాయెఁగా, దా
యెఁగాఁ దలచెనో తనయ యనక, ఆళిజనశ్రేణి కాత్మ నిం పాయెఁ
గా, పాయెఁగా రానియీపాటు విన్నఁ, గలవారి కెల్లఁ గన్నులు
చల్లనాయెఁగా, నాయగాధంపుఁ జందంబుఁ గన్నఁ

తే. గటకటా యెవ్వ రైన నాకష్ట ముడిపి, ప్రోవలే రైరి లే రైరి
భూతదయులు, నేమి సేయుదు నే మందు నెందుఁ జొత్తు,
ననుచు వగచుచుఁ గవిమార్గ మనుసరించి. 59

కాంతామణి కవినిఁగూర్చి విలపించుట.

ఉ. హా! కవిరాజరాజమణి హా! నవమోహన హా! మనోహరా
హా! కరుణాగుణాభ్యుదయ హా! రమణీనవపంచసాయకా
హా! కమనీయగాత్ర యొక రైన నినుం గృపఁ బ్రోవరై రయో
యీకడ నీవు దైవమున కేమి విరోధము సేసితో కదా. 60

సీ. వికటదుస్సహమహావిషము కంఠంబున, దాక్షాయణీశుండు దాల్ప
లేదె, సతతదుర్వారవిస్తృతశిఖాబడబాగ్ని, జలధి యంతరమున
నిలుప లేదె, సకలచరాచరజంతుజాలము నెల్ల, నేర్పడఁ బుడమి
వహింప లేదె, పృథివీతలం బెల్లఁ బృష్ఠభాగమునందు, నిలఁ గూర్మ
పతి భరియింప లేదె

తే. యంతకన్నను గవివరునందుఁ గలదె, దోషభర మెవ్వ రైనను
దొడరి ప్రోవ, రయ్య భూపతి వినఁ జెప్పరయ్య కరుణ,
నింపరయ్య నా వెత నివారింపరయ్య. 61

సీ. మోహించి గౌతమమునిసతిఁ బొందిన, పురుహూతు నమరులు ప్రో
వలేదె, గురుపత్నీగమనంబుఁ గోరి చేసినచంద్రుఁ, నీశుండు మౌళి
వహింప లేదె, కడిమిమైఁ గూఁతును గని పొందఁ గోరిన, పరమేష్ఠి
శౌరి చేపట్ట లేదె, స్మరవశుం డై సీతఁ జనుబోయి గీఱిన, కాకిని
రఘుపతి గావ లేదె

తే. యంతయును ద్రోహ మీతని యందుఁ గలఁడె, నేను గోరిన
విప్రుండు గాని యితర, వంశజుఁడు గాఁడు ధర్మంబు వరుసఁ
జూడఁ, బుణ్యు లెవ్వరైన నీకవిఁ బ్రోవరయ్య. 62

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 63

ఉ. ఆకవిరాజు ప్రోవ తన కర్హుఁడుఁ గాక యటంచు సుందరీ
లోకశిరోవిభూషణము లోలత దిక్కులు చూచి తెంపుమై
రాకలు పోకలుం గలుగురాజుల నార్యులఁ గాంచి యెంతయున్
శోకముతో విలజ్జ యయి సోలుచు వ్రాలుచుఁ బల్కె నిట్టులన్. 64

సీ. ఎక్కుడుగా మది నెంచి పండితహంస, నాదరింపరె చతురాస్యులార
కారుణ్యమున గతి గల్పించి ద్విజరాజు, భరియింపరే చక్రభరణులార
నిరుపమసత్కళానిధిని మన్నింపరే, తలయొడ్డి రాజవతంసులార
విదితనిరాధారు విబుధేంద్రు నిలుపరే, యిరవొంద భూరిధరేంద్రులార

తే. సుకవితాపంబు దీర్పరే శూరులార, బ్రహ్మకులజునిఁ దేరె
గోపాలురార, ధర్మగతిఁ బూని రాజకందర్పులార,
నామనోహరుఁ గూర్పరే నాయ మెఱఁగి. 65

సీ. చాతకంబుల దయచేతఁ గంబు లొసంగి, ప్రోచునాఘనురీతిఁ
బ్రోవరయ్య, కోరికల్ దీరఁ జకోరికల్ మీఱఁగాఁ, బ్రోచునాశశి
యట్ల ప్రోవరయ్య, రసజాత మెసఁగ సారసజాతములఁ దగఁ, బ్రోచు
నారవిభాతిఁ బ్రోవరయ్య, సుమనోవిభుల నెల్ల, ను మనోవిశాలుఁ
డై, ప్రోచునాహరిమాడ్కిఁ బ్రోవరయ్య

తే. తల్లి ప్రజలను గలయంగఁ దల్లి ప్రజలఁ, బ్రోచువిధముగ
మమ్మును బ్రోవరయ్య, పాపరహితాత్ములవు వెతఁ
బాపరయ్య, ధన్యులార కృపాళుమూర్ధన్యులార. 66

సీ. ఘనులార దురితలంఘనులార గావరే, యామహేశునిఁ బోలునీమ
హేశుఁ, బతులార మతిబృహస్పతులార గావరే, యాబుధేంద్రునిఁ
బోలునీబుధేంద్రు, ధనులార సుగుణవర్ధనులారగావరే, యాకళాఢ్యు
నిఁ బోలునీకలాఢ్యుఁ, గృతులార కలితోపకృతులార గావరే, యాద్వి
జాంకునిఁ బోలునీద్విజాంకు

తే. జ్ఞానభోగదయాసారగరిమఁ గాంచుఁ, గాంచి యీకవి మన్నించి
కావరయ్య, పెంపు గనరయ్య నామొ రాలింపరయ్య,
యెంచఁ గదరయ్య ధర్మ మార్జించరయ్య. 67

క. తమ్ములకుఁగీడు సేయున, ఘుమ్ములు గలరాజులెల్లఁ గాతురె పరులన్,
నమ్మఁ దగరు దోషాకరు, లిమ్మహిఁ దలపోయ నింక నేమన నేర్తున్.

సీ. సుమనోవిభూతివిస్ఫూర్తి గన్వారికిఁ, జెలఁగి యీబుధుని రక్షించు
టెంత, కృతధర్ములైన సత్వగతిఁ గాంచువారికి, నీధర్మమతి భరియిం
చు టెంత, భువనాధినాథులైపాలు పొందువారికి, నీద్విజాధీశు పహిం
చు టెంత, యజ్ఞారిధరునిసఖ్యము సేయువారికి, నితనిఁ గృతార్థుఁగా
నెన్ను టెంత

తే. కాన నీకవి శుద్ధాత్ములైనవారు, పుణ్యజను
లైనవారును భూరిసత్త్వు, లైనవారును సర్వజ్ఞు
లైనవారుఁ, బాలుపడి ప్రోవఁ దగు లోకపాలురార. 69

సీ. మాకంద కానవే మా కందముగ రతిఁ, జ్ఛాయ లిచ్చితివి సుచ్ఛాయ
లొసఁగి, పురుష కానవె మహాపురుషసంగతియుఁ గా, వించితి వపు
డు భావించి చూడఁ, బనస కానవె తల్లపనసరోజము చూడ, నొనరిం
చితివి మాకు నొనరఁ జూపి, క్రముక కానవె శుభక్రముకరార్పితకుచ,
పాళిఁ జేసితివి నీపాళి నన్ను

తే. నాఁటిప్రేమ మనంబున నాటి యంతఁ, జూపవలె నేఁడు
నాకవిఁ జూప అరయ, ఘనతరులు మీరు గాన నే ఘనత
సేతు, ఘనతరుఁ డతండు మీకు లంఘనత దగునె. 70

సీ. మానసోల్లాసులై మన్నించునాకవి, హంస గానరె రాజహంసలార,
సహకారశాలులై సంగతుల్ గాంచుమ, త్ప్రియునిఁ గానరె వనప్రి
యములార, యతులసదారసస్థితిఁ జెలంగెడుశుభ, వ్రతునిఁ గానరె

మధువ్రతములార, యధికఫలోదయావాప్తియాబుధతిలకంబుఁ గాన
రె శ్రీశుకంబులార

తే. ద్విజవరుఁ డతండు నుత్తమద్విజులు మీరు, గాన మిమ్ముల నడిగెదఁ
గాన నేను, బక్షపాతులు మఱియు సత్పథవిహారు,
లెచట నున్నాఁడొ నా కెఱింగింపవలయు. 71

వ. అని బిల్హణు నుద్దేశించి ముద్దియ యి ట్లనియె. 72

మ. అరవిందంబులరీతిఁ జెన్నలరు నీహస్తంబు లెట్లోర్చె ము
ష్కరిగాఁ బెన్చిసకాలపాశములకున్ ముగ్ధాంగనాగానభ
స్వరసోత్కర్షము లైననీశ్రుతియుగం బత్యుద్ధతోర్వీపకిం
కరవాదార్భటి యెట్లు దాళె మదనాకారా మనోనాయకా. 73

వ. అని యిట్లు పొగిలి పొగిలి. 74

తే. తరుణి నగరంబు గడచి పోఁ దలఁచియున్న, నున్నతాకారు లచ్చట
నున్నవారు, వారణము సేయ నంతఁ దద్ద్వారసీమ, సీమవారెల్లఁ
జూడ వీక్షింపుచుండె. 75

పౌరజనపరస్పరవాక్యములు.

వ. ఆసమయంబున నగరజనంబులు తమలోనఁ దా మి ట్లనిరి. 76

సీ. అవనీశ్వరుఁడు నమ్మి యంతఃపురంబులోఁ, జేర్చిన నెంతయుఁ జేసె
నితఁడు, కన్య నీవిధమునఁ గలుషాత్ముఁడై రతిఁ, గలసె దానికి నింక
గలియు నేమొ, యెంతపనికిఁ జొచ్చె నీభూసురాధముఁ, డేర్పడ
నిది బైట నెట్లు పడియె; దాఁగునా యిట్టిది ధరణీశుఁ డెంతయుఁ,
జేసె నిద్వారకు వీక్షింపకుండ

తే. విప్రుఁ డెక్కడ మేదినీవిభునిపుత్త్రిఁ, గలయు టెక్కడ
యిది చూడఁ గడిఁదిపింతఁ చెలఁగి చేసినవారికిఁ
జేసినంత, యనుభవింపక తీరునా యవనిలోన. 77

క. ఏకాంతంబున నుండిన, లోకములోఁ దలఁప నెట్టిలోకుల నైనన్,
జీకొలుపుబుద్ధి సతి పైఁ, బ్రాకటముగ వారి నెనఁగఁబని యేమి యింకన్.

ఉ. చక్కనివారికిన్ సుగుణులఁ బక్కనివాండ్రు కవీంద్ర దక్షాళి యనా

చక్కెరబొమ్మ యట్టిదె విచారము లేటికిఁ జూచునంతలోఁ
జక్కెరవింటిజోదు రభసమ్మునఁ దూపులు వింటఁ గూర్చి బల్
చిక్కులఁ బెట్టు కుండునె వచింపఁగ నొంటిగ నుండువేళలన్. 79

చ. కటకట యెట్టు భూసురుని గాసి యొనర్పఁ డటంచుఁ బంచె న
క్కుటిలుఁడు భూమిపాలుఁ డిది కూడదు చెప్పఁగ నేరి కైన నిం
తటికిని దైవయోగమ కదా తలపోయఁగ వానిభాగ్య మి
ప్పటి కిటు లుండె నిట్టిపని ప్రాజ్ఞుని కెచ్చట నైనఁ బాడియే. 80

చ. ఇల నిఁక వీనిఁ బట్టి వధియించిన నీసతి మేనఁ బ్రాణముల్
నిలుపదు దానికై జనని నిల్వదు భూవరుఁ డంతట న్మదిం
దలఁపగ నేమి యౌనొ యట ధారుణి యేవిధ మౌనొ యింతకుం
జలమఱి భూవిభుండు కవి సన్మతిఁ బ్రోచిన నన్ని చక్కనౌ. 81

వ. అని యిట్లు వేఱువేఱ గుంపులుగట్టి పలుకుచున్న నొకకొందఱిట్లనిరి

క. చోరుఁ డనునామ మీకవి, కారయఁగను
నేఁటికిని యథార్థం బయ్యెన్, జారుఁడు మఱి
రెండుం దగె, సూరులు మెచ్చుదురె జారచోరత్వంబుల్. 83

వ. అనుటయు నక్కాంతాలలామం బక్కవివరునిం జూచి యిట్లనియె. 84

ఉ. హా! కవిరాజచంద్ర మదనాంచితవిగ్రహ నన్ను నిప్పుడ
స్తోకవియోగవారినిధిఁ ద్రోచి చనం దగ వౌనె నీకు న
య్యో! కరుణాంబురాశి వని యుల్లమునం దగ నమ్మియుంటి నీ
వేకత మెట్లు లేగెదు రహింగన గూడిన మేలు సెల్లదే. 85

వ. అని విలపించుచున్న నామార్గంబునం బోవుచుండి విని బిల్హణుండు
దోధూయమానమానసుండై తిరిగి చూచి యిట్లనియె. 86

బిల్హణుండు కామినింగూర్చి పలుకుట.

ఉ. హా! కమలాయతాక్షి చెలి హా! సరసీరుహకుట్మలస్తని
హా! కమనీయగాత్రి సతి హా! నవమోహిని హా! వధూమణీ
హా! కనకాంగి నేను విడనాడితి నంచుఁ దలంచె దీవు నీ
లోకమునందు జీవునకు లోలత గాక స్వతంత్ర మున్నదే. 87

ఉ. ఓరమణీమణీ వికసితోత్పలపత్రవిశాలనేత్ర నీ
వారక యేల చూచెదవు ద్వారనివాసిని గోల దేవతా
వారవధూటికానయనవాగురికావలయంబుసందు దు
ర్వారతఁ జిక్కి తా మగిడి వచ్చునె బిల్హణుఁ డెన్నిభంగులన్. 88

వ. అని పలుకుభూసురవరునిఁ దలవరు లురుగతిఁ బడ మని శ్మశానవాటికిఁ దోడుకొని పోయి యొకవటవృక్షంబుక్రింద నిల్పిన బిల్హణుఁడు సఖుఁ డెసలం జూచి తల్లడిల్లనియుల్లంబుతో మందస్మితవదనారవిందుండై వీరసేనున కి ట్లనియె. 89

క. ఓతలవరి తడ వేటికి, నాతతనిశితాసిఁ గొని ధరాధీశునియా
జ్ఞాతంత్రమునను బిల్హణు, వేతెగ వ్రేయుము శిరంబు విశ్వము మెచ్చన్.

వ. అనిన విని వీరసేనుం డి ట్లనియె. 91

క. కవిరాజవర్య నీ విప్పు, డవిరళగతి నించుకైన నాత్మ భయంబుం
దవులక దరస్మితాస్యుఁడ, వవుటకుఁ గత మెద్ది సెప్పు మమలవిచారా.

వ. అనిన బిల్హణుం డి ట్లనియె. 93

చ. హితమతిఁ జెప్పెద న్వినుమ హీనగుణాకర వీరసేన యా
క్షితిరమణాత్మజాత సరసీరుహలోచన మంత్రదేవతా
కృతి యయి వేడ్క నాహృదయగేహమునందు వసించి జోడుగా
సతతముఁ గాయ కుండఁగ విచారము లేటికి దైన్య మేటికిన్. 94

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 95

చ. కలికి వధూమణిన్ స్మరవికస్వరచారురుచిన్ గుణాకరన్
జలరుహలోచనన్ జలదచంచలవేణి సుధాకరాననన్
సలలితతుంగపీనకఠినస్తనమధ్యగహారభాసురం
దిలసుమనాసికన్ మఱని దేవతఁగా స్మరియింతు నెంతయున్. 96

తలవరి కవిని ఖండింపక యుంచుట.

వ. అని తదేకాయత్తచిత్తుండై నకవివరుని జూచి ఖండింపఁ జేతులు రాక హృతబహుజనహారిణి బహుకృపాణంబు నేలం బడవైచి వీరసేనుండు కృపాధీనుండై నిలువఁబడియున్న తదనంతరంబయవ్విప్రుండు రాజపుత్రిని దనహృదయంబున నుపలక్షించి యి ట్లనియె. 97

కవి కామినిని హృదయంబునఁ బలుతెఱంగుల స్మరించుట.

చ. పరమసువర్ణచంపకవిభాసురగౌరి సురోమరాజి ని
ద్దురఁ గొని మేలుకొన్నసతిఁ దోయరుహాంబకవిహ్వలాంగిఁ దా
మరసదళాయతేక్షణఁ బ్రమాదవశంబునఁ బోవువిద్య నై
ఖరి మదిలోనఁ నెప్పటికిఁ గాంక్ష దలిర్పఁగఁ జింతఁ జేసెదన్. 98

మ. విలసత్పంకజమధ్యగౌరరుచి యై పెంపొంది గోరోచనా
తిలకోదంచితపాటలద్యుతికసద్దివ్యాలలాటంబు నై
లలి నొక్కింతవదంబుచే నలసలీలాఘూర్ణదృక్పాత మై
చెలువొందన్ సతిమోమునన్ నిలుచు నాచిత్తంబు యుక్తంబుగాన్.

చ. శ్రమజలసాంద్రబిందుతతి సారపుమౌక్తికరాజి నై ఖరిం
గొమరు నెలంగ హేమమణికుండలదీప్తుల గండభాగముల్
రమణ రహింపఁగా నుపరిరత్యనుభూతినియోగ మంది చె
ల్వమరుతదాస్య మెప్పటికి నాత్మ భజించెద నిశ్చలుండ నై. 100

ఉ. పున్నమ నాఁటిచందురునిఁ బోలుమొగంబును మొల్కచన్నులున్
సన్నపుటారు లేవయసు చాయలఁ దేఱినమేనిసొంపు నా
కిన్నియహూపు నే మగుడఁ గాంచితినేని మనోజసాయకా
గ్ని న్నెఱకాఁక దోకొనిననెమ్మొయి నెమ్మదిఁ జల్లఁ జేయుదున్. 101

ఉ. ఏవిధిఁ గాంతు నారమణి నే నొకరాతిరి తుమ్మినన్ "చిరం
జీవ" యటంచుఁ దచ్ఛుభవిశేషవచోవిభవంబు మాని రో
షావహచిత్త యై పలుక కందపుఁగమ్మ ఘటించెఁ గర్ణమం
దావిధి నామది న్మదలి యాడుచునున్నదిగా ఘనంబుగాన్. 102

ఉ. ఉన్నతచారుపీవరపయోధరభారముచేత ఖిన్న యై
చెన్నగునూత్నయౌవనముచేఁ దనరారుసుధాకరాననన్
గ్రన్ననఁ గౌఁగిలించి వదనంబు ముదంబున ముద్దు వెట్టుచున్
వన్నియ మీఱ మత్తమధుపంబు సరోరుహ మానుకైవడిన్. 103

ఉ. మానిని విస్ఫురత్కమలమంజులపత్రవిశాలలోచనం
బీనకఠోరతుంగకుచ భృంగగరుద్రుచినీలవక్రస
న్మానితకోమలాలక సమానపరాకృతిఁ గామదేవతన్
దాని గుహ్యప్రదేశమువిశంబున ధ్యానము సేతు నాత్మలోన్. 104

మ. నెరిపాల్ చూపులు మొల్లక్రొవ్విరులకాంతిం జెందుపల్లాడ సుం
దర నై తేనెలఁ జిల్కుమోవి గలయాతన్వంగివక్త్రాబ్జ మీ
ధరణిన్ సాధుపరోపకారము మదిన్ దల్చుం గృతజ్ఞుం బలెన్
అరయ న్నామది మర్వ నిప్పటికి సత్యంతానుభావ్యండ నై. 105

ఉ. దీటు సెలంగఁ బంచశరదివ్యధనుర్గతమత్తభృంగరా
టోటిగరుత్ప్రభారుచిరకోమలకప్పురితాలకంబులన్
నీ టగుదంతపత్రముల నీలసరోరుహభూషణంబులన్
లూటిగ దాని మోము మదిలోఁ దలపోయుదు మాటిమాటికిన్.

శా. తెల్లం బై చిఱునవ్వువెన్నెలలచేఁ దెల్లొప్ప లేఁజెక్కులన్
మొల్లం బై తగుచంచరీకములగోముం జెందుకన్దమ్ములం
బ్రోల్లీలాంకశరత్సుధాంశురుచి నొప్పన్ భామనెమ్మోము నా
యుల్లంబుం జివురింప నిప్పటికి నే నుప్పొంగి వీక్షించెదన్. 107

చ. దరము హసించుకంధర ముదారత వంచి కరాంబుజాతమున్
వరకటి సంఘటించి జడ వామభుజంబున గబ్బిగుబ్బచ
న్నారయ వహించి నిల్వఁబడి యూరక నన్ను ననేకరీతులన్
వరమతిఁ జూచున త్తరుణి వర్ణన సేసెద నే ముదంబునన్. 108

ఉ. నే నపరాధి నై యపరి నేర్పునఁ దత్పదపంకజంబులం
బూనికతోడ నుతం బడినఁ బోవఁగఁ ద్రోచి చరించుచున్నన
ద్దానిచెఱంగు వట్టిన నుదాత్తత నిగ్గుక కోప మయ్యెడన్
మానక యున్నదాని వరమానిని నాత్మఁ దలంతు నెంతయున్. 109

చ. సరిగాని నేల నేలునువిశాలనితంబము లొప్పుదాని మేల్
సరసులలోఁతుఁ గాంచి బలుసమ్మతముం గనునాభిదాని మం
థరగతి గల్గుదానిని మృణాళసమానవిలాసబాహువుల్
బరఁగినదాని నెన్నెదను భావముసం దనుమధ్య నెప్పుడున్. 110

ఉ. అప్రతిమానబోధ సురతాంతమునందు నిమీలితాక్షి యై
శ్రపపుఁదావి మాటికిని గ్రమ్మఁగ నూర్పులవేఁడి వాఁడి గం
డప్రరుచిన్ శ్రమాంబువులు దొర్కని రాలఁగ నొప్పుదాని నే
నాప్రియురాలిమోము సుమనస్స్థితి నెప్పటికిం దలంచెదన్. 111

ఉ. నాయెడ నొక్కమాటయు మనంబున భావన చేసి మాటకి
ట్టాయక యంతరంగమునఁ దా సరికట్టుక కోపభావనై
యాయతబాష్పకంఠ యయి యప్పటియూర్పుల మోవి గ్రాఁగఁగాఁ
జేయఁ బొడంగె రోదనము చింతన సేయుదు దాని నెంతయున్. 112

శా. ఏకాంతంబున నొక్కనాఁడు గృహమం దేవ్యాప్తి రా కుండఁగా
నాకంజేక్షణ దర్పణంబుఁ గొని వీక్షాసక్తి నుండంగ నే
జోకన్ వెన్క వసింప మత్ప్రతినిధిం జూచెంతయు న్సిగ్గుతో
నాకంపించి భ్రమించి మించె మదనోద్యన్మానసాంభోజయై. 113

చ. మఱియు సుగంధయుక్తమయి మంజులమై తగు మోముఁదమ్మిపైఁ
దిరిగెడు గంధలుబ్ధమగు తేఁటిగమిం గనుదోయి మాటికిం
బెఱచుచు మూయుచు న్మొగము ద్రిప్పుచుఁ గేలిసరోరుహంబుచేఁ
దఱుముచు నొప్పునప్పొలఁతి ధ్యానము సేసెద నెట్టివేళలన్. 114

మ. ఒకనాఁ డొక్కెడ శ్రోణిపై వలువ జాఱుండంగ నే సంతలో
నకలంకస్థితిఁ బోవ సిగ్గుపడి యాహా యంచుఁ దా విహ్వలాం
గకయై భీతిని నొక్కచేత మదనాగారంబు వేమూసి వే
రొకచేఁ బొక్కిలి గప్పునప్పడఁతి నే నూహించి ప్రార్థించెదన్. 115

చ. అటు నిటు ముందు వెన్క బహిరంతరసీమల నన్నిదిక్కులన్
స్ఫుటతరకాంచనాంబురుహశోభితమంజులసుందరస్వమై
తటుకున వాలుఁజూపులను దా ననుఁ జూచుచు సంచరించున
చ్చటులవిలోచన న్మదిని సన్నుతి సేసెద నేఁ బ్రియంబునన్ 116

శా. ఆకర్ణాంతము లై మదాలసము లై యబ్జోపమానంబు లై
శ్రీకల్యాణము లై రమావరనుతోద్రేకంబు లై యొందవా
స్తోకాంశుప్రతతు లై మధువ్రతవిభాశోభాయమానంబు లై
యాకంజాక్షి విలాసనేత్రములు నా స్వాంతంబునం దొప్పెడున్. 117

చ. సమయ మెఱింగి నేఁ దలుపుచాటున నుండఁగఁ గేలుఁదమ్మి మో
హమున మొగంబునం దిడి మదాగమనంబుఁ దలంచి చూచుచుం
గ్రమమున మత్కులాంకపదకాండములన్ మృదుగీతిఁ బాడుచున్
రమణి మనోవికాసయయి రాజిలు దాని మదిన్ భజించెదన్. 118

చ. కలువలఁ గేరుకన్నులను గాటుకరేకలు దీర్చి చెక్కులం
దలరఁగ జందనం బలఁది యాపయిఁ గస్తురి కొంత పూసి ఫాల
తిలకము దిద్ది ముత్తెలదీటగుపాపటబొట్టమర్చి నా
యలికులవేణిముద్దుమొగ మబ్బునిగాఁ దలపోతు నెంతయున్ 119

మ. కొనగోళ్ళన్ బిగిగుబ్బ లొత్తి కురులుం గూడంగఁ జేహత్తియున్
మొనపంటం జిగురాకుమోవి గొన నోము న్నాటి రోషాత్మయై
కనుఁదమ్ముల్ మొగిడించి యుస్సురని సీత్కారంబుఁ గావించుచున్
ననుఁ గోపించువధూటిమోము మది సన్మానంబు గావించెదన్. 120

చ. స్మరజనకంబులై యమృతసారములై శ్రుతిరంజనంబులై
యరయ మృదూత్తరంబు లయి యందములై మదికిం బ్రియంబులై
కెరలుచు నోష్ఠపృష్ఠపరికీర్ణశుచిస్మితసంయుతంబులై
పరఁగు నెలంతవాక్యములు పట్టుగ శోభిలు నామనంబునన్. 121

చ. తనరఁగ నామదిం దరళతారనిమీలితలోచనంబులై
యనుపమలిప్తచందనరసాహితపాండురగండభాగమై
ఘనమృగనాభికాకుటిలకల్పితపత్త్రలతాభిరామమై
యను వగుసుందరీమణిముఖాబ్జము నిల్పెద వేడ్క మీఱఁగన్. 122

చ. మఱియును గర్ణపాళిని సమంచితకాంచనకుండలంబులున్
మెఱయఁగ గబ్బిగుబ్బచనుమిట్టల ముత్తెపుఁబేర్లు రంజిలం
బిఱుఁదులఁ గాంచియొప్పు మురిపెంబున నందెలు మ్రోయ వచ్చునా
మెఱుఁగుమిటారి నెన్నదఁ జూమి మది నెప్పటికిన్ హితంబుగాన్.

ఉ. సందిటిపోయి నామెడను జక్కఁగ నిల్పుచు నిక్కి మిన్నలై
యందములై చెలంగుతనయుబ్బురపుబ్బు మెఱుంగుగుబ్బలం
బొందుగ నాయురంబునను బూన్చి మొగంబున మోముఁ జేర్చి న
న్నుం దగఁ జూచు నెచ్చెలి మనోహరమూర్తిఁ దలంచి చూచెదన్.

చ. మురులు భుజాగ్రభాగమునఁ గూడి నటింప గళంబు లీలమై
నొఱగఁగఁ బెట్టి రైకబిగి నొయ్యనఁ గాంతులు జీరువాఱఁగా
మెఱుఁగుమిటారిగుబ్బ లెలమిం గనుపట్టఁగ నన్నుఁ జూచున
గ్గరితయరాళదృష్టు లెదఁ గాంక్ష దలిర్పఁగ దేజరిల్లెడున్. 12

చ. అలరఁగఁ గోమలారుణకరాంగుళముల్ దలపై ఘటింపుచో
వలయముగా భుజాలతలు వాంచి దృఢాంగవివర్తనంబులన్
వెలయుచు నుండఁగా సపరివేషసుధాకరకాంతి నొప్పున
ప్పొలఁతుకమోము నామదిని బూని భజించెద వేడ్క మీఱఁగన్.

ఉ. తా నొకనాఁటి వేకువను దల్పమునన్ శయనించి యుండఁగా
నే నట లేచి లేపఁగను నిద్రతమిన్ వెస నాకులత్వముం
బూనినరీతి నాదెసకుఁ బొల్పుగ మో మిడి కౌఁగిలించున
మ్మానిని నాత్మ నెప్పటికి మర్వక నే భజియింతు నెంతయున్. 127

మ. చనుదోయిన్ మొగమందు లేఁజెమటలున్ జాఱం గురు ల్చెక్కులం
దనరం దూలఁగ హారము ల్చెదరి యాడం బైరతు ల్సేయుచోఁ
జను వొప్ప న్ననుఁ గాంచి లేనగవుతో శ్వాసోక్తుల న్మాటికిన్
గొనబై పల్కునధూటి నామదినిఁ గోర్కె ల్మీఱ భావించెదన్. 128

మ. అలరుం బానుపుఁ బాసి వచ్చుటకు నే నత్యంతము న్వచ్చుటల్
వ్వల పెచ్చం దలపోసి కామవికృతిన్ ద్వారంబున న్నిల్చి సం
చలనం బందుచు నెచ్చెలిం గదిసి కాంతు ల్మీఱ నెగ్గెత్తి కో
కిలవాగ్వైఖరి రోదనంబు గనునా కేళీసతిం గాంచెదన్. 129

ఉ. ద్వారమున న్వసించి కడు దైన్యమున న్ననుఁ జూచిచూచి త
ద్ద్వారతలంబునం బడి శుగార్తిని డస్సియు నించుకంత ని
ద్రారతిఁ జెంది లేచి మది తల్లడిలంగ లసత్కపోల యై
యారయుచున్న నెచ్చెలిని నాత్మ భజించెద మాటిమాటికిన్. 130

మ. బలునిట్టూర్పులతోడ నేత్రయుగళి న్బాష్పాంబువు ల్రాల సం
చలతం జూచుచు నావిధం బడుగుచున్ స్వాంతంబు నానావిధం
బులఁ బోఁగా మదనుండు పైకొనఁగ మోమున్ వాంచిచింతించున
బ్బలభిన్నీలశిలాకచన్ మదిని నే భావింతు నెల్లప్పుడున్. 131

ఉ. వేకువ నొక్కనాఁడు నిజవేశ్మమున న్నెఱిగొప్పు వీడఁగాఁ
గోకిలవాణి యున్మిషితఘూర్ణితదీర్ఘవిలోచనాబ్జ యై
తేఁకువ నిద్రలేచి రుచి దేఱఁగ నొక్కినమోవి కేలిచే
నాకర గప్పెఁగా నది మహాత్మను నెప్పటికిం దలంచెదన్. 132

చ. మఱియొకనాఁటిప్రొద్దునను మానిక పంచటరంగుపైని దా
నిరవుగ నెచ్చెలిం గదిసి యేవొ ప్రియోక్తులు పల్కుచుండ నేఁ
బరువున వచ్చి వెన్క నిలువంబడినంతనె చూచి సిగ్గుతోఁ
జిఱునగ వొప్పఁ బోవుచెలిఁ జిత్తమునం దలపోసి చూచెదన్. 133

మ. అపరాధం బొనరించి తీ వనుచు న న్నత్యంతకోపంబుతో
నుపలాలింపక నెమ్మొగం బియక యోహో చాలుఁజా లంచుఁ బో
నపుడు న్నేను బ్రియోక్తి నాముకొన సత్యాసక్తి లేనట్టిమా
ట పచారించినయవ్వధూటిఁ గవుఁగింటం జేర్చి లాలించెదన్. 134

చ. పడుకొని యంతలోనఁ బరిభావిత యై వడి లేచి నిద్రచేఁ
బొడఁబడ నావులించి మెయి బొట్రు విదిర్చి విజృంభణక్రియం
బొడమినమోముపాసనకుఁ బూని భ్రమించుచునున్న తేంట్లనం
దడికిఁ జలించునట్టికనుఁదమ్ములు గల్గినదాని నెన్నెదన్. 135

చ. మనసిజపూజ సేయ నిజమానిను లందఱుఁ గూడి కేళికా
వనమున కేగుచోఁ దనదుపార్శ్వమునన్ ననుఁ జూచి యంతలోఁ
జనసినశంకతోడ జను లే మనుకొందురొ యంచు భీత యై
క్షణ మిటు లుండు మంచుఁ గనుసన్నలు సేయువధూటి నెన్నెదన్.

చ. సరసిజనేత్ర దాఁ బ్రథమసంగమవేళను సిగ్గు దోఁప నే
నరయుచు ధైర్యవృత్తిఁ గదియంగఁ దలంచినఁ జూచి ఫూత్కృతుల్
నెఱపఁగ నందు దీపశిఖ లీనతఁ గంపము నొందుకర్ణభా
సురకుముదంబుఁ గప్పుసతిఁ జూచెద నెప్పటికిన్ ముదంబునన్. 137

చ. చెలి తమితోడ నెచ్చెలుల నీ యని కోపము సేసి శీఘ్రితం
దలతల మంచుఁ బోఁ గదిమి తత్పరతం బులకల్ జనింపఁగా
పలుకుచు సస్మితాస్య యయి యంతట నాదెస వచ్చి కూటమిం
గలసినభామినీమణిని గాంచెదఁ గన్నులకర్వు దీఱఁగన్. 138

మ. కలకంఠోపమకంఠి నాస్యజితరాకాచంద్రబింబ స్మయా
తిలసద్భ్రూసమానవేణి సుగుణప్రాతాత్మ నేత్రప్రభా
విలసన్మత్తచకోర యానవిజితశ్వేతచ్ఛదం గాంచనో
జ్జ్వలకుంభస్తని గామినీమణిని నే భావింతు నెల్లప్పుడున్. 139

మ. విరిసెజ్జం బవళించి మన్మథమదావిర్భూతి కంగంబులన్
సరి గావింపుచుఁ గౌఁగిలించి ముద మెచ్చ న్నాదు కెమ్మోవి సుం
దరవక్త్రంబున నిల్పి పై సురతసంధానంబు గల్పించుచుం
బరివిద్ధ్వజవైజయంతి మది సంభావించి ప్రార్థించెదన్. 140

ఉ. సిబ్బెపుగబ్బిచన్నుఁగవ చెన్నుగ నిక్కఁగ నక్కళించి యం
దబ్బురపాటు గన్పడఁగ నంగవిభంగమిషంబునన్ రుచుల్
గుబ్బతిలంగ బాహులతలుం బయికెత్తి గభీరనాభి పె
ల్లుబ్బినవేడ్కఁ జూపుచెలి నుల్లమునం దలపోసి చూచెదన్. 141

చ. వరుస వివర్తితంబు లయి వ్రాలునపాంగవిలోకనంబులన్
మరుదశనోపమానమృదుమంథరమంజులభాషణంబులన్
దరమధురస్మితంబులను దాళిమియానములన్ విలాసతన్
సిరు లెసఁగంగ నొప్పుచెలిచేష్టలు నామది సంస్మరించెదన్. 142

చ. కనుఁగవ యించుకంత నెఱిగా నొనరించి సరత్నపాణికం
కణములఝుంకృతిధ్వనులగౌరవ మొప్పఁగఁ జన్నుదోయి ని
క్కను గనుబొమ్మ లెత్తి నిజకైశ్యము చక్కఁగ మెచ్చొనర్పుమా
నినిఁ బలుమాఱు నెప్పటికి నే మదిలో భజియింతు నెంతయున్.

చ. అరయ సహింప రానివిరహార్తిని జెందిన దైరయంబునన్
సురతవిశేషసంగతులఁ జొక్కపుతాండవసూత్రధారి యై
తరమిడి యంగమంగమును దాఁకఁగఁ గౌఁగిటఁ బట్టి కన్నుదో
యర యిడి చొక్కు నొక్కసతి నాత్మ భజించెదఁ గోర్కి మీఱఁగన్.

చ. విలసితమన్మథన్ విరహవిహ్వలలాలసగాత్రి సుందరిన్
లలితకురంగనేత్ర సువిలాసరసాంచితచారుకాంచనో
జ్జ్వలమహనీయచేలయుత శ్యామ విరాజితహంసయాన నే
నలవడ సంస్మరించెద ననారతముం మదిలోన వేడుకన్. 145

చ. మలయగిరిప్రభూతపవమానములం గని తీవ లాడఁగా
నలలితరత్నవేదిపయిఁ జక్కఁగఁ దా వసియించి గీతముల్
దలకొని వీణ సుస్వరయుతంబుగఁ బాడుచు నాళిపాళికిన్
లలి నయనోత్సవం బొసఁగులక్షణగాత్రిని నే భజించెదన్. 146

వీరసేనుండు కవి రచించుపద్యంబులు రాజునకుఁ బంపుట.

వ. అని యిట్లు కవివరుండు మదనోన్మాదంబున యామినీపూర్ణతిలకా యత్తచిత్తుండై తద్వర్ణనాతివిశేషంబులుగా రచించినపద్యంబులు లిఖింపం జేసినవీరసేనునియనుమతంబునఁ దద్భృత్యులు భూపాలుని కప్పటప్పటి కర్పించినం జూచిచూచి యంతకంతకుఁ గోపాటోపంబునఁ గసరివేయుచున్న విసికివిసికి తద్వృత్తాంతం బంతయుఁ గవివరుండు విన వీరసేనున కిట్లనిరి. 147

చ. హిమరుచిసత్కళావిభవుఁ డీకవిరాజు రచించుసట్టిప
ద్యములు గ్రహించి భూవిభున కర్పణ సేసినఁ జూచి కోపభా
వమున దురుక్తులం బలికి వారక పొమ్మనుఁ గాని మంచిమా
టమరఁగఁ బల్కఁ డప్పుడు తదాగ్రహవృత్తి వచింప శక్యమే. 148

చ. అనవుడు వీరసేనుఁడు తదాననముం గని యోకవీంద్ర నీ
వనఘుఁడ విందిరావరసుతాభుఁడ వౌనిను హింస సేయఁగా
మనమున సత్కృపామతిని మానితిఁ బూనితి నే భరింపఁగాఁ
బనివడి వ్రాయుపద్యములు పార్థివుఁ డొప్పఁ డిదేమి సెప్పుమున్. 149

చ. అనవుడు భూసురుండు హృదయాబ్జమునం గడు నవ్వి యోరి ని
న్ననయము మెచ్చితిన్ విను ధరాధిపుమానసముం గరంగునే
పనివడి యేల పంపితివి పల్వడి నా కయి బ్రహ్మదేవుఁ డి
ట్లను లిఖియించి యుండ వెతలం బడఁ గారణమేమి చూడఁగన్.

ఉ. ఓరి తలారి వీరి మఱి యూరక త్రిప్పకు మేమి త్రిప్పఁగా
సారము ఖడ్గముం గొని విచారము సేయక త్రుంచు మన్నఁ ద
ద్ధీరతఁ గాంచి వాఁడు క్షితిదేవకులోత్తమ యేతదర్థమై
యారయఁ జాల నెంతపని కైన భరించుదు నన్ను నెన్నఁగన్. 151

క. ఏమేమి వ్రాసితివో యా, భూమీపతిమానసంబు పొరలక పోయెన్
సామీ యీమాటలు వినుము, సామోదత మంచిపద్య మూనితి యిమ్మా. 152

వ. అనిన విని సృష్టికర్తయైన స్రష్ట నుద్దేశించి.

సీ. తనపృథ్వి యాఘునాఘునవేణి చరియించు, క్షితిభాగమున నుండెఁ జే
యుమయ్య, తనరసం బాసుధాధర క్రీడలాడెడు, శృంగారసరసిపల్లోఁ

జెప్పుమయ్యా, తనతేజమూర్తి ప్రకనకాంగి దర్శించు, దర్పణాంతరమున
దాప్పుమయ్యా, తనవాయు వాసుగంధశ్వాస విసరించు, కొనువ్యజ
నంబునఁ జూప్పుమయ్యా

తే. తనసభం బారమణియింట నునుపుమయ్యా, యీశరీరంబు
పంచత్వ మెనసినపుడు, స్వాంశములతోడ భూతంబు
లైదునైదు, గూర్పుమయ్యా విధాత నాకోర్కెఁ దీఅ. 153

వ. అని యిట్లు కమలభవుని వేఁడె త్రికరణపూర్వకంబుగ నమస్కరించి
నిలువంబడి యున్న వీరసేనుఁడు తత్పద్యంబు గ్రహించుకొని రాజ
సమీపంబునకు వచ్చి తత్పత్రిక సమర్పించిన. 154

క. ఇది యేమి మాటిమాటికి, హృదయంబున లేదె భీతి
యెంతయు నన వాఁ, డదురక సామీ భూవర,
యిది చూడుం డొక్కవింత యేమో తలఁపన్. 155

వ. అనిన లిఖితంబు గైకొని పద్యంబుఁ జదువుకొని యయ్యర్థంబనేకార్థం
బులుగాఁ దోఁచినఁ గొంతతడ వాలోచించి యిట్లనియె. 156

క. ఓరి దురాత్మక విను పలు, మా ఱోటు రావలదు హెచ్చి
మఱి వచ్చితివా, నేరము గొంపు గ్రహించుక,
యూరక యాపని ఘటింపు మెప్పుడు మూకున్. 157

తే. అన నిరాశుఁ డగుచు నావీరసేనుండు, వచ్చి పలికె
విప్రవరునితోడ, నేమి వ్రాసినావో యెఱుఁగ నే
నింతైన, మనసు గరఁగ దయ్యె మనుజపతికి. 158

వ. అని పల్కిం దల యూఁచియూఁచి మడినాహా యంచు నే సాహసం
బునఁ జాతుర్య మెలర్పఁగాఁ దనగతిక్ భూమీశునుచ్ఛ్రాయమ్ముం
గని కెంత డొక్కటియైన మంచి నగుఁ గాకా యంచుని శ్లోకమై
కని యూహించెశరప్రయోగ ముయి తాఁకం బద్య ముద్యద్గతిన్. 159

కవిరాజు కోపశాంతికరం బైనయొకపద్యము వ్రాసి పంపుట.

రవిజుఁడు భా గుణింప విధురంబుగ భట్టి నశించె భారవి
ప్రవరుఁ డడంగె దీర్ఘమునఁ బ్రాణముఁ బాసె గు డియ్యె భిక్షుఁడీ
యవనికిఁ దప్పె భీముఁడు తదంతిగతి స్మృతి కొమ్ము వెట్టని.

ప్పర్వమున నీ భుజంగుఁడను గొమ్మన దర్ప్రము నెట్టి [illegible]
భువి సతిఁ డెన్న నిర్దయుఁడు భూపతి వీవు గెలంపు భూనారా. 161

వ. అనునీపద్యంబు లిఖియించి వీరసేనున కిట్లనియె.

క. ఓపుణ్యాత్మక వినుమా, యీపద్యముఁ జే గ్రహించి
యిప్పుడు చని నీ, వేపున నొసఁగిన వేయా,
భూపతి సనుఁ బిల్వ నంపుఁ బొమ్ము రయమునన్. 162

వ. అని చెప్పిన నప్పద్యంబు గ్రహించుకొని పోయి రాజుముందఱం బెట్టిన నప్పత్రిక దండధరాసిపుత్రికవిధంబున మదికిం దోఁపంజూచి తదర్థంబు గ్రహించి మహీవల్లభుండు పవనోత్కంపితకదళికామహీరుహంబుచందంబునఁ గంపితసర్వావయవుం డై యెంతయుం బ్రొద్దు చింతించి తదుభయదృఢతరస్నేహసారంబులును దత్కవితామహత్త్వంబును విచారించి వాని తో ని ట్లనియె. 163

రాజు కవిరాజుం బిలువఁ బంపి పుత్త్రి నూఱడించుట.

క. ఓవీరసేన యిచటికి, వేవేగం దోడితెమ్ము బిల్హణు నని నన్, భూపతుఁ
డంజలి వాఁడు ధ, రావిభునకు మ్రొక్కి వచ్చి రానుత కనియెన్.

క. ఓతల్లి నీమనోహరు, నాతతసదయాంతరంగుఁ డై వసుధేశుం
డీతఱిఁ దోడుకర మ్మనె, నీతాపము మాను మింక నీరజనయనా. 165

వ. అనిన గ్రీష్మసమయదందహ్యమానమానస యైనమయూరిక ఘనాఘనగర్జానినాదంబు వినినచందంబున సుందరీమణి తద్వచనంబు విని కుతూహలచిత్త యై కంఠహారం బొసంగిన గ్రహించుకొని బిల్హణున కిట్లనియె. 166

ఉ. ఓకవిరాజశేఖర మహోన్నతి నీవు రచించుపద్యము
దేఁకువతోడ నానరపతిం గని యిచ్చినఁ జూచి యెంతయుం
గైకొని దానియర్థమును గాంక్ష దలిర్ప గ్రహించి యప్పుడ
స్తోకజవంబు మీఱ నినుఁ దోడ్కొని ర మ్మనె నయ్య యిప్పుడున్.

వ. అని యత్యాదరంబున శుభలక్షణప్రశస్తం బగునతనిహస్తంబుఁ బట్టుకొని వచ్చునెడ. 168

తే. రాజతా జగుమదనాభిరామునృపతి, తనకుమారిని దలఁచి

యాస్థాన మొదలి, వచ్చి తద్ద్వారముం దున్న
వనజపత్ర, నేత్రదగ్గఱఁ జేరి కన్నీరు దుడిచి. 169

తే. శిరము మూర్కొని చికురముల్ సిక్కు వాపి, చక్కఁగా నిడి
గద్గదస్వరముతోడ, ననియె దయ మీఱ భూపాలుఁ డాత్మజాత,
కమ్మ సంతాపమును మాను మమ్మ యనుచు. 170

క. ఓకరూర్మ్మితనయ కవివరు, నీకోరిక మీఱఁ గూర్తు
నిశ్చలమతి నై. నాకడకును రావమ్మా,
యీకడ నాచేయుపని గ్రహింతువు మదిలోన్. 171

రాజు కవివరు నెదురుగాఁ జని తోడ్కొని వచ్చుట.

వ. అని యుపలాలించి యంతఃపురంబున కనిచి బిల్హణునకు నెదురుగాఁ జని నమస్కరణపూర్వకంబుగఁ గౌఁగిలించి చతురంతయానంబున నధివసింపం జేసి సభామంటపంబునకుం దోడ్కొనివచ్చి యుచితాసనంబునఁ గూర్చుండనియమించి సభాసదులు విన సుప్రసన్నుండతని కిట్లనియె.

ఉ. ఓ చతురాననాన్వయమహోదధిపూర్ణశశాంక బిల్హణా
ఖ్యా చతురాస్య నీమహిమఁ గన్గొన నేరికి శక్యమా ధరన్
నీచతురోక్తివైఖరికి నీధృతశక్తికి నీకవిత్వధా
రాచలితైకనిష్ఠకు నహర్నిశముం గడు నేను మెచ్చితిన్. 173

రాజు కవివరు నాదరించి తనకూఁతుఁ బెండ్లి గమ్మనుట.

చ. తడఁబడి యొవ్వఁడేనియుఁ గృతఘ్నునియం దొనరించుమేలు కై
వడిని మదీయకృత్రిమము భవ్యగుణాకర నీమనంబునం
దడవక సుందరీమణివతంసము నాతనయన్ వరించి యే
ర్పడ నయ మొప్ప మత్పురికి భర్తవు గమ్మని పల్కి వెండియున్.

క. రేపు సమస్తంబగుఁ గా, నీపాణిగ్రహణ బడలినావు హితమతితో నీ,
వీపట్ల సేద దేఱుము, భూపాలను బైకచర్య భూసురవర్యా. 175

వ. అని యొడంబఱిచి కవివరుని యథాస్థానంబున కనిచి వసంతాఖ్యున
కిట్లనియె. 176

క. ఓమంత్రివర్య చూచితె, భూమీసురుచిత్తవృత్తిఁ బోలింపఁగా,
నేమందు నెంతదృఢమా, భామామణిహృదయ మట్ల పరిశీలింపన్.

క. ఈవిధమున నీపురమున, దైవాజ్ఞను ఘటనమయ్యెఁ దప్పింపంగా,
నావశమె యగ్రజన్ముఁడు, భావింపఁగఁ గూఁతు నిత్తు భవ్యవిచారా.

వ. అనిన విని మంత్రివరుండును సభాసదులును నేతత్కార్యంబు విశేష కార్యం బనిన విని వారలం బనిచి యతఁడుపురంబుఁ బ్రవేశించి పరిచారికాజనంబులం బిలిపించి యిట్లనియె. 179

క. ఓకాంతలార మత్సుత, కాకవివర్యునకు
భోజనాదులు పూర్వం, బేకొలఁది విచారించితి,
రాకొలఁదిం జేయుఁ డనుచు ననిచి రయమునన్. 180

వ. తనదార యగుమందారమాలిక కాచందం బంతయుం జెప్పి యాయువకున కానందం బాపాదించి భోజనాదికృత్యంబులు దీర్చి సుఖం బుండునంత.

ప్రాతఃకాలాభివర్ణనము.

చ. తెలతెలవాఱెఁ దూర్పు నలుదిక్కుల విచ్చెఁ దమంబు పక్షులుం
గలకలఁ గూసెఁ గోకములు గాంచె ముదంబు నుడుప్రజంబు ఖ
స్థలమున నాడకాడకను జాఱెఁ జెలంగి పదాయుధంబు లు
ద్దలగతి మ్రోసె వీచె వలిగాడ్పులు భూజను లుల్లసిల్లఁగన్. 182

సీ. కోకాంగనాగణశోకమారుతమిత్ర, ఘనతరజ్వాలలఁ గందినాఁడొ,
విరహదుస్సహభవభూవిపులనిశ్శ్వసనోష్ణ, గంధవాహములచేఁ గమలినాఁడొ, బాధితపద్మినీపటలశుక్సంప్రాప్త, ఘోరపాపంబునఁ గుందినాఁడొ, జనదూరితాప్రాప్తజారచోరవ్రాత, శాపంబులనుగొంత సమసినాఁడొ,

తే. యనఁగ దోషాకరుండు కళానుభూతి, దొరయ
వెన్నెలపులుఁగులఁ బొడరి యితఁడు, రేపు నేవేళ
కొదవునో మాప నేమి, యనుచు నీక సారమంత గొల్లాడ నరిగె.

ఉ. వెన్నెలతీవలం దడఁగి వెల్వడి విస్ఫురసారసావళిం
గ్రన్నన సౌరభంబు గొని రాజిలుగంధసమీరణంబు ల
భ్యున్నతసౌధరాజములఁ బుష్పశరాసనకేళిఁ దేలి యం
దున్నవధూశ్రమాంబుతతు లొప్పులు మీఱ హరించు నెంతయున్.

మ. ముద మొప్పారఁగఁ బద్మినీఘనులు మోము ల్విప్పఁ జక్రంబు ల

భ్యుదయం బొంద సదాళులున్ సరసవిస్ఫూర్తిం బ్రసక్తిల్ల నా
స్పద మై భాసిలుపుష్పదంతగజరాజం బెక్కి యుర్వీద్విజుల్
మది రంజిల్లఁగ సన్నుతింపఁ బొలసెన్ మందానిలుం డత్తఱిన్.

మ. మలయాహార్యతటంబు డిగ్గి విలసన్మల్లీమతల్లీలతా
వళులం జిక్కి ప్రయాసత న్వెడలి దివ్యచ్ఛాయకానారని
ర్ఝలతోయంబుల నీఁది పంకరుహసౌరభ్యంబుఁ గొల్లాడి ప
క్షులనాదంబులతోఁ జరించు మదదంకూరంబు లవ్వేళలన్. 186

క. తనతమ్ములవై భవమును, గొనెనఁట యొక రాజువానిఁ
గొట్టెద ననుచున్, ఘనకోపుఁ డయ్యె ననఁగా,
నినుఁ డతితేజం బెసంగ నేతెంచె నొగిన్. 187

మ. హరి చక్రంబు భరించి యుద్భటనిశాటాటోపముల్ మాన్చి యు
ద్ధురలీలాప్తి బుధాంకవర్తి యయి యొంతోపూర్వదేశంబు భా
సుర మై యొప్పఁగ నింపు సందు నిలిపెన్ స్తోత్రార్హుఁడే యంచు శం
కరపద్మోద్భవులున్ భజింపఁ జెలఁగెం గల్యాదితాచార్యుఁ డై. 188

ఉ. అంగుగఁ గాల మన్కరికి నావల నీవల వ్రేలుబంధురా
భంగురపాశము ల్వోలయుబంగపుఁబోఁతలగంటలో యనన్,
సంగతి మీఱఁ బ్రాక్పరమశైలములం గనుపట్టె రక్తసా
రంగధరుల్ నిజోర్ధ్వపుచు లందము నొందఁగ నట్టివేకువన్. 189

క. హితవిబుధస్తుతి గోత్రా, హితకరుఁ డుదయించె
గురుబుధేశహితుం డై, ధృతిఁ బూర్వదేశముం
గొని, క్రతువులు గోతలమునందుఁ గడు నొప్పారన్. 190

సీ. అతులద్విజాలోకనావహుం డై త్రయీ, సుముఖుఁ డై నట్టితేజోమ
యుండు, కమలామనోహరాకారుఁ డై శర్వరీ, చరుల నొంచినచక్ర
భరణశాలి, యఖిలలోకతమోపహరణాసై పుణ్యవృత్తి, రాజిల్లునట్టిస
ర్వజ్ఞవిభుఁడు, మిత్త్రుఁడై భువనపవిత్రకుం డై తగ, ధర వెలింగించు
సన్మార్గవర్తి

తే. యాదిమూర్తి యనంగఁ బద్మాప్తుఁ డనఁగ, నార్జితాఖ్యుఁ డనంగ
ద్విత్యైకవాక్స్త, వముల ద్విజరాజసంగతి వసుమతిం బ్ర,

శేఖరారూఢతను రవి చెలఁగె నెదుట. 191

తే. అలరుతమ్ముల నొకటిగా నాత్మఁ దలఁచి, దిశలు చెలువొందఁ
దమము ఛేదించి తనదు, లోకబాంధవవిఖ్యాతి లోకు లెన్నఁ
గరము వెలుఁగంగఁ బద్మినీకాంతుఁ డలరె. 192

క. ఉరుకువలయంబు బెగడఁగ, ఖరకరుఁడు జనించి రాఁగఁ
గలుగుసదాళిన్, వరుసఁ గని రూపు మాపఁగ,
నరిగెను ద్విజరాజు పశ్చిమాంబుధికడకున్. 193

చ. సమయకిరాటకుం డుదధిజాడల వచ్చుచుఁ జేరి పూర్వది
గ్రమణికి విక్రయించుదయరాగపువన్నెపటంబు విచ్చి చూ
పె మదికి హర్ష మైన నది బేరము లాడి నిబద్ధ మైనని
ష్కము నొకటిచ్చెనో యనఁగఁ జాయలుదోఁప నినుండుఁ జెల్వగున్.

తే. ఒక్కయినుఁ డంతకంతకు నుక్కు మిగుల, నొక్కరాజది సూడంగ
నోర్వ లేక, డింది వెల్వెల నైయొక్క గొంటఁ జేరె,
ననఁగ సూర్యుండు హెచ్చె హిమాంశుఁ డడఁగె. 195

చ. సమయవినోది మిన్ననెడిచక్కనిరంగమునందు సర్వది
గ్రమణులు చూడ గారడము రక్తినిఁ జూపగఁ జంద్రుఁ డన్నయ
ద్దము నొకకర్ణమం దునిచి దాపలికర్ణమునందు హేమచ
క్రము వెడలంగఁ దీసె ననఁగా రవి దోఁచెఁ బ్రభాప్రభావుఁ డై. 196

రాజు దనకూఁతును గవి కిచ్చి పెండ్లి సేయ సమకట్టుట.

వ. ఆసమయంబున నంతకుమున్న మంగళతూర్యనాదంబులు వినుచు మేల్కని మదనాభిరామభూమీధవుండు స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానంబులు నిర్వర్తించి సముచితాలంకారుం డై సభాస్థలంబునకు వచ్చి మంత్రిపురోహితామాత్యబంధువిద్వజ్జనంబుల రావించి వారల నుచితాసనంబులం గూర్చుండ నియమించి సుప్రసన్నుం డై యిట్లనియె. 197

క. ఘనులార బిల్హణాఖ్యున, కెనయఁగ మామకకుమారి నీవలె
ననినే, మనమునఁ దలఁచితి నిప్పుడు, ననుకూలత
బ్రహ్మ పూర్వమందె ఘటించెన్. 198

వ. అని యిట్లు పలికిన వారలందఱు నమ్మతంబున ముహూర్తనిర్ణయంబు

సేయం దలంచి జ్యోతిశ్శాస్త్రకోవిదులఁ బిలిపించి యడిగిన వార
లి ట్లనిరి. 199

క. గురుకవియుక్తి నిసుండుర్, వసుస నమందాత్ముఁ డగుచు
వసుధఁ బరఁగినం, బరికింపఁగ ద్విజరాజుకుఁ,
జిరతరముగ మంగళాప్తి చెన్నగు వేడ్కన్. 200

తే. నీకుమారిక యశి యష్మ్య నాకపేంద్రుఁ, డలర ధను వష్మ్య
నిస్వార కనుగుణంబు, గ్రహవిరోధంబు నెందులఁ గానఁ
బడదు, రాజబల మొప్పు నొప్పుఁ దారాబలంబు. 201

క. ఈకన్య కిపుడు, ద్విజరా, జాకడ నాటింటఁ జెల్వ మలరినవాఁ డై,
చేకొని పదిటను మిత్రత, శ్రీకరముగ నొప్పు నతనుసిద్ధి నృపాలా. 202

వ. అని యిట్లు పలికిన సంతుష్టాంతరంగుం డై నృపపుంగవుండు నిజనగ
రం బలంకరింపం జేయుం డని పరిచారకులం బంచిన. 203

సీ. పచ్చలతోరణపంక్తులు ఘటియించి, కస్తూరిపూఁతలుగా నొసర్చి,
మలయజపంకంబుఁ జిలికి జవ్వాది రే, కలు దీర్చి రత్నవేదులు
నమర్చి, ముత్యాలనవరంగముల రంగు గావించి, నవవజ్రమయవి
తానములు నెఱపి, వాసితాగరుధూపవాసనల్ నిగడించి, పగడాల
మెఱయుచప్పరము లునిచి

తే. ప్రతిగృహంబుల భద్రకుంభములు నిలిపి, దర్పణంబుల ద్వార
బంధములఁ గూర్చి, ధవళసౌధాళిఁ జిత్రకేతనము లెత్తి,
పురము శోభిల్లఁ జేసి రబ్బురము గాఁగ. 204

సీ. ఏవీథిఁ జూచిన నింపుమై మంగళ, తూర్యనాదములు సంతోష మొ
సఁగ, నేచాయఁ గాంచిన హితముగాఁ జెవులకు, వీణారవంబులు
వేడ్క సేయ, నెపట్టుఁ గనిన భేరీపటహాదికా, హళమృదంగైకవాద్య
ములు వెలయ, నేచోటు వీక్షింప వాచాచమత్కృతిఁ, బాటలు
మాటలుఁ బరిఢవిల్ల

తే. నొప్పునక్షత్రవల్లభాభ్యుదయమునకుఁ, జెలఁగి మిన్నందియుబ్బిన
జలధికరణిఁ, దనరుఁ గవిరాజశుభమహోత్సవమునకును
నగరజనంబు సంతతానంద మొందె. 205

క. అత్తఱి నయిదువ లారతు, లెత్తుచు ధవళములు పాడ నింపు
దలిర్పం, గ్రొత్త గనుపింపఁ బెండిలి, చిత్తరు
చవిక కరుదెంచె క్షితిసురుఁ డెలమిన్. 207

సీ. ఈధామనిధికరం బెనయంగ నలుఁ గిడ, నేర్తువు పద్మినీ నీవు రావె
యీకళానిధిఁ జేరి యెలమి సేవలు సేయ, నేర్తువు మృదుహస్త నీవు
రావె, యీచతురాస్యతో నింపుమైఁ బలుకంగ, నేర్తువు శుభవాణి
నీవు రావె, యీమహాసర్వజ్ఞు కిర వొందఁ శిర సంట, నేర్తువు శశి
రేఖ నీవు రావె

తే. యనుచుఁ దమలోన భూమిపాలానుమతిని, సరససల్లాపవచన
రచనలు దెలుపు, నంగనారత్నములు గొంద ఱాసువర్ణ,
గాత్రుఁ గదియుచు మంగళారాత్రిక లిడి. 208

క. మంగళము రాజసుతునకు, మంగళ మంబుజముఖిరమాతనయునకున్
మంగళము శాస్త్రివేదికి, మంగళము కవీంద్రమౌళిమణికిసుగుణికిన్.
వ. అనుచు నారతిపాటలు పాడి శిరంబున నక్షత లునిచి. 210

చ. నడు మసియాడఁ జన్నుఁగవ నాట్యము సల్పఁగ రత్నహారముల్
దడఁబడి డోలికాకలనఁ దార్కొన వేణి చలింప నెమ్మొగం
బౌడలును జెక్కుటద్దములు నొయ్యఁ జెమర్పఁగఁ గంకణంబు లే
ర్పడి రవ మొప్పతిల్ల నొకభామ తలంటెఁ గవీంద్రమౌళికిన్. 211

తే. గందపటుకలిఁ దలఁ బులి మంద మైన, బంగరుకటాహ
మూలలోనఁ బొంగుజలముఁ, బ్రాల్గు గావించి బిందియ
ల్పట్టి యొక్క, యతివ సుకవికి మజ్జనం బార్చె నపుడు. 212

సీ. తడి యార్చి వలువ లేర్పడ నిచ్చె నొకలేమ, యదుటుపావా లుంచె
నొక్కభామ, పువ్వులు సిగఁ జుట్టెఁ బొలు పొంద నొకకొమ్మ, ముర
వులు నిడె నొక్కముద్దుగుమ్మ, కస్తూరితిలకంబు ఘటియించె నొకజా
ణ, యొడల గంద మలందె నొక్కచాన, చొకట్లిపోగులు సవరించె
నొకబాల, యుపహారములఁ బూన్చె నొక్క గోల

తే. పసఁతి రత్నపుటుంగరాల్ దొడిగె నొకతె, వెలఁది కస్తూరంపు
సురఁటిచే విసరె నొకతె, నిలువుటద్దంబు ముందర
నిలిపె నొక్క, సుగుణ బిల్హణకవిశిఖామణికి నపుడు. 213

క. ఈరీతిఁ గవిని జెలులిం, పారఁగఁ గయిసేసి నృపవరాత్మజ కెంతో
నీరాట మొనర్చిరి శృం, గారించిరి వేడ్క వాడమ గ్రక్కున నంతన్.
క. సరిగంచుచీర కటిపై, నెఱయంగాఁ గట్టి రైక నీ లై మెఱయన్
సరిగుబ్బలు గుబ్బతిలం, గరముగ సవరించి పైఁట గావించి రొగిన్.
క. ఇఁకఁ జిక్కు వాసెనే యని, చికురంబులు చిక్కు దీర్చి చెలువుగఁ గీల్గం
టూకయుంతి వెట్టి నవ్వుచు, సకి ముడి బాగుపడె ననుచు సన్నుతిసేసెన్.
తే. సూర్యచంద్రులు మైత్రిచే సుదతివదన, వనజ మంతయు సంతత
నైభవంబు, సందఁ జేయ వసించిరో యనఁగ నపుడు,
సూర్యచంద్రుల నిడె నొక్కశోభనాంగి. 217
ఉ. కోరిక నాకలిం గొని చకోరికలున్ జన ముప్పతిల్లఁగా
సారసవైరియం దమృతసారము దూటుచుఁ దోనె తద్గతం
బై రహిఁ మించునల్పు గొన నత్తఱి జాతె ననంగ నొక్కసిం
గారపుబొమ్మ వాలుఁదలిగన్నులఁ గాటుక దీర్చె జోటికిన్. 218
తే. తారకావళిసేవ్యమై తనరునట్టి, చంద్రబింబంబుతోడుత
సాటి సేయఁ, జెలువమోమునఁ గస్తూరితిలక మునిచి,
ముత్తెములచేస లవరించె ముదిత యొకతె. 219
క. అద్దములవంటిచెక్కుల, నిద్దపురుచు లుప్పతిల్ల సీటుగ
శ్రుతులన్, ముద్దులగుమ్మకు నొక్కతె, ముద్దియ
కుండలము లునిచె ముద్దులు గులుకన్. 220
క. సంగతిగ మోవి చవిఁ జూ, డం గవి యురుదెంచె ననఁగ
దాక్కునునాసన్, రంగలర నాణిముత్తెపు,
ముంగఱఁ గీలించె నొకతె ముదితామణికిన్. 221
క. దరము వివరం బెఱింగియు, పరుసం దనజన్మసీమవారిని
వేడ్కన్, భరియించె ననఁగ నొక్కతె, యురుకుచ
మెహ ముత్తెసరులు నునిచెం బ్రేమన్. 222
క. స్ఫుటముగ నీయుత్సవమునఁ, గటకంబుల మ్రోసె ననుచు
ఘనమణిభాస్వ, త్కటకమ్ము లునిచె నొక్కతె,
కుటిలాలకకరములందుఁ గోమలి నెంగన్. 223

క. పిఱుఁదులు ధర గొని దివ్వుల, నిర బొందఁగ నాక్రమించి
యేర్పడె ననుచున్, బిరుదుంచినగతి యొక్కటై,
యొరయఁగ రత్నములకాంచి యునిచెం జెలికిన్. 224

క. కరిగమననడలు మదనుని, కరిగతులన్ ధిక్కరింపఁ గల వని
యందెల్, సరిమ్రోయఁగఁ జరణంబుల, నరు
దారఁగ నిలిపె నొక్కయతివ ముదమునన్. 225

క. ఈవిధమున రమణీమణు, లావసుధావరునిపుత్త్రి కంచితలీలన్
వేవేగ నలంకారము, గావించి వివాహవేదికడ నిల్పుటయున్. 226

సీ. సతివీక్షణములు రసప్రవర్తకము లై, నెమ్మోముఁదమ్మిపైఁ గ్రమ్మి
కొనఁగ, బిసరుహేక్షణదృష్టులు సుమనోహరము లై, గళసుగంధవి
శేషకలనఁ బొదలఁ, దరుణాంగిచూపుల తతి శిలీముఖము లై, హృ
దయపంకజ మావహించి నాట, భామినీలోచనప్రభలు వరాళు లై,
తనరారుపాదపద్మముల వ్రాలఁ

తే. బరఁగి కవిరాజు పూర్వులై ఖరిని మోహ, కలితవిభ్రమవిస్మ
యాక్రాంతుఁ డగుచు, ననితరాయత్తచిత్తుడై యాత్మలోనఁ,
జెలువభావంబు గాంచి వీక్షింపుచుండె. 227

సీ. ఈసర్వమంగళయీక్షణకాంతులు, భరితసుధాకరప్రభలు గాఁగ, నీ
శ్యామకన్ధరోయునింపారుదీప్తులు, పూసినరతికాంతుభూతి గాఁగ, నీసతి
కన్నుల భాసిల్లుదీధితుల్, పొలుపొందఁ దమ్ములపూజ గాఁగ, నీయా
ర్యలోచనచ్ఛాయలు మాళిపైఁ, బ్రవహించుగంగాఝురంబు గాఁగఁ

తే. బరఁగుకవిరాజమౌళి సర్వజ్ఞమూర్తి, విలసదసమాంబకస్ఫూర్తి
విశదకీర్తి, యంచితాచలభోగభాగ్యైకవర్తి,
యనుచు నచ్చటివిబుధాళి యభినుతింప. 228

సీ. భావిఫలోదయప్రాప్తభాసురము లై, పరఁగుమౌక్తికములబారు ల
నఁగ, రతిపంచశరులు సంతతకేళిఁ దేలుచుఁ, బనివడి యాడుపూబంతు
లనఁగఁ, దియ్యవిల్తుఁడు రెండుతెఱఁగు లై యిరువుర, కొడ్డంది వేయు
మార్గణము లనఁగఁ, దనవలనను పీుప దనరారి రనుచుఁ జం, ద్రుఁడు
సల్లుసమ్మృతబిందువు లనంగఁ

తే. జెలఁగు యామినీపూర్ణతిలకబిల్హ, ణాఖ్యకవివర్యు లాప్త
లన్యోన్యమైత్రి, నోలయుచు గతాగతంబులై కలయ
సడరి, వెలయఁ జూచినజనులకు వేడుకయ్యె. 229

తే. లలితముగ విప్రులు "తదేవ లగ్న" మనుచు, మంత్రములు పాడ
శుభకీర్తి మహితలీల, వరుస నుంచిరి యవ్వధూవరుల
నృపతి, యనుమతంబున నైదువు లపుడు వేడ్క. 230

తే. పుడమివేల్పులు పుణ్యాహపూర్వకముగ, దేవతాహ్వాన మొనరించి
తివిరి వారి, కరములను గంకణములు వేడ్కను ఘటించి,
చదివి రంతయు మంగళాష్టకము లపుడు. 231

మ. పొలుపొందన్ ద్విజరాజశేఖరునకున్ భూభృద్వతంసంబు ని
శ్చలభావోన్నతిఁ గన్య నిచ్చుపగిదిన్ క్ష్మానాథముఖ్యుంబుగాఁ
బొలుపొందన్ ద్విజరాజశేఖరునకున్ భూభృద్వతంసంబు ని
శ్చలభావోన్నతిఁ గన్య నిచ్చె సుమనస్సంతానముల్ మెచ్చఁగన్.

క. తలఁబ్రాలపళ్లెరంబులు, వెలఁదులు పార్శ్వములఁ బూన
విభునిశిరమునన్, జలజాక్షి ముంచి పోయుటఁ,
దలఁబ్రాలను బోసె విభుఁడుఁ దనపై నుంచెన్. 233

వ. ఇట్లన్యోన్యాతిశయంబునఁ దదుత్సవంబు గావించి విధ్యుక్తప్రకారం
బుగఁ బ్రధానహోమంబు లాదిగాఁ గలవి యాచరించి బంధుసహితం
బుగా భోజనాదికృత్యంబులు నెఱపి తదనంతరంబున శేషహోమాది
కృత్యంబులను నిర్వర్తించి భూసురులకు మ్రొక్కి తదాశీర్వచనరాజం
బు లైకొని బిల్హణుండును యామినీపూర్ణతిలకయును యథేష్టభోగం
బు లనుభవించునెడ. 234

సీ. నీలమేఘంబులు శైలాగ్రముల వ్రాలెఁ, బరికింప వెల్వెలఁ బాఱె
విధుఁడు, సన్నగిల్లెను బికస్వరము లంతంతకుఁ, గలహంసగతులసంగ
తులు దప్పె, గగనమార్గము సావకాశమై బలుపొందె, నహిరాజు
రూఢి యందందు నిలిచెఁ, గేతకీదళములు గేలఁకుఁ భాసిల్లె, మెఱుపుఁ
దీఁగలు మింటఁ దఱుచు మెఱసి

తే. నంద మొప్పఁగఁ గొలఁకుల నంబువాడమె, నాడకాడకుఁ గోరిక
లతిశయిల్లె, ననుచు జను లెల్లఁ బొగడ ఘనాగమమున,
గర్భగౌరవ మాకాంత గాంచె నంత. 235

వ. ఇట్లు నవమాసంబులు నిండ దశమం బగుమాసంబునం బొక్కసుము
హూర్తంబున. 236

మ. మరుదంకూరము సంచరింప గ్రహముల్ మార్తండయోగమ్ముతో
సెఱయన్ దిక్కులు దెల్వొఁ జెంద గరిమ న్దివ్యస్త్ర్యదంగాదివా
ద్యరవంబుల్ సెలఁగన్ సురప్రతతి యుద్యత్పుష్పవర్షంబుల
త్తఱి వర్షింప వధూటి గాంచెను సుతున్ ధైర్యైకభాగ్యోన్నతున్.

క. ఘనతం బ్రభాకరోదయ, మున జనియించుటయు విప్ర
ముఖ్యులు వేడ్కం, గని లగ్నగతిఁ బ్రభాకరుఁ,
డనునామం బిడిరి బిల్హణాఖ్యుఁడు మెచ్చన్. 238

వ. అప్పుడు మదనాభిరామభూమీధవుఁడు విద్వజ్జనబంధుమిత్రపురోహి
తామాత్యసమక్షంబున నతనిం దనవంశకర్తగాఁ బరిగ్రహించి జాత
కర్మాదులు సలిపి గోభూతిలహిరణ్యాదిషోడశదానంబులు సేసి భూసు
రాశీర్వచనంబు లంది. 239

క. ఘనుఁడు ప్రభాకరుఁ డంతన్, దినదినమును వృద్ధిఁ బొంది
దివ్యర్ధ్యులుఁ డై, కనుపట్టు వానిఁ బట్టము, చన వొప్పఁగఁ
గట్టి సుఖము జయముం గాంచెన్. 240

మాలిని. ప్రథితగుణకలాపా భంజితేశానచాపా
ప్రథనవిజయకోపా భానుకోటిప్రతాపా
మథితదనుజదీపా మన్మథాచ్ఛన్నరూపా
మధురతరకలాపా మాన్యరామావనీపా. 241

గద్యము. ఇది శ్రీసీతారామచరణసేవాప్రభావసంప్రాప్తితకవితావిచిత్రకా
శ్యపసగోత్రపవిత్రశ్రీమత్పండిపెద్దికృష్ణస్వామిప్రణీతంబయిన బిల్హణోపా
ఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబునందుసర్వంబును ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీకామేశ్వర్యర్పితము.

శుద్ధపత్రము.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
8	15	సింఘుర	సింధుర
11	19	జెలగు	జెలంగు
12	21	పాలిందు	పాలిండ్లు
,,	25	క సుంగొను	కనుంగొను
13	26	శబ్దప	శబ్దాప
21	5	శాలురైన	శాలులైన
,,	18	రోగి	రోగిణి
26	22	సాకబోటి	నాకబోటి
44	4	బైనసార్	బై నసార
61	6	గలఁదె	గలదె
63	23	చేలగి	చెలఁగి
64	25	వధూమణి	వధూమణీ
69	3	ముముత్తైలది	ముత్తైములది
76	24	నుతైకచర్య	నుత్తైకచర్య
79	16	జంద్రు డన్న	జంద్రుఁ డన్న

చదువరులారా ! దొరకినంతవఱకు అచ్చుపొరపాట్లు సవరించితిని. మఱియు నుండిన నుండవచ్చును. వానిని దామే సవరించుకొని చదువు కొందురు గాక.

ఇట్లు,

కామేశ్వరీ సేవకుఁడు

పురాణం, సూర్యనారాయణతీర్థులు.

విద్వజ్జనశిరోమణివిలాసముద్రాక్షరశాల, చెన్నపురి.